Carl Paul Caspari

Abrahams prøvelse og Jakobs kamp med Gud

Oversatt til norsk
Gamle stier · gamlestier.no

Carl Paul Caspari: *Abrahams prøvelse og Jakobs kamp med Gud*.
Tekstene er frie fordi forfatterne døde for mer enn 70 år siden. Oversettelsene er eget arbeid.
Bibelsitatene er fra Norsk Bibel 88/07.
Boka kan leses, skrives ut og deles fritt. Den nyeste utgaven finnes alltid på gamlestier.no.
Utgave 25. november 2026.

Innhold

Abrahams prøvelse 1
Et liv fullt av prøvelser 1
Hvorfor Gud prøvde Abraham 3
Prøvelsen kom fra Gud 5
«Ta din sønn, din eneste» (1 Mos 22,2) 6
Da Isak var blitt en gutt 9
Et krav fra et farshjerte 9
Kunne Gud kreve et menneskeoffer? 10
Moria-landet 12
Et brennoffer 13
Abrahams indre kamp 14
Troen løser knuten 15
Hva svarer til Isaks ofring hos oss? 17
Tidlig om morgenen (1 Mos 22,3–5) 18
«Du far!» (1 Mos 22,6–8) 20
Offerhandlingen (1 Mos 22,9–12) 21
Væren i Isaks sted (1 Mos 22,13) 23
«Herren ser» (1 Mos 22,14) 23
Gud og Herren 25
Eden og løftene (1 Mos 22,15–18) 26
Isak, forbilde på Guds Sønn 29
Offeret på Moria, forbilde på Golgata 31
Jakobs kamp med Gud 34
Synden som fulgte Jakob 34
Engleleiren ved Mahanajim (1 Mos 32,1–2) 35
Bud til Esau (1 Mos 32,3–6) 38
Esau i Se'ir 38
Jakobs frykt og bønn (1 Mos 32,7–12) 40
Gaven til Esau (1 Mos 32,13–21) 42
Ved Jabbok (1 Mos 32,22–32) 43
Kampen om natten 44
Hvem kjempet med Jakob? 45
Bare en indre kamp? 46
Et syn eller en virkelig kamp? 47
Hvorfor Gud angrep Jakob 50
Moses på veien til Egypt (2 Mos 4,24–26) 53
Angrepet 54

Det første stadiet: forsvar 56
Hofteskålen går av ledd 57
Seieren: «Jeg vil ikke slippe deg» 58
Det nye navnet: Israel 60
Jakob og Israel side om side 62
«Hvorfor spør du om mitt navn?» 63
Pniel og solen som rant 64
Israel, folkets navn 65
Jakobs kamp og Jesu kamp 67
Et forbilde for de troende 68
Om Carl Paul Caspari 70

Abrahams prøvelse

Et liv fullt av prøvelser

«[1]En tid etter dette skjedde det at Gud satte Abraham på prøve. Han sa til ham: Abraham! Og han svarte: Ja, her er jeg. [2]Da sa han: Ta nå din sønn, din eneste, ham som du har så kjær, Isak. Dra til Moria-landet og ofre ham der som brennoffer på et av fjellene, som jeg skal si deg. [3]Så sto Abraham tidlig opp om morgenen og lesste på eselet, og tok med seg to av tjenesteguttene, og Isak, sin sønn. Han kløvde ved til brennofferet, og ga seg så på vei til det stedet Gud hadde sagt ham. [4]På den tredje dagen da Abraham så opp, fikk han øye på stedet langt borte. [5]Da sa Abraham til tjenesteguttene: Bli dere her med eselet, mens jeg og gutten går dit opp for å tilbe, og så kommer vi tilbake til dere. [6]Så tok Abraham veden til brennofferet og la den på Isak, sin sønn. Selv tok han ilden og kniven i hånden, og så gikk de sammen, de to. [7]Da tok Isak til orde og sa til sin far Abraham: Du far! Og han sa: Ja, gutten min! Han sa: Se, her er ilden og veden, men hvor er lammet til brennofferet? [8]Abraham svarte: Gud vil selv se seg ut lammet til brennofferet, min sønn! Så gikk de videre sammen, de to. [9]De kom da til stedet Gud hadde sagt ham. Der bygde Abraham alteret og la veden til rette. Så bandt han Isak, sin sønn, og la ham på alteret, oppå veden. [10]Og Abraham rakte ut hånden og tok kniven for å ofre sin sønn. [11]Da ropte Herrens engel til ham fra himmelen og sa: Abraham, Abraham! - og han svarte: Ja, her er jeg! [12]Da sa han: Legg ikke hånd på gutten, og gjør ham ikke noe! For nå vet jeg at du frykter Gud, siden du ikke har spart din sønn, din eneste, for meg. [13]Abraham så da opp, og se - bak ham var det en vær som hang fast etter hornene i et kjerr. Abraham gikk da bort og tok væren, og han ofret den som brennoffer istedenfor sin sønn. [14]Og Abraham kalte dette stedet: Herren ser. Derfor blir det sagt den dag i dag: På Herrens berg skal han la seg se. [15]Herrens engel ropte så for andre gang til Abraham fra himmelen, [16]og han sa: Jeg sverger ved meg selv, sier Herren: Fordi du gjorde dette, og ikke sparte din sønn, din eneste sønn, [17]så vil jeg storlig velsigne deg og gjøre din ætt så tallrik som stjernene på himmelen og som sanden på havets strand. Din ætt skal ta sine fienders porter i eie, [18]og i din ætt skal alle jordens folk velsignes, fordi du adlød mitt ord. [19]Så gikk Abraham tilbake til tjenesteguttene, og de brøt opp og dro sammen til Be'er-Sjeba. Og Abraham ble boende i Be'er-Sjeba.» (1 Mos 22,1–19)

Helt fra det øyeblikket Abraham ble kalt, hadde livet hans vært et liv fullt av prøvelser, av prøvelser for troen.

Det var en prøvelse at han ved kallet skulle tro de løftene han da fikk av Herren, enda hans hustru var ufruktbar, så den naturlige forutsetningen for at de kunne oppfylles, manglet.

Og det var en prøvelse at han, bare i tillit til et løfteord fra Gud, et løfte som for menneskelige øyne måtte synes umulig å oppfylle, skulle forlate sitt fedreland, sin slekt og sin fars hus og dra til et fremmed land. Herren sa ham ikke engang hva landet het, så han måtte dra av sted uten å vite hvor han skulle komme. Dette var den første prøvelsen i livet hans og så å si grunnprøvelsen. (*1 Mos 12,1–3; 11,30; Hebr 11,8*)

Så kom en ny prøvelse: År etter år gikk etter at han var kommet til Kanaan, uten at Gud tok bort Saras ufruktbarhet og ga ham en sønn med henne. Denne prøvelsen var så stor at han etter en tid stod i fare for å segne under tyngden av den. Det antydes i begynnelsen av femtende kapittel i Første Mosebok med ordene: «*Frykt* ikke, Abram! Jeg er ditt skjold. Din lønn skal være meget stor.»

Det var en prøvelse at Herren under disse omstendighetene ga patriarken løftet om at det ikke var hans trell, Elieser fra Damaskus, som skulle arve ham, slik han mente i sin anfektelse, men en som skulle komme fra hans eget liv, og at hans etterkommere skulle bli så tallrike som stjernene på himmelen.

Det var en prøvelse at Herren også etter dette løftet fortsatt lot Sara være barnløs. Da ble Abraham så svak i troen at han på egen hånd prøvde å få løftet oppfylt, da han etter Saras oppfordring tok Hagar til medhustru. (*1 Mos 15,4–5; 16,1 ff.*)

Og endelig var det en prøvelse at han skulle tro at han og Sara nå skulle få en sønn, han hundre og hun nitti år gammel. Det skulle han tro da tiden omsider var kommet etter tjuefem år, og Herren ville legge grunnvollen for løftenes oppfyllelse ved å gi ham en sønn med Sara.

Men dette var langt fra alle prøvelsene Abraham ble utsatt for i årene fra han ble kalt, til Sara fødte ham Isak. I grunnen var han i denne perioden av livet prøvet i hvert eneste øyeblikk. Hele perioden var én eneste sammenhengende prøvelse.

Abrahams prøvelsestid var riktignok ikke over da Isak var født. Han skulle jo nå tro at Isak, denne ene, dette barnet som i begynnelsen var så spedt og uanselig, skulle bli et stort folk, et folk så tallrikt som stjernene på himmelen og sanden på havets strand. Han skulle tro at dette folket ville få Kanaan i eie, det landet der verken far eller sønn ennå eide så mye som en fotsbredd, og der de ennå vandret omkring som fremmede. Og han skulle tro at alle jordens slekter ville bli velsignet i dette folket.

Men prøvelsen var likevel blitt langt lettere. I Isak hadde patriarken jo nå fått et stort og underfullt pant på at løftene skulle bli oppfylt. Prøvelsen hadde mistet sin skarpeste brodd, for Abraham hadde nå en sønn med sin hustru Sara. Og ved å gi ham denne sønnen hadde Herren vist ham på det herligste at han både kunne og ville oppfylle alle løftene han hadde gitt ham.

Man skulle tro at Herren nå ville ha latt det bli med denne lettere prøvelsen og unt den gamle, prøvede troskjemperen ro. Da ville Abrahams prøvelsestid i det vesentlige ha vært over med Isaks fødsel, og fødselen ville vært lønnen for

all den store, makeløse troen han hadde vist i de tjuefem årene mellom kallet og fødselen, som var hans egentlige prøvelsestid.

Men slik var det ikke. Det var ennå én prøvelse igjen, og den var den største og tyngste av alle. Abraham skulle og kunne ikke spares for den.

Abrahams prøvelser i troen, de viktigste, de egentlige, gjaldt alle sammen *løftesønnen*, og derfor var de i det vesentlige bare to. Den *ene* bestod i at patriarken skulle tro at han likevel ville få en sønn, og at de store løftene han hadde fått ved kallet og da han kom til Kanaan, skulle oppfylles i denne sønnen. Det skulle han tro, enda hans hustru Sara var ufruktbar og fortsatte å være det, og enda hun senere, i likhet med ham selv, også ble for gammel til å få barn.

Den *andre* prøvelsen bestod i at han skulle gi sønnen tilbake når han endelig hadde fått ham, den sønnen som var lovet ham gang på gang, og som han lenge hadde ventet på. Han skulle gi tilbake løftesønnen, som alle løftene skulle oppfylles i, ved å bære ham fram som et offer for Herren.

Den ene prøvelsen gjaldt den sønnen han først skulle få, den andre den sønnen han allerede hadde fått. Den ene gikk ut på at han skulle tro at han ville få ham, og i ham oppfyllelsen av alle løftene, enda de naturlige forutsetningene for å få ham manglet, og det mer og mer jo lenger tiden gikk. I den første perioden av Abrahams liv tiltok prøvelsene nemlig i styrke; de ble stadig tyngre.

Den andre gikk ut på at han skulle gi ham tilbake og likevel holde fast ved løftene, enda det jo måtte være ute med dem når Isak døde.

Abraham hadde nå bestått den første prøvelsen. Etter sakens natur måtte den gjenta seg og dermed bestå av en rekke enkeltprøvelser og strekke seg over et lengre tidsrom. Nå gjensto den andre, og den kunne og behøvde etter sakens natur bare være én. Om jeg får uttrykke meg slik: Første akt i Abrahams livsdrama, hans prøvelsesdrama, var nå over, og den bestod av en hel rekke scener. Nå kom, etter en lengre pause, andre akt, og den bestod av bare én eneste scene.

Abrahams andre prøvelse var bare én, men den var overmåte tung, en forferdelig prøvelse. Den var tyngre enn alle de foregående til sammen. Det følger av saken selv og av den plassen prøvelsen har: Den er den siste, og siden prøvelsene i Abrahams liv stiger, er den dermed også den høyeste, prøvelsenes toppunkt.

Moses har dessuten selv antydet det. Han begynner avsnittet der han forteller om den, 1 Mos 22,1–19, med ordene: «En tid etter dette skjedde det at Gud satte Abraham *på prøve*.» Disse ordene angir det vesentlige innholdet i avsnittet, og etter dem kan vi gi det overskriften: «*Abrahams prøvelse*».

Abraham var blitt prøvet av Gud mange ganger i livet, og det hardt nok; livet hans hadde vært fullt av tunge prøvelser. Likevel nøyer Moses seg med bare å *fortelle* om disse prøvelsene, uten å *kalle* noen av dem en prøvelse eller bruke ordet «*prøve*» i løpet av fortellingen. Det er først prøvelsen i 1 Mos 22,1–19 han kaller en prøvelse. Hvorfor? Fordi ingen av de andre prøvelsene fortjente det navnet sammenlignet med denne. Bare denne hadde krav på navnet, for bare den svarte fullt ut til det. Den var *selve prøvelsen* i Abrahams liv.

Hvorfor Gud prøvde Abraham

Men i hvilken *hensikt* satte Gud nå Abraham på prøve?

Det antyder han selv i vers 12 i avsnittet vårt med ordene: «*Nå vet jeg* at du frykter Gud, siden du ikke har spart din sønn, din eneste, for meg.»

Disse ordene kan vi sammenligne med det Moses sier i 5 Mos 8,2: «Kom i hu hele den veien Herren din Gud har ført deg (Israel) i disse førti år i ørkenen, for å ydmyke deg *og prøve deg og for å kjenne hva som var i ditt hjerte, om du ville holde hans bud eller ikke*.» Gud ville kjenne hva som var i Abrahams hjerte. Han ville vite om patriarken ville frykte ham og ikke spare sin eneste sønn for ham, eller om han ville gjøre det motsatte.

Men trengte Gud da først å få vite dette ved å prøve Abraham? Vet han ikke hva som er i mennesket, hva som bor i hjertet? Kjenner han ikke de mest skjulte tankene der? Sier ikke David om ham at han langt bortefra forstår vår tanke? Kjente han ikke Abrahams hjerte til bunns, og visste han ikke derfor på forhånd hva utfallet av prøven ville bli? (*Sal* 139,2)

Uten tvil kjente Gud Abrahams hjerte, og uten tvil visste han hvordan det ville gå. Når han likevel sier: «*Nå vet jeg* at du frykter Gud», taler han om seg selv på menneskelig vis, som om han var et menneske.

På den måten uttrykker han levende og inntrengende denne tanken: «Nå har *det* som før lå skjult i ditt hjerte, trådt fram i lyset og er blitt åpenbart. Det er blitt åpenbart for deg selv og for hele verden, så både du og alle slekter kjenner det: du selv for å takke og prise meg for det jeg har virket i deg, og de andre for å følge etter deg i din troslydighet.»

Treffende og vakkert sier Augustin i sin tale om Abrahams prøvelse: «Gud satte Abraham på prøve. Kjenner Gud da menneskene og menneskehjertet så dårlig at han må prøve mennesket for å lære det å kjenne? Langt ifra! Men han prøver det for at mennesket skal lære seg selv å kjenne. For mennesket er ikke så kjent for seg selv som for sin Skaper, og den syke er ikke så kjent for seg selv som for sin lege.»

Men den hensikten som antydes i avsnittet vårt, var ikke den eneste. Herren hadde i tillegg to andre hensikter, en *allmenn* og en *særskilt*. *Allment sett* skulle prøvelsen også gjøre Abrahams troslydighet og kjærlighet til Gud helt fast og fullkommen, og dermed føre til at han også kom i helt fast og fullkommen besittelse av løftene.

Vi ser jo også hvordan Gud stadfester alt det han hadde lovet ham ved kallet, etter at patriarken seirende har bestått prøven. Det gjør han på det høytideligste, med de sterkeste og mest fulltonende ord og med en ed ved seg selv, og slik kroner han seierherren. (*Se* 1 Mos 22,16–18)

All prøvelse forutsetter nemlig at den som blir prøvet, åndelig sett ennå er mer eller mindre ubefestet og ufullkommen, eller i alle fall ennå ikke helt fast og fullkommen. Og den har til formål å styrke, utvikle og fullkomme hans indre menneske, for så å gi ham en rik nådelønn. Her må vi likevel legge til at allerede det som lønnes, i seg selv er lønn, en stor lønn.

Så lenge vi lever på jorden, er vårt åndelige menneske ennå i utvikling og ennå ikke kommet til full fasthet. Gud har ennå ikke vunnet fullkommen skikkelse i oss, og vi er ennå ikke fullkomment sikret mot fall.

Derfor er det mulig, nødvendig og rett at vi blir prøvet av Gud. Ja, å bli prøvet av ham er en ære og en nåde for oss. For målet med prøvelsen er jo at vi skal bestemme oss for Gud og slik vokse og tilta i åndelig kraft og fasthet, til vi til slutt blir helt faste og fullkomne og får livets krone for det. «Djevelen», sier Ambrosius, «frister for å ødelegge, Gud prøver for å krone.» (*se Jak* 1,12)

Særskilt skulle likevel Abrahams prøvelse rense hans naturlige kjærlighet til Isak for det kjødelige som ennå hang ved den. Isak var nemlig på den ene side et underbarn, et barn av Guds allmakt og nåde, for Abrahams og Saras natur hadde ikke makt til å gi ham livet. Som apostelen sier, var Abrahams legeme utlevd og Saras morsliv utdødd da de fikk Isak, og dessuten var jo Sara ufruktbar. Men på den annen side var Isak likevel ikke blitt til uten deres natur, og slik var han kjøtt av Abrahams kjøtt og ben av hans ben. (*Rom* 4,19, *jf. Hebr* 11,11 *f. og* 1 *Mos* 17,17; 18,11 *ff.*)

Patriarkens kjærlighet til ham måtte derfor ha en blandet karakter. Den måtte på én gang være åndelig og naturlig. I ham måtte han elske både den løftesønnen Herren på underfull måte hadde gitt ham, og sitt eget kjøtt og blod. På grunn av hans syndige natur kunne kjærligheten til sønnen derfor ikke være helt fri for kjødelig egenkjærlighet, for naturlig selviskhet. Fra dette skulle den nå renses, og det skulle skje ved prøvelsen i avsnittet vårt.

I det øyeblikket da Abraham «rakte ut hånden og tok kniven for å ofre sin sønn», stanset Herren ham i gjerningen. Slik fikk patriarken sønnen tilbake, likesom fra de døde, for han hadde jo så å si allerede ofret ham.

Og denne Isak, som var likesom oppreist fra de døde, denne nye Isak (den gamle hadde Abraham gitt fra seg, så han ikke lenger fantes for ham), var nå utelukkende en gave fra Herren. I ham hadde patriarkens natur ingen del, og derfor kunne han bare elske ham som en sønn Gud hadde gitt ham. Prøvelsen var den ilden som skulle smelte bort det syndige i Abrahams kjærlighet til sønnen. (*Hebr* 11,19)

Prøvelsen kom fra Gud

Når det heter: «*Gud satte Abraham på prøve. Han sa til ham*», viser det oss at prøvelsen verken kom fra Abrahams eget indre eller fra djevelen. Det var ikke slik at Abraham hadde sett hvordan kanaaneerne rundt ham ofret sine egne barn til gudene sine, og at det så hadde oppstått en tanke i hjertet hans om at det var hans plikt å gjøre det samme for Herren, og at han umulig kunne la seg overgå av dem i villighet til å ofre sin Gud det kjæreste han eide.

En slik tanke ville ha vært svært syndig, og å sette den ut i livet ville ha vært en selvvalgt gudsdyrkelse, en vederstyggelighet for Herren. Nei, prøvelsen kom til ham utenfra.

Det var heller ikke slik at det egentlig var djevelen som, med Guds tillatelse, *fristet* Abraham, og at patriarken bare trodde at fristerens ord kom fra Gud. Nei, det var virkelig Gud som prøvde ham.

Og endelig var det heller ikke slik at Gud prøvde Abraham, slik han prøvde Job, fordi djevelen hadde gitt støtet til det, og derfor samtidig for å gjøre djevelen til skamme. Fortellingen tier om dette. Ifølge den prøvde Gud Abraham helt

av seg selv og bare i de hensiktene vi har nevnt. Prøvelsen var en sak mellom Gud og Abraham. (*Job 1,6 ff.*; 2,1 *ff.*)

Vi får ikke vite hvordan Gud åpenbarte seg for Abraham, om det var i en drøm eller i et syn om natten, eller om han bare talte inn i hans sjel uten å vise seg for ham. Men ordene i vers 3: «*Så sto Abraham tidlig opp om morgenen*», tyder på at han åpenbarte seg for ham om *natten*.

Han må også ha åpenbart seg for ham på en slik måte at patriarken, som var erfaren i guddommelige åpenbaringer, ikke kunne være i tvil om at åpenbaringen var fra Gud. For på grunn av det forferdelige, tunge innholdet i denne åpenbaringen var det helt nødvendig at den kom på en måte som gjorde det klart at den var fra Gud. Og vi ser ingen tegn på at patriarken var i tvil om at det var Gud som hadde åpenbart seg for ham og befalt ham å ofre sin sønn til ham.

Gud begynner med å kalle Abraham ved navn: «*Abraham!*» Slik vekker han først og fremst hans oppmerksomhet, for han har noe svært viktig og betydningsfullt å si ham. Og Abraham svarer villig og oppmerksomt, og samtidig rede til å gjøre Guds vilje: «*Ja, her er jeg*», det vil si: «Tal, Herre, og si meg hva du vil med meg. Jeg er rede til å høre, og jeg er også rede til å lyde deg med legeme og sjel når du gir meg et vink, slik skapningen lyder sin Skaper, tjeneren sin herre og sønnen sin far.» (*Jf. 1 Sam* 3,1–10)

«Ta din sønn, din eneste» (1 Mos 22,2)

Og nå følger Guds store, underlige og forferdelige krav til patriarken: «*Ta nå din sønn, din eneste, ham som du har så kjær, Isak. Dra til Moria-landet og ofre ham der som brennoffer på et av fjellene, som jeg skal si deg.*»

Det første vi må legge merke til ved disse ordene, er at Gud slett ikke tilslører kravet sitt for patriarken for å gjøre det lettere for ham og få ham til å etterkomme det. Tvert imot legger han det fram for ham med forferdelig klarhet og i hele sitt tunge innhold.

Abraham skal vite og føle, ja, vite med fullkommen klarhet og føle på det dypeste, hva slags offer, hvilket uhyre offer Gud krever av ham. Med denne viten og følelsen, og til tross for dem, skal han bære det fram for ham. Han skal vite hva han ofrer, og bære fram offeret med full viten. Først da blir det et virkelig offer og får sin fulle verdi. Først da blir Abraham fullt ut prøvet og i stand til å vise hele sin troslydighet.

På lignende måte hadde Herren allerede handlet med Abraham da han kalte ham og krevde det første offeret av ham (i avsnittet vårt krever han det siste og største offeret av patriarken). «Dra bort fra ditt land», sa han den gang til ham, «og fra din slekt og fra din fars hus til det landet som jeg vil vise deg!» Men den gang hadde Herren likevel fulgt sitt tunge krav med de herligste løftene, og de gjorde det lettere for Abraham å oppfylle det.

Nå derimot får patriarken en naken befaling uten noe som helst løfte. Løftene får han først etter at han har oppfylt befalingen, som lønn for sin troslydighet. Og denne befalingen er uten sammenligning tyngre enn den første. Forskjellen har sin grunn i at Abraham nå var en gammel, øvet troskjemper. Av ham kunne

Gud kreve langt mer enn i begynnelsen; av ham kunne han kreve det største, det høyeste og det vanskeligste.

Ordene «Ta nå *din sønn, din eneste, ham som du har så kjær, Isak*» er tunge som bly, særlig sammen med dem som følger: «Dra til Moria-landet og *ofre ham der som brennoffer*». Hvert av de fire uttrykkene som betegner offeret, «din sønn», «din eneste», «ham som du har så kjær» og «Isak», er som et dolkestikk i farens hjerte, i hjertet til ham som hadde fått løftene. Og hvert uttrykk er tyngre enn det foregående.

«*Ta din sønn* og ofre ham til meg.» Faren skal ofre til Gud, ikke et dyr, ikke en trell eller sønnen til en trell, men sin sønn, sin egen sønn, sitt eget kjøtt og blod, en del av sitt eget hjerte.

«Ta *din eneste* sønn og ofre ham til meg.» Faren skal bære fram den eneste sønnen han har, som offer til Gud. Da har han ikke lenger noen sønn og ingen arving, og han må gå barnløs som før, noe som en gang hadde fylt ham med så stor frykt og så dyp sorg. Hadde Abraham hatt flere sønner, ville det likevel ha vært lettere for ham å ofre en av dem, selv om det var tungt nok. Men nå er det den eneste han har, alt han har av sønner, som han skal ofre. (1 Mos 15,1–3)

Men var da Isak virkelig Abrahams eneste sønn? Hadde ikke patriarken en sønn til, Ismael? Hvordan kan Gud da kalle Isak Abrahams eneste sønn? Det kunne han av mange grunner. Isak var sønn av Sara, den frie kvinnen, Abrahams hustru og husets frue, jevnbyrdig med ham og av hans egen ætt. Ismael var derimot sønn av Hagar, tjenestekvinnen, den fremmede, egyptiske kvinnen, medhustruen.

Isak var født i kraft av løftet og etter Ånden, ved et under av Guds allmakt, og var altså løftets og Åndens sønn og underbarnet. Ismael var derimot født etter Abrahams og Saras egne tanker og egen vilje, og etter kjødet. (Gal 4,22; *hun var til og med hans halvsøster, datter av hans far, men ikke av hans mor*, 1 Mos 20,12; 1 Mos 16,4; 16,1; Gal 4,22; 1 Mos 16,1; 17,16; 18,10.14; Gal 4,23; 4,29; 1 Mos 18,14, *jf.* 17,1; 16,1 *ff.*; Gal 4,23)

Isak var Abrahams arving, Ismael var utelukket fra arven. Isak levde i Abrahams hus, Ismael var skilt og revet løs fra det og flakket omkring i den vide ørkenen. Isak hadde helt det samme sinnelaget som Abraham og delte særlig farens tro, noe han også viste under selve prøvelsen. Ismael hadde derimot et vesen som var fremmed for Abraham, vilt, ustyrlig og stridslystent, og han var en vantro, misunnelig og hovmodig spotter. (1 Mos 21,10; 25,5, *jf.* 15,4; 21,10; 25,6; 21,14 *ff.*; 25,18, *jf.* 16,12; 22,9; 16,12; 21,9; Gal 4,29)

Og endelig og fremfor alt: Bare Isak, og ikke også Ismael, var arving og bærer av de store løftene, for de skulle oppfylles i og ved *hans* etterkommere. Derfor skulle også Abrahams ætt bare nevnes etter Isak, det vil si at bare den skulle være hans rette og egentlige ætt, ja, egentlig hans eneste ætt. (1 Mos 21,12, *jf.* Rom 9,7)

Gud hadde villet gi Abraham bare én sønn, Isak, og gjennom ham den ætten som løftene skulle oppfylles i og ved. Det var bare patriarkens svake tro som hadde ført til at han i Ismael hadde fått enda en sønn, en sønn med etterkommere som løftene ikke gjaldt.

Ismael var bare Abrahams sønn og ikke også Guds sønn, det vil si ikke en sønn som Gud hadde bestemt, lovet og gitt Abraham ved et allmaktens under, og gjennom hvis etterkommere Gud ville oppfylle løftene. Derfor var det helt naturlig at Gud ikke regnet ham som Abrahams sønn, men så bort fra ham.

«Ta din sønn, *ham som du har så kjær*, og ofre ham til meg.» Dette betyr ikke at Abraham slett ikke skulle ha elsket Ismael, og enda mindre at han skulle ha hatet ham. Han hadde nok tidligere vist tydelig at han elsket ham inderlig. Det betyr bare at han elsket Isak langt mer enn Ismael: fordi han var født i hans alderdom, fordi han var Saras sønn, fordi han var et nådebarn og et underbarn, fordi han var arving til alle løftene, og fordi han var mild, from og lydig av vesen.

Ved denne *elskede* sønnen hang hele hans hjerte. Han elsket ham ikke bare som kjøtt av sitt kjøtt og ben av sine ben, men også fordi hele hans håp om at de dyrebare løftene skulle bli oppfylt, var knyttet til ham. Ham skulle han bære fram som offer til Gud. Slik skulle han vise at han elsket Gud mer enn Isak, at han elsket ham over alle ting. (*Se* 1 Mos 21,11, *jf.* 17,18; 1 Mos 21,2, *jf.* 37,3)

«Ta *Isak* og ofre ham til meg.» Dette kravet er det høyeste, for det rommer de tre foregående. Det er som om Gud sa: «*Med ett ord*: Ofre Isak til meg.»

Dessuten sier det så klart og likefram som mulig hva Abraham skal ofre til Gud: for det første nådebarnet og underbarnet som Gud hadde gitt ham; videre stamfaren til de etterkommerne som alene skal bære hans navn, hans egentlige etterkommere, og den som løftene om det store folket, om å eie Kanaan og om velsignelsen over alle jordens folk skulle oppfylles i og ved; og endelig ham som hittil bare hadde brakt ham glede og fortsatt gjorde det, hans hjertes høyeste glede.

Abraham skal gi Gud tilbake hans nådegave og undergave, han skal gi ham tilbake hans løfter, han skal ofre ham sin glede. Gledens sønn skal for ham bli en smertens sønn, latterens sønn en gråtens sønn. (*Navnet Isak betyr «en ler». Abrahams og Saras sønn fikk dette navnet fordi både foreldrene og hele verden måtte le ved hans fødsel: foreldrene av glede, for deres munn måtte fylles med latter og deres tunge med jubel, Sal 126,2; verden fordi det var en svært latterlig sak at en mann på hundre år og en kvinne på nitti hadde fått en sønn.*)

Og det offeret som kreves av Abraham, er et offer der han selv skal handle, et offer han i egen person skal bære fram. «Ta», heter det, «din sønn … og *dra* til Moria-landet og *ofre* ham der *som brennoffer*.» Herren lar for eksempel ikke Isak bli dødssyk slik at Abraham står ved sykeleiet og venter på at han skal dø hvert øyeblikk, og gir ham fra seg, ofrer ham til Gud i sitt hjerte. Det har Herren gjort med mange foreldre som bare hadde ett barn, én sønn.

Men han befaler patriarken å ofre ham, å slakte sønnen med egen hånd. Hvorfor det? Fordi offeret hans bare på den måten kunne tre skarpt og klart fram som et offer – ikke bare i formen, men slik at det virkelig ble et sant og fullkomment offer. For til et sant og fullkomment offer hører det at det ikke bare er en annen som handler mens en selv lider, men at en selv i egen person er virksom og handler.

Når Abraham selv skulle ofre Isak, måtte også ethvert håp om at sønnen ikke ville dø, være borte fra første stund. Når Gud hadde befalt ham å ofre Isak til ham, måtte han gjøre det, og dermed var Isak så godt som allerede død for ham.

Da Isak var blitt en gutt

Vi må også legge merke til en annen side ved det offeret Herren krevde av Abraham. Isak var ikke lenger et lite barn da Abraham skulle ofre ham. Hvor gammel han var, kan vi ikke si sikkert, for det forteller ikke Moses.

Ifølge siste vers i kapittel 21: «Abraham bodde som fremmed i *lang tid* i filistrenes land», må det ha ligget et lengre tidsrom mellom Isaks fødsel og Abrahams prøvelse. Og ifølge vers 6 i kapitlet vårt var Isak ved prøvelsen gammel nok til å bære veden til brennofferet. Også spørsmålet hans i vers 7: «Se, her er ilden og veden, men hvor er lammet til brennofferet?», viser at han da ikke lenger kan ha vært noe barn. På den annen side kalles han i vers 12 likevel en gutt. Derfor tar vi vel neppe feil når vi antar at han da var omkring tolv år gammel.

Herren krevde altså ikke at Abraham skulle ofre Isak straks etter fødselen, men på en tid da han allerede var en halvvoksen gutt. Det første gjorde han ikke, for det ville ha vært grusomt, og Gud, som er kjærlighet, er ikke grusom, hvor tunge kravene hans enn ofte kan være.

Tiden like etter Isaks fødsel var heller ikke bestemt for eller egnet til en prøvelse som den i avsnittet vårt. For det var den tiden da Abraham skulle glede seg over at løftesønnen var født og var hans – en tid for latter. Og kanskje ville prøvelsen den gangen ha vært *for* tung for patriarken, som jo nettopp hadde fått Isak etter en lang og prøvende ventetid. Nei, Gud lot Abraham få ro i lengre tid og glede seg over sin Isak.

Men om prøvelsen på denne måten ble lettere fordi den kom på en tid da Isak allerede var en halvvoksen gutt, ble den på den annen side tyngre av samme grunn. For Abraham hadde jo nå vent seg til å ha Isak og levd seg inn i det. På grunn av hans milde, fromme og yndige vesen hadde han også fått ham svært kjær.

Det var knyttet et inderlig sjelebånd mellom far og sønn; de var vokst sammen. Nå som han hadde levd sammen med ham så lenge, så faren på ham som en fast og sikker eiendom som han ikke lenger kunne miste. Han hadde ingen anelse om at det likevel kunne skje, at Gud kunne kreve ham tilbake. Derfor måtte prøvelsen komme over ham som et lyn fra klar himmel.

Et krav fra et farshjerte

Det Gud krever av Abraham, er riktignok svært tungt, men da han krevde det av patriarken, hadde han selv allerede besluttet å gjøre det samme, både for ham og for hele menneskeslekten. For da han befalte Abraham å ofre ham sin sønn, sin eneste, som han hadde så kjær, Isak, hadde han selv for lenge, lenge siden, før verdens grunnvoll ble lagt, fra evighet av, besluttet å ofre sin Sønn, sin egen Sønn, sin enbårne, som han elsket, den Elskede, den Elskelige, sin Isak, Jesus Kristus, for Abrahams og hele verdens synders skyld.

Allerede da hadde han båret fram dette offeret i sitt hjerte – slik også Abraham etter Guds egentlige vilje bare skulle ofre Isak i sitt hjerte – for siden å bære

det fram også i virkeligheten. Eller rettere: Han hadde allerede da virkelig båret det fram, for hos Gud er det jo ingen tid, ikke noe før eller etter.

«For så har Gud elsket verden», sier selve offeret, vår Herre Jesus Kristus, hos Johannes, «at han *ga sin Sønn, den enbårne*, for at hver den som tror på ham, ikke skal fortapes, men ha evig liv.»

Apostelen Petrus skriver: «Dere vet at det ikke var med forgjengelige ting, med sølv eller gull, dere ble kjøpt fri fra den dårlige ferd som var arvet fra fedrene, men *med Kristi dyrebare blod, som blodet av et feilfritt og lyteløst lam*. Han var forut kjent, før verdens grunnvoll ble lagt, og for deres skyld er han blitt åpenbart ved tidenes ende.» I Johannes' åpenbaring kalles Guds Sønn «*Lammet som ble slaktet*», og det tales om Lammets blod. (*Joh 3,16; 1 Pet 1,18–20; Åp 5,12, jf. 13,8 og 5,6; Åp 7,14; 12,11*)

Apostelen Paulus skriver at Gud «ikke sparte *sin egen* Sønn, men *ga ham* for oss alle», at Jesus «*ble gitt* for våre overtredelser», og at Gud ga oss sin nådes herlighet «i Den *Elskede*». Ja, Faderen selv ropte ved Sønnens dåp og ved hans forklarelse på fjellet: «Dette er min Sønn, den *elskede*! I ham har jeg velbehag.»

Slik finner vi alle uttrykkene fra vers 2 – «din sønn», «din eneste», «ham som du har så kjær» og «ofre ham» – igjen i Det nye testamente. Der brukes de om Guds Sønn og om at Faderen ga ham. (*Rom 8,32; 4,25; Ef 1,6; Matt 3,17; 17,5*)

Kravet til Abraham kom altså fra et farshjerte som visste hva det vil si å ofre sin sønn. Derfor er det riktignok tungt, men slett ikke grusomt. Uten at patriarken visste det, var Guds krav til ham berettiget ut fra Kristi framtidige offer for ham. Det Gud krevde av ham, var i grunnen bare et takkoffer for dette offeret. Slik er alle offer Gud krever av oss, også de tyngste, bare takkoffer – svært svake takkoffer for Guds store offer.

Kunne Gud kreve et menneskeoffer?

Men hvordan kunne nå Gud kreve av Abraham at han skulle bære fram sin sønn for ham som brennoffer? Har ikke Gud i loven på det skarpeste tatt avstand fra de barneofrene som ble båret fram for avguden Molok, og kalt dem den største vederstyggeligheten? Har han ikke i loven bare krevd dyreoffer og dermed stilltiende forkastet ethvert menneskeoffer?

Har Gud da kanskje bare krevd av Abraham at han skulle gi Isak fra seg, ofre ham i *hjertet*, et *indre* offer? Og har patriarken bare misforstått ham slik at han tok den som en befaling om et *ytre, virkelig* offer, som om det ikke var Gud, men Molok, som hadde befalt ham å ofre sin sønn? (*3 Mos 18,21; 20,1–5*)

Noen har ment at det var slik, men med urette. For hvis Gud bare hadde krevd at Abraham skulle ofre Isak til ham i sitt hjerte, hvordan kunne han da ha befalt ham å *ta Isak, dra med ham til et fjell i Moria-landet* og ofre ham *der* som *brennoffer*? Nesten hvert eneste ord i befalingen peker jo på et ytre, virkelig offer.

Vi finner heller ikke at Abraham blir rost for sin offervilje og samtidig klandret for en misforståelse som krenket Guds ære. Nei, han får bare ros, uten den minste antydning av klander. Det han ville gjøre, blir erklært å være helt i samsvar med Guds vilje og bare godt.

Og hvis Gud bare hadde krevd et offer i hjertet, og Abraham hadde forstått ham slik, hvordan skulle han da ha utført befalingen? Nei, Abraham har forstått Gud helt riktig. Gud har virkelig krevd at han skulle ofre sin sønn til ham i en ytre ofring. (*1 Mos 22,12.16.18*)

Men, må vi nå spørre igjen, hvordan kunne Gud gjøre dette? I virkeligheten ville Gud bare at Abraham skulle være *villig* til å ofre sin sønn til ham. Det han egentlig krevde av ham, var bare *offersinnet*.

Det ser vi klart av at han stanser Abraham i det øyeblikket han skal til å fullføre den ytre offerhandlingen ved å slakte sønnen, så det ikke kommer så langt. Og vi ser det av at det er et dyr, en vær, som virkelig blir ofret. Ved Guds tilskikkelse er væren kommet i nærheten av offerstedet og har viklet seg inn i et kjerr med hornene, så den ikke kan slippe unna, og patriarken får øye på den.

Med begge deler har Gud gitt til kjenne at han overhodet ikke vil at noen skal bære fram for ham et virkelig menneskeoffer. Han vil bare at vi skal være villige til å ofre ham også det kjæreste vi har, om det så er vår eneste, elskede sønn, som hele vårt håp for framtiden er knyttet til.

Slik viste Gud allerede i handling at han avskyr menneskeofre, lenge før han i loven forbød å ofre barn til Molok. Og da han førte det slik at en vær kom til offerstedet og ble holdt fast der, så Abraham kunne gripe den, antydet han samtidig at det er *dyre*offer han vil ha av Israel.

Men Gud ville altså at Abraham skulle være villig til å gi fra seg, ofre, sin sønn til ham, og at han skulle vise denne villigheten i gjerning. Slik skulle det som bodde i hjertet hans, bli åpenbart både for ham selv og for hele verden; hans naturlige kjærlighet til Isak ville bli renset, og han selv skulle bli fullkommen i troen og få sin lønn og sin krone.

Men dette kunne bare skje ved at Gud befalte ham å ofre Isak i bokstavelig, ytre forstand. Og helt til det øyeblikket han skulle slakte sønnen, måtte Abraham være uvitende om at Gud likevel ikke ville at han skulle fullføre gjerningen. Ellers ville det hele ha vært et tomt spill.

Abraham lar seg ikke skremme bort av Guds krav, enda det er et virkelig menneskeoffer Gud krever. Befalingen vekker nok anstøt hos ham, men den får ham ikke til å nekte for at den kommer fra Gud, eller så mye som tvile på det, og slik nekte å adlyde.

Det har nok sin grunn i at befalingen kom til ham på en slik måte at han, som var vant til og erfaren i guddommelige åpenbaringer, ikke kunne tvile på at det virkelig var hans Gud som hadde befalt ham å ofre sin sønn til ham. Når han vet for visst at det er Guds røst og Guds ord han har hørt, resonnerer han ikke, men adlyder blindt.

Det finnes bare ett eneste virkelig menneskeoffer som er båret fram med rette: det Gud har båret fram i Kristi velsignede offer, et menneskeoffer som likevel ikke hadde de egentlige ofrenes form. Men ved dette menneskeofferet, som også var et gudsoffer fordi offeret var Gud og menneske, var den som ofret, og den som ble ofret, fullkomment enige. Det var like mye et selvoffer som et offer båret fram av en annen.

For han som ofret, og som selv var offeret, kunne si om seg selv: «Ingen tar det fra meg, men jeg setter det til av meg selv.» Og da han trådte inn i verden for å ofre seg selv for menneskeslektens synder, sa han til Gud, sin Far, slik Hebreerbrevet forteller: «Offer og gave ville du ikke ha, men et legeme dannet du for meg. Brennoffer og syndoffer hadde du ikke lyst til. Da sa jeg: Se, *jeg kommer* – i bokrullen er det skrevet om meg – *for å gjøre din vilje, Gud*.» «Ved denne *viljen*», legger forfatteren av Hebreerbrevet til, «er vi blitt helliget ved at Jesu Kristi legeme ble ofret én gang for alle.» (*Joh* 10,18; *Hebr* 10,5–7; 10,10)

Også hos Isak fantes det riktignok noe av denne frivilligheten; også i dette, som i så mange andre henseender, var han et forbilde på Kristus. Men det han hadde av den, var likevel bare en svak skygge av Kristi fullkomne villighet. I det vesentlige var det Abrahams vilje som virket og bestemte da Isak ble ofret; Isak var for det meste bare et viljeløst offer.

Hedningenes menneskeoffer var skrikende vitnesbyrd både om forferdelig forvillelse og stor fortvilelse og om en dyp trang til forsoning med Gud. De ble da også vanligvis bare båret fram under fortvilte omstendigheter. (*se f.eks.* 2 *Kong* 3,27)

Moria-landet

Abraham skal ikke bære fram Isak som brennoffer der han bodde da, i Be'er-Sjeba, men langt borte, i et land som kalles Moria: «Dra til Moria-landet og ofre ham der.» Ofringen måtte nemlig holdes skjult for Sara, for hun, moren, hadde ikke kraft nok til å bli prøvet sammen med Abraham. Det måtte gjøre prøvelsen enda tyngre for Abraham enn den allerede var i seg selv.

Han måtte helt alene bære på det han hadde fått befaling om å gjøre, og helt alene kjempe kampen. Og når tanken under kampen meldte seg: «Men om nå Isak likevel blir i døden», måtte samtidig bildet av den jamrende og fortvilte moren tre fram for sjelen hans, pine ham og gjøre det enda vanskeligere for ham å ta avgjørelsen. (1 Mos 21,32 *ff.*; 22,19)

Da Gud talte til patriarken, kalte han i virkeligheten ikke landet han skulle dra til, for Moria-landet, slik det heter i vers 2 i kapitlet vårt. Han brukte et annet navn, som Moses ikke har gjengitt for oss. For navnet Moria, det vil si *det Herren har latt se, det han har åpenbart, Herrens åpenbaring*, fikk landet først på grunn av det som skjedde der akkurat da Abraham skulle til å ofre sin sønn der.

Da lot *Herrens engel seg se* og *åpenbarte seg* for Abraham, stanset ham i gjerningen, førte det offeret han virkelig skulle ofre, væren, fram til ham og holdt den fast, og med alt dette *så* han til ham, sørget for ham.

Når Moses allerede i vers 2 kaller landet der Abraham skulle ofre Isak, for Moria-landet, foregriper han altså den senere historien. (1 Mos 22,11–14; *på lignende måte har han i* 1 Mos 12,8 *foregrepet det han senere skulle fortelle. Der sier han at Abraham brøt opp fra Sikem og flyttet «til fjellet øst for Betel, og han slo opp teltet sitt mellom Betel i vest og Ai i øst». Men det stedet som i disse ordene kalles Betel, het den gang Lus og fikk først senere dette navnet av Jakob, se* 1 Mos 28,19.)

Moria-landet var for øvrig området rundt fjellet der Salomos tempel senere ble bygd, altså *Jerusalem med omegn*. Det lærer vi av ordene i 2 Krøn 3,1: «Så

begynte Salomo å bygge Herrens hus i Jerusalem, på Moria-fjellet. Det var der Herren hadde åpenbart seg for hans far David.» Med ordene «på et av *fjellene*, som jeg skal si deg» blir dette området med rette kalt et fjelland, for Jerusalem lå på (fire) fjell og var omgitt av fjell på alle kanter.

I kapitlet vårt fører Moses oss for andre gang til Jerusalem og omegnen, og den hendelsen som fører oss dit denne gangen, er ikke mindre betydningsfull enn den som førte oss dit første gang: Abrahams møte med Melkisedek. (*Se Sal 87,1; 133,3; 125,2; 1 Mos 14,17 ff.*)

Det var to grunner til at Abraham skulle ofre Isak nettopp på Jerusalems jord. Den ene gjaldt samtiden, den andre framtiden. Da Isak skulle ofres der, var Jerusalem og omegnen gjennom Melkisedeks styre blitt et land der dyrkelsen av den sanne Gud blomstret, og der, for å bruke salmistens ord, «rettferd og fred kysset hverandre». Det var et hellig land og derfor særlig vel egnet til å være skueplass for en handling som ofringen av Isak. (*Sal 85,11*)

Men den samme egnen, og særlig Moria-fjellet, var også det stedet der Gud en gang i framtiden ville slå opp sin bolig midt i Israel, og der paktsfolket skulle bære fram sine offer for ham. Og det var stedet der det store offeret, offeret over alle offer, skulle bæres fram i en enda fjernere framtid: Kristi offer, som i ofringen av Isak og i dyreofrene i Det gamle testamente bare hadde sine profetiske skyggebilder.

Det sømmet seg at Abrahams offer ble båret fram på det stedet som en gang skulle bli Israels offersted. Og enda mer sømmet det seg at forbildets offer ble båret fram der hvor det sanne offeret en gang skulle bæres fram.

Gud hadde utsett Jerusalem til et slags prestested. Der ferdedes i fortiden prestekongen Melkisedek, der ferdedes senere de aronittiske prestene, og der ferdedes til sist den sanne prestekongen og ypperstepresten, Jesus, som både Melkisedek og de aronittiske prestene bare var svake forbilder på. Og slik var Jerusalem også utsett til offersted, for prestedømme og offer kan jo ikke skilles. Ved ofringen av Isak ble det stedet som allerede var innviet ved Melkisedeks virksomhet, enda mer helliget.

På den ene side skulle Abraham ofre Isak i Jerusalems egn fordi Jerusalem senere skulle bli Israels offersted. Men på den annen side ble Jerusalem utvalgt til det stedet der Herren ville bo, og der Israel skulle dyrke ham med offer, nettopp fordi det var der Abraham en gang i fortiden hadde båret fram Isak som offer for ham, hadde fått den store åpenbaringen og hadde ofret væren, forbildet på alle Israels dyreoffer.

Et brennoffer

Abraham skal ofre Isak til Herren som *brenn*offer («ofre ham der som *brenn*offer»). Det ordet i grunnteksten som i vår bibeloversettelse er gjengitt med «*brenn*offer», betyr egentlig «det som *stiger opp*», det vil si det offeret som stiger opp i ild og røyk til himmelen, Guds bolig, eller til Gud i himmelen.

Den typen offer som betegnes med dette navnet, eller med navnet brennoffer, kalles også «*helo*ffer». Det vil si det offeret der ikke bare enkelte deler av dyret

ble brent, slik som ved de andre blodige ofrene, men *hele* dyret: det fullstendige og fullkomne offeret. (*5 Mos 33,10; Sal 51,21; 3 Mos 1,6 ff.*)

Dette offeret var et sinnbilde på at den som ofret, ga hele seg selv, med legeme og sjel, fullkomment hen til den levende Gud i himmelen, han som av fri kjærlighet og nåde har gitt ham alt han er og har, livet og alle timelige og åndelige goder.

Om noe offer Gud noen gang har krevd av et menneske, var et *brenn*offer, så var det *dette* offeret han krevde av Abraham: at han skulle ofre ham sin sønn, sin eneste, som han hadde så kjær, Isak. I ham måtte patriarken ofre seg selv til Gud, helt og fullt.

Abrahams indre kamp

I det tredje verset i kapitlet vårt heter det: «Så sto Abraham tidlig opp om morgenen og lesste på eselet, og tok med seg to av tjenesteguttene, og Isak, sin sønn. Han kløvde ved til brennofferet, og ga seg så på vei til det stedet Gud hadde sagt ham.»

Etter disse ordene kan det se ut som om Abraham tok imot Guds befaling uten noen indre kamp. Natten hadde han fått Herrens befaling om å ofre sin sønn Isak som brennoffer, og straks morgenen etter gjorde han alt i stand, fast og rolig, og ga seg like fast og rolig på vei for å fullbyrde den.

Men dette er ikke sannsynlig, så stor en troshelt Abraham enn var. Til det var kravet altfor tungt, og det grep altfor dypt inn i patriarkens hjerte.

Vi ser jo også at Abraham var full av frykt og sorg da flere år var gått uten at Gud hadde gitt ham en sønn med Sara og dermed lagt grunnvollen for oppfyllelsen av de løftene han hadde gitt ham ved kallet og i Kanaan. Og det gjorde ham svært vondt da Sara krevde at han skulle drive bort Hagar og *Ismael*.

Hvordan skulle han da uten noen kamp ha kunnet gå i gang med å utføre en guddommelig befaling som denne, å ofre *Isak* som brennoffer? Nei, Abraham har uten tvil kjempet før han gjorde det som fortelles i det tredje verset, og det var en svært tung og heftig kamp, selv om den bare varte en kort tid. (*1 Mos 12,1–3.7; 13,14–17; 15,1–3; 21,10–12*)

At Den hellige skrift ikke forteller oss noe om patriarkens kamp, har to grunner. For det første pleier Skriften generelt å tie om følelsene, tankene og de indre kampene til Guds hellige når den forteller om dem, eller i hvert fall bare å antyde dem. For det andre seiret Abraham i kampen, og det snart, og seieren, kampens utfall, var tross alt det egentlige hovedpoenget.

Det som her voldte Abraham kamp, var ikke så mye at han, faren, skulle ofre sin egen, eneste sønn, som han inderlig elsket over alt på jord, og det med egen hånd. Riktignok var allerede dette en forferdelig, en overmenneskelig tung sak.

Enda mer var det at han, som var bærer av løftene, skulle ofre disse løftene i og med Isak, slik det måtte fortone seg for ham. Løftene var uendelig dyrebare for ham, de var hele hans liv, og nå skulle han gi dem tilbake til Gud. Men aller mest var det *dette*: at han dermed samtidig måtte oppgi sin tro på og sin kjærlighet til den Gud som hadde gitt ham løftene, som hadde kalt ham og hittil som en far hadde ledet hele hans livsvei.

For når Gud krevde sønnen hans av ham, var det jo det samme som at han krevde løftene sine tilbake. Etter Guds eget ord skulle de jo gå i oppfyllelse ene og alene i og gjennom Isak, og uten ham kunne de ikke bli oppfylt. Og Abraham kunne ikke finne noen særskilt synd hos seg selv som kunne ha pådratt ham Guds unåde og vrede og slik forspilt løftene.

Derfor måtte Guds krav om å få løftene tilbake igjen bety det samme som en erklæring om at alt han hittil hadde talt til Abraham og gjort med ham og for ham, ikke hadde vært alvorlig ment. Han hadde bare drevet et spill, et langt, grusomt spill med patriarken. Med sønnen måtte Abraham miste løftene, og med løftene sin Gud. Hele hans forhold til Gud måtte bli ødelagt ved denne befalingen. (*1 Mos 17,16.19.21 og særlig 21,12*)

Det Gud her krevde av Abraham, måtte for ham stå fram som tre offer, der det ene alltid førte det andre med seg, og det andre alltid var tyngre enn det første. Han skulle gi fra seg sin sønn, han skulle gi fra seg løftene, han skulle gi fra seg Gud selv.

Ja, hadde han kunnet anta at befalingen ikke kom fra Gud, men fra en ond makt, ville det slett ikke ha oppstått noen kamp i ham. Da ville han øyeblikkelig ha avvist befalingen med avsky. Men nå var den kommet til ham på en slik måte at han ikke kunne være i tvil om at den var fra Gud selv.

Troen løser knuten

Abraham løste nå den knuten som syntes uløselig, og ved *troen* ble han utfridd fra den dype anfektelsen og nøden han var kommet i.

Befalingen var kommet fra Gud, men Gud hadde alltid vist seg mot ham som en svært kjærlig og nådig Far, som en helt sannferdig og trofast Gud. Han hadde kalt ham, han hadde gitt ham de herligste løftene, han hadde sluttet en pakt med ham, han hadde overøst ham med rik jordisk velsignelse, han hadde beskyttet ham og gitt ham seier over mektige konger. To ganger hadde han bevart Sara fra å falle i hendene på hedenske konger og dermed gjort det mulig for løftene å bli oppfylt. Og han hadde oppfylt det løftet han gang på gang hadde gitt patriarken, om en livsarving med Sara.

Derfor *kunne* han ikke nå ville være og gjøre det motsatte av det han hittil hadde vært og gjort, hvor mye det enn så slik ut. Han kunne umulig fornekte seg selv. Utfallet av ofringen måtte altså bli slik at Abraham likevel beholdt sønnen sin, og at løftene likevel ble oppfylt, selv om patriarken ikke var i stand til å forstå hvordan det skulle gå til.

Den erfaringen Abraham hadde gjort med Herrens godhet og trofasthet, var altfor levende, og inntrykket han hadde fått av den, altfor dypt, til at han så lett kunne komme i tvil om dem, langt mindre oppgi sin Gud.

Men Herren hadde ikke bare vist seg svært kjærlig og nådig og helt sannferdig og trofast mot Abraham. Han hadde også åpenbart sin allmakt og underkraft i hans liv og latt ham erfare at ingen ting var for underlig for ham. For han hadde jo gitt ham og Sara en sønn, enda han var utlevd og hennes morsliv dødt – den samme sønnen som han nå skulle ofre til ham. Dermed hadde han vist at han var mektig til å skape liv av død.

Kunne han ikke nå bruke sin allmakt til å gjøre det umulige mulig: at Abraham ofret sønnen sin og likevel beholdt ham, og med ham løftene? Kunne han ikke gjøre det mulig ved først å la Abraham ofre Isak, men så reise ham opp fra de døde og gi ham tilbake til faren? Skulle det være vanskeligere for Gud å gjøre ham levende igjen enn det hadde vært for ham å gi en utlevd gammel mann kraft til å avle og en kvinne med et utdødd morsliv kraft til å unnfange og føde ham? Ville det i grunnen være noe annet enn for andre gang å kalle fram liv av død?

Når patriarken betraktet den store kjærligheten og nåden, sannferdigheten og trofastheten som Herren hittil hadde vist mot ham, ble han ført til å tro at han ville beholde sønnen sin og løftene tross ofringen, selv om han ikke forsto hvordan det skulle gå til. Når han betraktet den allmakten Gud hadde åpenbart på ham og Sara, viste den ham hvordan dette kunne skje.

Og begge deler sammen skapte i ham den faste troen på at Herren både *kunne og ville vekke Isak opp fra de døde*. Men dermed var knuten i det vesentlige løst for ham, og anfektelsen og nøden i det vesentlige overvunnet. (*Hebr* 11,19)

Og nå fikk han et enda dypere innblikk i Guds krav til ham, og dermed ble han fullt ut herre over anfektelsen. Nå så han at befalingen slett ikke var *urimelig*, slik den syntes ved første øyekast, men snarere svært rimelig og berettiget, ja nødvendig.

For det første var den ikke forskjellig fra det Gud tidligere hadde krevd av ham, men av samme art. Det Gud nå krevde av ham, var nemlig den samme *selvfornektelsen* som han hadde krevd av ham ved begynnelsen av troslivet hans. Den gangen hadde han måttet gi fra seg fedreland, slekt og farshus; nå skulle han gi fra seg den sønnen Gud hadde gitt ham. Det Herren nå krevde av Abraham, var bare toppunktet av den selvfornektelsen han hele tiden hadde krevd av ham, og særlig straks ved kallet.

På samme måte var den *troen* patriarken skulle vise, i det vesentlige den samme som allerede før var krevd av ham, og særlig den gangen Herren forkynte ham at Sara skulle føde ham en sønn. Den gangen hadde han måttet tro at Gud kan gi det utlevde og døde kraft til å frambringe liv; nå skal han tro at Gud har makt til å gjøre det døde levende. Den troen Gud nå krevde av ham, lå på linje med den han tidligere hadde krevd av ham, og skilte seg fra den bare i grad.

Kravet gjaldt også den samme *gjenstanden* som før. Før hadde han måttet tro, først at han skulle bli et tallrikt folk, så at det ville skje gjennom en livsarving, og til slutt at han skulle få en sønn med Sara, Isak, og at løftet om den tallrike ætten ville gå i oppfyllelse gjennom ham. Nå skulle han tro at han ville få denne sønnen og løftet igjen etter å ha gitt dem fra seg.

Før hadde han måttet tro at han ville få Isak, som han ennå ikke hadde; nå skal han gi Isak, som han har, tilbake og tro at han vil få ham igjen. Også i denne henseende måtte det Gud krevde av ham, synes å ligge på linje med det han tidligere hadde krevd, og bare være spissen av det.

Abraham kunne ikke nekte for at Gud hadde *rett* til å kreve det offeret han nå krevde. Hva hadde ikke Gud gjort for ham! Han hadde nå en langt større rett til å kreve at Abraham ga fra seg Isak, enn han ved kallet hadde hatt til å kreve at han oppga fedreland, slekt og farshus. For den gangen hadde han bare kunnet

vise til velgjerninger han en gang i framtiden ville gjøre mot ham, til løfter. Nå kunne han derimot også vise til velgjerninger han allerede hadde gjort mot ham, og særlig til oppfylte løfter.

Til slutt kunne Abraham ikke være i tvil om hvilken *hensikt* Gud hadde med kravet sitt. Han måtte erkjenne at Gud ved det ville prøve hans troslydighet, og at han gjennom denne prøvelsen ville fullkomme troen hans og rense hans naturlige kjærlighet til sønnen for alt det urene som hang ved den.

For Abraham var ikke blind for at troen hans ikke var fullkommen, og at kjærligheten hans til Isak ennå hadde noe av kjødet ved seg. Og han kjente Guds veier med ham altfor godt til ikke å forstå at det Gud nå krevde av ham, nettopp var det rette middelet til å bøte på denne mangelen og denne svakheten.

Ved troen så Abraham nå en utvei og en løsning der det for fornuftens øye tilsynelatende ikke fantes noen. Han fikk til og med innblikk i hvordan Guds krav hang sammen med hans tidligere krav, og i at det var berettiget og nødvendig. Likevel sluttet kravet slett ikke å være en stor trosprøve for ham. Det var en trosprøve som hvert øyeblikk krevde ny kamp og ny tro, og som krevde at han hele tiden sto på vakt mot sitt eget hjerte og sin egen fornuft.

For patriarkens hjerte var det nemlig slett ingen lett sak å ofre sin eneste, elskede sønn, men snarere en overveldende tung og forferdelig sak. Og fornuften hans måtte stadig stille de forbrente restene av den ofrede sønnen fram for øynene hans og komme med tanken: Men om nå Isak likevel blir i døden? Da har du jo mistet ham og løftene og Gud, og er blitt din egen sønns morder.

Denne tanken måtte han slå tilbake igjen og igjen, og det gjorde han også, ved at han tok fornuften til fange under troens lydighet og holdt fast ved at Gud både *kunne og helt sikkert ville* reise Isak opp fra de døde.

Hva svarer til Isaks ofring hos oss?

Abraham er de troendes far. Derfor må det som hendte i hans liv, i alt vesentlig gjenta seg hos barna hans, de troende. Og det må særlig gjelde en så framtredende hendelse som den i kapitlet vårt. Hva er det så i de troendes liv som svarer til ofringen av Isak?

Vi kan svare: Det er å gi Gud det kjæreste vi har, for eksempel hustruen, mannen, det eneste barnet, den eneste sønnen, når han krever det. Eller det er å ofre ham det som mennesket i grunnen har kjærest, og som egentlig blir ofret hver gang noe kjært blir ofret: sin egen vilje, sitt eget liv, sitt eget jeg, seg selv.

Til støtte for dette svaret kan vi vise til Herrens ord: «Den som elsker far eller mor mer enn meg, er meg ikke verd. Den som elsker sønn eller datter mer enn meg, er meg ikke verd», og: «Om noen kommer til meg, og ikke hater sin far og mor og kone og sine barn og brødre og søstre, ja, også sitt eget liv, da kan han ikke være min disippel.» (*Matt* 10,37; *Luk* 14,26)

Dette svaret får nok fram det allmenne, men ikke det særegne ved det offeret Abraham bærer fram i kapitlet vårt. I Isak ofrer Abraham ikke bare sin eneste, inderlig elskede sønn. I ham ofrer han også løftesønnen, som var født ham på en underfull måte, og som løftene skulle gå i oppfyllelse i og gjennom, og dermed også løftene selv.

Vil vi vite hva som hos oss svarer til ofringen av Isak, må vi altså, slik det ser ut, spørre hva *det* er som hos oss svarer til Isak selv, hva som er *vår* Isak. Svaret på dette spørsmålet kan ikke være tvilsomt. Det er det nye mennesket i oss, som er født på en underfull måte, og som har løftene. Ofringen av dette mennesket synes altså å svare til ofringen av Isak.

Men hva vil det si å bringe Gud sitt nye menneske som offer? Det er ikke noe annet enn å la være å stole på det og la være å bygge sin rettferdighet på det nye livet i oss, men bygge den ene og alene på Kristi rettferdighet.

Ikke å stole på sin egen rettferdighet, men på Kristi rettferdighet, som er gitt oss, ikke å søke grunnen for sin rettferdighet i seg selv, men utenfor seg selv, i Kristus: Det er jo også den største selvfornektelsen og det høyeste, egentlige selvofferet. For ingenting har mennesket så kjært, og ingenting klamrer det seg så hardt til, som sin egen rettferdighet.

Dette offeret må vi bringe allerede når vi for første gang tar imot Kristi rettferdighet ved troen. Men det samme offeret må vi bringe igjen etter at vi har tatt imot den ved troen og dermed er blitt nye mennesker. Da må vi nemlig ikke stole på det nye livet i oss og ikke bygge vår rettferdighet på det; det ville bare være en ny, finere selvrettferdighet. Vi må fortsatt bygge den på Kristi rettferdighet og leve ene og alene av nåde.

Det offeret som hos oss svarer til Abrahams offer av Isak, ser altså ut til å være dette: ikke å bygge vår rettferdighet på det nye livet i oss.

Men heller ikke dette svaret er ennå helt tilfredsstillende. Det offeret vi skal bringe ved ikke å bygge vår rettferdighet på vårt nye liv, er jo et vedvarende offer, et offer vi uavbrutt skal bringe gjennom hele vårt kristenliv. Men det offeret Gud i kapitlet vårt krever av Abraham, er et enkelt, særegent, enestående offer. Og Abraham skal gi sin sønn hen i døden, mens vi skal beholde vårt nye menneske og bare ikke betrakte det som vårt eget. Eller sagt på en annen måte: Vi skal nok ha det som om vi ikke hadde det, men likevel ha det.

Det som fullt ut svarer til Abrahams offer, er vel det offeret Gud krever av oss når han bestrider at vi har det nye mennesket, når han frakjenner oss det og slik på en måte krever det og tar det tilbake fra oss.

Men når gjør han det? I den anfektelsen som består i at han lukker øynene våre for det nye mennesket i oss, så vi ikke kan oppdage det, men bare ser død og fordervelse i hjertet vårt. Da skal vi gi avkall på det og gi det hen til ham, og samtidig i troen holde fast ved at han er mektig og nådig nok til å gjøre oss levende igjen og gi oss vår tapte Isak tilbake, selv om vi virkelig skulle være døde.

Tidlig om morgenen (1 Mos 22,3–5)

At han sto *tidlig opp om morgenen* og straks gjorde i stand alt til reisen, viser hvor snart Abraham vant seieren i sin store, tunge kamp. Det viser også at han ikke nølte med å følge Herrens befaling så snart han hadde seiret. Vi ser ham heller ikke rådføre seg med kjøtt og blod; han går øyeblikkelig til handling.

Han trengte ikke å rådføre seg med noen, og hvem skulle han vel her ha tatt med på råd? Verken Sara eller noen av tjenerne hans, ikke engang Elieser, ville

ha kunnet bære å få vite om Guds befaling og det han hadde fore. Det eneste han ville ha oppnådd ved å fortelle det, var at de hadde tatt anstøt av det og prøvd å holde ham tilbake. Dermed ville den tunge veien hans bare ha blitt enda tyngre for ham.

Aller minst ville moren, Sara, ha kunnet bære det Abraham skulle og ville gjøre, selv om hun til en viss grad kunne ha forstått det. Ved avskjeden – en tung avskjed for ham! – har Abraham nok sagt omtrent det samme til henne som han ifølge v. 5 sa til de to tjenerne han tok med seg: at han etter en åpenbaring fra Herren skulle reise med Isak til Moria-landet for å bringe Herren et offer der og tilbe ham.

Patriarken bruker eselet til å bære veden, karene og matforrådet. At han ikke tok med noe offerdyr, vakte vel ikke oppsikt hos Sara, Isak og tjenerne fordi han hadde buskapsflokker langs veien.

Sluttordene i det tredje verset, «og ga seg så på vei til det stedet Gud hadde sagt ham», viser oss hvor nøyaktig Abraham fulgte den guddommelige befalingen. Jerusalem ligger omtrent atten timers vei fra Be'er-Sjeba. Derfor passer det godt at Abraham på den tredje dagen ser det stedet Gud hadde sagt ham, det vil si Moria-landet, eller Jerusalem og omegnen. I samme stund som han så det, har Herren vel, etter sitt ord «på et av fjellene, som jeg skal si deg», åpenbart for ham hvilket av de mange fjellene han skulle ofre Isak på.

Abraham ber nå de to tjenerne bli igjen på det stedet der egnen omkring Jerusalem for første gang hadde vist seg for øynene hans, og der Herren samtidig hadde utpekt offerfjellet for ham. De kan og tør – så å si – ikke følge ham inn i hans tempel, i det aller helligste. Bare han selv, presten, og hans offer skal tre inn der.

De sto for lavt til dette; de ville bare ha tatt anstøt og forstyrret ham i den aller helligste handlingen han skulle utføre der – en handling som krevde at sinnet var helt samlet og hjertet urokkelig rettet mot Gud.

Abraham peker med fingeren mot stedet der han og Isak skulle gå, og sier til tjenerne at både han og sønnen hans ville tilbe *der* og så komme tilbake til dem. Disse ordene må ikke forstås som om Abraham hadde sagt tjenerne en usannhet fordi han ikke kunne si dem sannheten. Patriarken mener virkelig det han sier, og ordene hans er svært dype ord; de er troens ord.

Han betegner den handlingen han og Isak skulle utføre der, som en til*bedelse*. Og den var virkelig den største tilbedelsen og den høyeste gudstjenesten som kunne tenkes, både fra den som ofret, og fra offerets side. Abraham skal jo i troen ofre Gud sin egen, eneste, elskede sønn, løftesønnen. Han skal jo bringe Gud det aller høyeste offeret han kunne bringe ham. Var ikke dette gudstjeneste og tilbedelse, hva var da gudstjeneste og tilbedelse! Og Isak skal villig og tålmodig la seg ofre.

Vi må legge godt merke til at Abraham sier: «*jeg og gutten* går dit opp for å tilbe», og altså sier at også Isak skal gjøre dette. Dermed antyder han at ofringen av Isak ikke skulle være en ofring der Isak var rent passiv og viljen hans ikke hadde noe med saken å gjøre. Isak skulle, i hvert fall til en viss grad, gå inn i den

med sin vilje, samtykke med faren sin og derfor også lide den tålmodig. Bare slik ble offeret også et offer og en gudstjeneste fra hans side.

I ordene «*så kommer vi tilbake til dere*» åpenbarer Abraham sin tro. Det står fast for ham at ikke bare han, men også sønnen hans vil komme tilbake fra offerstedet, enda han ikke kunne tvile på at ofringen virkelig skulle fullbyrdes. Det sto fast for ham fordi han trodde at Gud var mektig til å reise opp fra de døde, og at han her virkelig ville bruke denne makten. Ellers ville jo løftene være gjort til intet, og Gud ville stå der som en løgner og som et ondt, grusomt vesen. Men det var jo helt umulig.

«Du far!» (1 Mos 22,6–8)

Da Abraham og Isak hadde skilt lag med tjenerne og dyret, tok Abraham veden til brennofferet og la den på Isak, sin sønn, mens han selv tok ilden og kniven i hånden. Slik bar offeret selv den veden som det skulle legges på for å bli slaktet og brent.

Svært gripende er ordene som det sjette verset slutter med: «*og så gikk de sammen, de to.*» Tause gikk de ved siden av hverandre: sønnen, ennå halvt et barn, uten anelse om hva som ventet ham, og faren, med hvilket hjerte! Faren gikk med et hjerte fullt av den tyngste kampen, en kamp som måtte bli tyngre for hvert skritt mot målet. Aldri har vel noen far gått en så tung vei med barnet sitt som Abraham gikk den gangen.

Abraham tidde. Hva skulle han vel ha sagt til Isak? Og Isak tidde av ærbødighet for faren, som han så gå alvorlig og tankefull i dyp taushet ved siden av seg.

Til slutt blir den lange, beklemte, tunge stillheten likevel brutt av et ord fra Isak: «*Du far!*» «Du far!» sier han. Han vil stille faren et spørsmål som har trengt seg på ham, men før han kan gjøre det, må han liksom først vekke faren fra de dype tankene han ser ham sunket ned i.

Dette ordet, «*Du far!*», måtte skjære Abraham dypt inn i hjertet. Han, faren, skulle jo nå ofre den sønnen som tiltalte ham som far. Den kjære munnen som hadde sagt dette *søte* «Du far!», som alltid hadde gledet hjertet hans, skulle jo snart bli stum. Snart skulle han jo ikke lenger ha noen sønn og ikke lenger være far.

Han svarer Isak vennlig: «Ja, gutten min!», det vil si: Jeg er rede til å høre hva du har å si meg; hva vil du meg? Så stiller Isak Abraham spørsmålet sitt, uten noen anelse om at han selv var offeret: «*Se, her er ilden og veden, men hvor er lammet til brennofferet*?»

Dette spørsmålet måtte såre farens hjerte langt dypere enn sønnens tiltale hadde gjort, og ryste det i sitt innerste. Hvor er lammet til brennofferet? Han hadde det jo foran seg i ham som spurte, i Isak selv. Nei, Gud gjorde ikke seieren lett for Abraham, og uten Guds vilje hadde Isak ikke kunnet stille faren dette spørsmålet. Men patriarken vant seieren likevel. Også det stormløpet mot troslydigheten hans som lå i sønnens spørsmål, slo han seirende tilbake. Spørsmålet felte ham ikke; han sto fast.

Han svarer Isak: «*Gud vil selv se seg ut lammet til brennofferet*, min sønn!» Han sier ikke til ham: «Lammet, det er deg», for han vil ikke pine sønnen og sette

ham på prøve lenger enn høyst nødvendig. Først på offerstedet skal Isak få vite at det er han selv som er lammet.

Abrahams svar er en kjærlig og skånsom avvisning av spørsmålet. Men det er likevel ikke bare en slik avvisning. Svaret gir også uttrykk for tillit til Guds kjærlige forsyn og et visst anelsesfullt håp.

Abraham vet nok at Isak er det lammet Gud har sett seg ut; Gud har jo selv sagt ham det. Men samtidig tror han likevel at ikke alt er over med ofringen av Isak. Han tror at det skal følge noe etter den, noe han ennå ikke vet nærmere om, selv om han i troen kjenner det i store trekk. Det som skal komme, ligger for ham i et visst mørke; bare dette er han viss på: at det vil få en god utgang.

Abraham sier mer enn han selv vet, når han svarer Isak: «Gud vil selv se seg ut lammet til brennofferet, min sønn!» Ordene hans er en ubevisst profeti.

Etter Isaks spørsmål og Abrahams svar følger på nytt en lang, dyp, tung taushet. «Så gikk de videre sammen, de to», heter det for andre gang, like gripende som første gang. Det var en taushet som ikke ble brutt før på selve offerstedet. Der måtte Abraham gjøre kjent for Isak hva Herren ville med ham, og oppfordre ham til å bøye seg under denne viljen og under sin jordiske fars vilje.

Offerhandlingen (1 Mos 22,9–12)

Men Moses forteller oss ingenting om dette. Hans hensikt er bare å skildre selve offerhandlingen til Abraham, for det var i den patriarkens troslydighet viste seg, og det er den han vil fortelle om.

Til gjengjeld skildrer han den desto mer nøyaktig, med gripende omstendelighet. Hvert enkelt trekk betegner jo en seier for Abraham, og Moses følger ham liksom skritt for skritt på seiersveien hans når han skildrer hvordan han gjorde i stand alt til ofringen av Isak: «De kom da til stedet Gud hadde sagt ham. Der bygde Abraham alteret og la veden til rette. Så bandt han Isak, sin sønn, og la ham på alteret, oppå veden. Og Abraham rakte ut hånden og tok kniven for å ofre sin sønn.»

Vi får inntrykk av at Abraham her, der han er kommet fram til målet, handler med like stor ro og sikkerhet som han hadde gjort den morgenen etter at Gud hadde krevd at han skulle ofre ham sønnen sin. Nå har han seiret fullstendig. Han binder sønnen sin fordi det var skikk å binde offerdyrene, og kanskje også av frykt for at Isak av svakhet skulle gjøre motstand ved ofringen.

Men Isak bøyde seg barnlig under sin jordiske og sin himmelske Fars vilje og lot seg binde og legge på veden, og der lå han som et tålmodig lam. Nå har prøvelsen nådd sitt høydepunkt. Abraham rekker ut hånden etter kniven og tar den for å slakte sønnen sin; ett øyeblikk til, og det er ute med Isaks liv.

I dette skjebnesvangre øyeblikket griper Gud inn og holder farens arm tilbake, så han ikke fullbyrder selve offerhandlingen. Det Abraham har gjort, er nok. Han har så godt som allerede ført Isak fram som offer, ja, han *har* allerede ofret ham.

Gud har ikke villet ha det ytre offeret, bare Abrahams villighet til å bære det fram. Han hadde bare villet sette ham på prøve for å få vite om patriarken ville frykte ham og ikke spare sin eneste sønn for ham. Nå har Abraham bestått

prøven, og Gud vet det han ville vite. (*«Ved tro bar Abraham fram Isak som offer da han ble satt på prøve. Ja, … han bar fram sin enbårne sønn», Hebr* 11,17)

Herrens engel, som roper til Abraham fra himmelen, er Ordet, den andre personen i Gud. Det er den samme som senere ble menneske i Kristus, og som offeret, den tålmodige Isak, var et forbilde på.

Når han roper til Abraham, nevner han navnet hans to ganger: «Abraham, Abraham!» Han gjør det for at patriarken ganske sikkert skal høre og la være å gjøre det han er i ferd med å gjøre. For Isaks liv ligger ham sterkt på hjertet, og en far som Abraham må ikke miste sin sønn, sin eneste sønn. Som lønn for sin troslydighet skal han få sønnen tilbake, liksom fra de døde, enda han allerede var overgitt til døden. (*Hebr* 11,19)

Ved den første åpenbaringen, om natten, da Gud ville befale Abraham å ofre ham Isak, hadde han bare tiltalt ham ved navn én gang: «Abraham!» Nå som da svarer patriarken Guds rop med: «Ja, her er jeg!» Nå som før er han villig til å høre og gjøre det hans Gud krever. Det Gud den gangen hadde krevd av ham, hadde vært svært tungt og bittert, og likevel hadde han gjort det. Det han nå ville kreve av ham, måtte derimot bli svært lett og søtt for ham å gjøre. Den andre befalingen er lønnen for at han har oppfylt den første.

Gud har, om vi kan bruke et slikt uttrykk, en *engstelig* omsorg for Isaks liv og for at Abraham skal få beholde sin sønn. Det viser seg også i de ordene Herrens engel retter til Abraham når han nå ser opp mot stedet der engelen viste seg, for å høre hva han har å si ham: «Legg ikke hånd på gutten, og gjør ham ikke noe!» Egentlig står det: «ikke noe som helst», ikke det minste; rør ham ikke.

Ved første øyekast virker det underlig at Herrens engel så fortsetter: «For nå vet jeg at du *frykter* Gud, siden du ikke har spart din sønn, din eneste, for meg.» Skulle han ikke heller ha sagt: «For nå vet jeg at du *elsker* Gud, at du elsker ham høyere enn din egen, eneste sønn»? Var Abrahams offer en virkning av *frykt* for Gud, og ikke heller en frukt av kjærlighet til ham?

Vi må svare slik: Han som hadde befalt Abraham å ofre Isak til ham som brennoffer, var først og fremst menneskenes allmektige Skaper og Herre. Derfor kalles han også hele tiden *Gud* i den delen av kapitlet som forteller at patriarken fikk befalingen, hvordan han fulgte den, og at han som lønn for dette skulle få beholde sin sønn.

Men han var dernest også den som av fri kjærlighet og nåde hadde utvalgt og kalt Abraham. Han hadde gitt ham de herligste løftene, mer enn én gang holdt sin beskyttende hånd over ham og Sara og også overøst ham med jordisk velsignelse.

Han var den som hadde elsket ham, ja, som hadde knyttet et fortrolig vennskap mellom seg og ham. (1 Mos 22,1.3.8.9.12. *I v. 1, 3 og 9 brukes det på grunnspråket egentlig et navn som betegner ham som den ene, sanne Gud, som er menneskenes allmektige Skaper og Herre: «Haëlohim». I v. 8 og 12 får han derimot et navn som bare betegner ham som den som er menneskenes allmektige Skaper og Herre, og som stiller ham som det i motsetning til Abraham, et menneske og en skapning av ham: «Elohim»;* 1 Mos 12,10 *ff.*; 20,1 *ff.*; *Sal* 105,14 *f.*; 1 Mos 18,1 *ff.*17–19; *Jes* 41,8; 2 *Krøn* 20,7; *Jak* 2,23)

For så vidt som Gud hadde gitt Abraham befalingen som menneskenes allmektige Skaper og Herre, var patriarken som hans skapning skyldig å lyde ham ubetinget, og han måtte frykte for å handle mot hans uttalte vilje. Alt han gjorde, måtte i så måte skje av og i gudsfrykt.

Og for så vidt som den Gud som krevde Isak ofret, var den samme som hadde vist Abraham den største kjærlighet, måtte patriarken frykte for å krenke denne kjærligheten ved å nekte ham sin sønn. Og dette måtte han frykte desto mer fordi den kjærlige Gud samtidig var den allmektige. I denne siste henseende forutsetter Abrahams frykt for Gud at han har erfart Guds kjærlighet, og den rommer at han elsker Gud igjen.

Nettopp fordi Gud er bare kjærlighet og nåde, skal de han elsker og viser nåde, frykte ham. Og han viser seg overfor menneskene som den kjærlige og nådige for at de skal frykte ham. «Men hos deg er tilgivelsen», heter det i Sal 130,4, «for at vi skal frykte deg.»

Herrens engel hadde nok åpenbart seg både *over* og *bak* Abraham på én gang. Da patriarken hørte ham rope «Abraham, Abraham!», hadde han derfor snudd seg. Slik fikk han øye på en vær som sto i bakgrunnen og hadde viklet seg fast med hornene i en av de tette buskene som fjellgrunnen etter alt å dømme var bevokst med. (*Jf. Åp* 1,10)

Væren i Isaks sted (1 Mos 22,13)

Herren hadde sørget for at Isak ikke ble ofret. Men et offer skulle likevel bæres fram, og det av mange grunner. En hendelse som den kapitlet vårt forteller om, ville overhodet ikke ha fått noen riktig avslutning uten et offer. Her sto det jo også et alter; skulle det bli stående uten offer?

Videre: Vi ser Abraham et par ganger bygge altere på de stedene i Kanaan der Herren hadde åpenbart seg for ham. Da måtte han kjenne den dypeste trangen til å bære fram et offer for Herren på stedet her, der han hadde fått en så stor åpenbaring, der Herren hadde sett til ham og gitt ham hans Isak tilbake. Det skulle være et offer som på én gang var brennoffer og takkoffer, og Herren måtte komme denne trangen hans i møte. (*1 Mos* 12,7; 13,18)

Endelig ville Herren ved denne anledningen vise Abrahams ætt hvilke offer den skulle bære fram for ham, og samtidig profetisk, i et forbilde, peke fram mot det offeret han selv en gang ville bære fram. Derfor styrer han det slik at en vær kommer til stedet der Abraham skulle ha ofret Isak, og her vikler seg fast i en busk med hornene, så den ikke kan komme seg unna. Slik får Abraham noe å ofre. Gud stiller selv offerdyret fram.

Abrahams ord: «Gud vil selv se seg ut lammet til brennofferet», hadde virkelig vært en spådom, og nå gikk den i oppfyllelse. At det er en vær i nærheten, og enda mer at den står slik at Abraham uten besvær kan gripe den, er for ham et tegn på at Gud vil at han skal ofre den. Og det gjør han: Han ofrer den som brennoffer istedenfor Isak.

«Herren ser» (1 Mos 22,14)

Her avbryter Moses fortellingen sin med to bemerkninger, selv om den ennå ikke er ferdig, slik v. 15 og de følgende versene viser. Den ene er at Abraham ga

navnet «*Herren ser*» til stedet der det som fortelles i v. 9–13, hadde skjedd. Den andre er at man derfor ennå på Moses' egen tid pleide å si i Israel: «*På Herrens berg skal han la seg se*.»

Det som hadde skjedd på fjellet der Abraham skulle ha ofret Isak, sto for patriarken som et *Herrens seende*. Her hadde Herren plutselig og uventet, i det mest avgjørende øyeblikket, *latt seg se* for Abraham og ved et ord fra himmelen holdt ham tilbake fra å ofre ham sin sønn. Slik hadde han berget sønnens liv og bevart ham for faren. Og han hadde *ført* en vær *fram for Abrahams øyne*, som han kunne ofre istedenfor Isak, og i den *sett seg ut* det rette lammet til brennoffer. («*Da så Abraham opp, og se – … en vær*» *osv.*, *v.* 13)

Ved alt dette, sier jeg, hadde Herren her *sett til* patriarken og vist seg som den som *stadig* ser til ham – som den som til alle tider hadde gjort det og fortsatt ville gjøre det. Alt som hadde hendt på stedet, talte om at Herren ser, at han ser til Abraham. Stedets hele vesen gikk opp i dette.

Abraham ville nå bevare minnet om at Herren her på den herligste måte hadde sett til ham, og at sannheten om at han alltid ser til ham, her var gått så levende opp for ham. Dette minnet skulle aldri glemmes. Derfor ga han stedet navnet «Herren ser».

Senere fikk det også navnet *Moria*, som har en beslektet betydning. Dette navnet, som også ble brukt om egnen der fjellet lå, skjøv etter hvert det opprinnelige navnet i bakgrunnen og fortrengte det til slutt helt. (*Se ovenfor.*)

I navnet «Herren ser» lå det også at Herren i framtiden ville se til Abraham og hans etterkommere. Ja, det hebraiske navnet kunne rett og slett oppfattes som et utsagn om dette, og det lå til og med svært nær å forstå det slik.

Og på dette fjellet hadde Abraham villet bære fram for Gud det aller høyeste offeret, eller rettere sagt: der hadde han virkelig båret det fram. Der hadde den aller helligste gudstjenesten i hele patriarkenes tid funnet sted. Der hadde patriarken videre ofret Gud et offerdyr som Gud selv hadde stilt fram for ham. Med det hadde Gud erklært hva slags offer han ville ha av hans ætt, og liksom innstiftet dyreofferet.

Og der hadde Herren endelig latt ham få den herligste og mest nåderike åpenbaringen: To ganger hadde han talt til ham fra himmelen, gitt ham Isak tilbake og dermed sikret den store framtiden for hans ætt, og på det høytideligste stadfestet alle løftene for ham og bekreftet dem med en ed. («*Herren ser*», *1 Mos* 22,14)

Derfor måtte hans etterkommere, i patriarkenes tid og i Egypt, *samtidig* synes at dette fjellet var svært skikket til å bli det stedet i Kanaan der de skulle dyrke ham med offer og ellers tjene ham når Herren hadde gitt dem landet. Der skulle han stadig åpenbare seg for dem og gjøre det navnet sa: *se til dem*. Fantes det noe sted i Kanaan som var skikket til dette, så var det dette, det aller helligste stedet i det lovede landet.

Både fjellets navn og det at det fremfor alle andre steder i Kanaan syntes skikket til å bli stedet for Israels gudsdyrkelse og for Herrens åpenbaring, vakte derfor en forventning hos dem. De ventet at dette fjellet, som de kalte *Herrens* berg på grunn av Herrens store åpenbaring der, en gang skulle bli stedet der Herren ville bo, der hans helligdom ville stå, der Israel skulle tilbe ham, og der

han i nåde ville åpenbare seg for folket og ha omsorg for det. Derfor pleide de å si: «*På Herrens berg skal han la seg se*.»

Den samme forventningen uttaler også Moses i sangen sin ved Rødehavet: «Du vil føre dem inn og plante dem på det *berget* som er din arv, Herre, *det stedet du har skapt til bolig for deg*, den *helligdommen*, Herre, *som dine hender har grunnlagt*.» (2 Mos 15,17)

Men ordene «På Herrens berg skal han la seg se» uttrykte ikke bare en forventning om at Herren gang på gang skulle åpenbare seg for folket og se til det på Moria-fjellet når Israel hadde tatt Kanaan i eie, fordi hans bolig skulle komme til å stå der. I dem ligger det også, akkurat som i Abrahams ord: «Gud vil selv se seg ut lammet til brennofferet», en ubevisst spådom.

Og trolig ligger det også i dem en dunkel anelse om én stor åpenbaring av Herren, som en gang i framtiden skulle finne sted på dette fjellet. Ved den ville Herren se til sitt folk og til alle jordens folk på en fullkommen måte, én gang for alle og til evig tid. Denne spådommen og denne anelsen har gått i oppfyllelse på det herligste: i Guds Sønns, Jesu Kristi, profetiske gjerning på Sions berg, i Jerusalem, i hans yppersteprestlige offer på Golgata og i hans seierrike oppstandelse fra Josef fra Arimateas grav i hagen.

Gud og Herren

Som vi allerede har sett ovenfor, bruker Moses overalt navnet *Gud* når han forteller at Gud åpenbarte seg for Abraham og befalte ham å ofre ham sin sønn, og at patriarken oppfylte befalingen og som lønn for den gudsfrykten han viste med det, skulle få beholde sin sønn. Men fra det øyeblikket den gammeltestamentlige lovgiveren begynner å fortelle hvordan Gud åpenbarte seg for Abraham i sin engel, hindret ham i å fullbyrde offerhandlingen og slik ga ham sønnen tilbake, bruker han nesten hele tiden navnet *Herren*.

Engelen som Gud to ganger åpenbarte seg for Abraham i, kaller han begge gangene *Herrens* engel. Han forteller at Abraham kalte stedet der Herrens engel hadde ropt til ham fra himmelen og forbudt ham å røre Isak, for «*Herren* ser».

Han bemerker at det på hans tid pleide å bli sagt i Israel: «På *Herrens* berg skal han (*Herren*) la seg se.» Og endelig sier Herrens engel når han roper til Abraham fra himmelen for andre gang: «Jeg sverger ved meg selv, sier *Herren*.» («*Haëlohim*» og «*Elohim*»; *se ovenfor; v. 11 og 15; v. 16. Bare der Herrens engel taler til Abraham første gang, i v. 12, bruker Moses én gang til* Gud («*for nå vet jeg at du frykter* Gud»). *Det gjør han fordi han hadde brukt navnet* Gud *der han fortalte at Abraham ble satt på prøve og fikk befaling om å ofre Isak, i v. 1. Var det* Gud *som satte Abraham på prøve og befalte ham å ofre Isak, så måtte det også være* gudsfrykt *som fikk patriarken til å følge befalingen. Av samme grunn brukes* Gud *også i v. 3, 7 og 9. «Gud» i v. 1 styrer liksom bruken av gudsnavnet i v. 3, 7, 9 og 12*)

Grunnen til dette er at de to åpenbaringene som v. 11 og 12 og v. 15–18 forteller om, var nådes- og frelseåpenbaringer og overmåte store og herlige. Ved den ene så Gud i nåde til Abraham og berget løftets arving fra døden, og dermed ble det mulig at løftene ble oppfylt og verden frelst. Ved den andre stadfestet han løftene for Abraham på det høytideligste.

Og navnet «*Herren*» betegner i den gamle paktens skrifter Gud som den som åpenbarer seg for å fremme og fullføre den nådes- og frelsesrådslutningen han har fattet med tanke på den falne menneskeslekten, altså som Gud for nådens og frelsens åpenbaring. (*«Herren», egentlig den som alltid er den han er, alltid er seg selv lik, aldri forandrer seg og aldri fornekter seg selv, den trofaste og pålitelige bæreren av frelsens utvikling, frelsens klippe; se* 2 Mos 3,14; 5 Mos 32,3 *ff.; Jes* 26,4; *Hab* 1,12 *og Mal* 3,6)

Også Abrahams prøvelse kom nok fra Gud som nådens og frelsens Gud. Men ved den trådte hans nåde og frelse likevel i bakgrunnen, eller rettere: de ble tilslørt ved den. I forgrunnen sto her den siden ved Gud som viser ham som menneskets allmektige Skaper og ubetingede Herre – den strenge siden, så å si. Først ved åpenbaringen i v. 11 og 12, det store vendepunktet i hendelsen kapitlet vårt forteller om, trådte nåden og frelsen utilslørt fram, eller rettere: her brøt de mektig fram, som solen gjennom tykke og mørke skyer.

I denne sammenhengen må vi gjøre enda en bemerkning. Som vi har sett, fikk Abraham åpenbaringen der han ble befalt å ofre Isak til Gud, om *natten*. Åpenbaringen der han ble befalt ikke å fullbyrde offeret, og som dermed ga ham sønnen og løftene tilbake, og likeså åpenbaringen der løftene ble høytidelig stadfestet for ham, fikk han derimot om *dagen*. I fortellingen vår har vi altså en motsetning mellom *natt* og *dag*, og den svarer til og henger sammen med motsetningen mellom de to gudsnavnene *Gud* og *Herren*.

Til natten hørte også de tre dagene som lå mellom den første og den andre åpenbaringen, nattens og dagens. For i dem virket den første åpenbaringen fortsatt, den behersket dem. I disse dagene var Isak død for Abraham, omgitt av gravens natt i hans øyne. Derfor var patriarken selv den gangen i en anfektelsens natt, som bare ble noenlunde opplyst for ham av troens og håpets stjerne. Den første åpenbaringen av Herrens engel var morgenen som brøt fram, en oppstandelsesmorgen, for ved den fikk Abraham jo sønnen sin tilbake liksom fra de døde.

Slik finner vi i Abrahams liv akkurat det samme som vi senere møter i Jakobs. Jakob kjemper med Gud om natten, hele natten igjennom, både legemlig og åndelig. Da morgenrøden gryr, seirer han og får seierherrens lønn: et nytt navn, Israel, og velsignelsen. Og da han etter seieren kommer forbi stedet der kampen sto, Pnuel, går solen opp for ham. (*1 Mos* 32,24–31)

Eden og løftene (1 Mos 22,15–18)

Det ser ut til at fortellingen vår er slutt med det som berettes i v. 11–13, og med bemerkningene i v. 14. Abraham har jo nå bestått prøven, fått sønnen sin tilbake og båret fram det offeret som etter Guds vilje skulle avslutte hele hendelsen. Gud har nå fått vite at patriarken fryktet ham, så han ikke sparte sin eneste sønn for ham.

Den første bemerkningen i v. 14, at Abraham kalte stedet «Herren ser», fører oss etter alt å dømme fram til tiden da Abraham var kommet tilbake til Be'er-Sjeba, eller i alle fall til tiden da alt var over. Den andre bemerkningen i samme vers, at det på grunn av navnet Abraham ga stedet, ennå «den dag i dag» pleide å

bli sagt i Israel: «På Herrens berg skal han la seg se», fører oss helt fram til Moses' egen tid. Begge bemerkningene har noe avsluttende over seg.

Likevel tar fortellingen opp tråden igjen etter dem. Det berettes nemlig videre at Herrens engel åpenbarte seg for Abraham en gang til, og at han som lønn for at patriarken hadde adlydt Herrens røst og ofret ham sin sønn, på det høytideligste stadfestet de løftene han hadde gitt ham da han kalte ham. Denne åpenbaringen fant nok sted mens Abraham ofret væren, eller like etter. I v. 15–18 heter det:

> «[15]Herrens engel ropte så for andre gang til Abraham fra himmelen, [16]og han sa: Jeg sverger ved meg selv, sier Herren: Fordi du gjorde dette, og ikke sparte din sønn, din eneste sønn, [17]så vil jeg storlig velsigne deg og gjøre din ætt så tallrik som stjernene på himmelen og som sanden på havets strand. Din ætt skal ta sine fienders porter i eie, [18]og i din ætt skal alle jordens folk velsignes, fordi (det vil si: som følge av at, som lønn for at) du adlød mitt ord.» (1 Mos 22,15–18)

Herren kunne umulig la Abraham fare og dra hjem uten først å gi ham noe annet og mer enn Isaks liv som lønn for det han nå hadde gjort. Men hva kunne dette andre og mer bestå i, om ikke i at han på det høytideligste bekreftet, beseglet og stadfestet de herlige løftene han hadde gitt ham ved begynnelsen av livsløpet hans, og som han delvis hadde gjentatt for ham senere? De var jo de godene som var særegne for Abraham, de eneste patriarken satte og kunne sette pris på.

Og ved på den høytideligste måte å bekrefte, besegle og forsikre ham om dem, avsluttet Herren samtidig hans trosliv i snevrere og egentlig forstand med det samme som han hadde begynt det med. Det er ved målet for dette troslivet vi står i kapitlet vårt. Det er som om han omgir det med løfter og innrammer det i dem.

Så ettertrykkelig, høytidelig og majestetisk som her, etter Abrahams prøvelse, hadde Herren aldri før talt når han ga Abraham løfter. Og bare løftene han ga ham da han kalte ham, hadde vært like rike og fyldige som dem han ga ham denne gangen.

Her gjør han noe vi ellers aldri ser ham gjøre i patriarkenes historie: Han ledsager løftene med en ed. Det gjør han for å vise ham og hans etterkommere, «løftets arvinger», at hans vilje ikke forandres, og slik gjøre deres tro på løftene helt fast og komme enhver mulig svakhet i troen hos dem til hjelp. Siden han ikke har noen større å sverge ved, er det en ed ved ham selv («Jeg sverger ved meg selv»). Det er den første guddommelige eden vi leser om i Skriften, og, så å si, Guds grunned, den eden som fremfor noen var hans ed. (*Hebr 6,13*)

Denne eden ble indirekte også gitt de to andre patriarkene. Derfor heter det så ofte i Skriften at Herren med ed har lovet Israels fedre, eller Abraham, Isak og Jakob, Kanaans land. Og senere blir det vist tilbake til den fra alle kanter: av de to partene selv, Gud og Abraham, av Moses og profetene, av salmistene og andre fromme israelitter og av forfatteren av Hebreerbrevet. Hebreerbrevets forfatter, Moses og profetene viser tilbake til den som til den klippefaste grunnen Israels frelseshåp er bygd på. (*1 Mos 50,24; 2 Mos 13,5.11; 32,13; 33,1; 5 Mos 1,8; 34,4 osv.; 1 Mos 24,7; 26,3; Mika 7,20; Sal 105,9; Luk 1,73; Hebr 6,13–18*)

Ordene «sier Herren», som blir føyd til eden, gjelder ikke bare den, men også løftene som følger. De betegner disse som et guddommelig utsagn, en guddommelig åpenbaring om framtiden, en spådom. De samme ordene finner vi senere ofte i profetenes munn; de blir et fast profetisk uttrykk. Herrens engel opptrer her altså på samme måte som en av Herrens profeter.

Før engelen gir Abraham løftene, nevner han det som patriarken nå har vunnet dem ved, eller rettere: det som nå har gitt ham dem fullt og fast i eie («fordi du gjorde dette, og ikke sparte din sønn, din eneste sønn»). Og når han har uttalt dem, vender han tilbake til det samme igjen («fordi du adlød mitt ord»). Slik rammer han dem inn med det som har gitt Abraham dem i fast eie, nemlig hans troslydighet, og betegner dem dermed på det sterkeste som en lønn for denne. (*«sier Herren»*)

Da Herren kalte Abraham, hadde han sagt til ham: «Jeg vil velsigne deg og gjøre ditt navn stort, og du skal bli en velsignelse.» På samme måte sier han her til ham: «så vil jeg storlig velsigne deg».

For å uttrykke på det aller sterkeste at Abrahams etterkommere ikke skal kunne telles, føyer han et annet like sterkt bilde, sanden på havets strand, til det overmåte sterke bildet han hadde brukt om dem da han sluttet pakt med patriarken: stjernene på himmelen. Dette bildet er beslektet med jordens støv, det bildet han hadde brukt etter at Lot hadde skilt lag med Abraham. Både himmel og jord må liksom levere ham det de eier av det som ikke kan telles, som bilder på at patriarkens etterkommere ikke skal kunne telles. (*1 Mos 15,5; 13,16*)

I løftene Abraham fikk da han ble kalt, heter det blant annet: «og den som forbanner deg, vil jeg forbanne». Her blir det forutsatt at det skal finnes noen som vil stille seg fiendtlig til patriarken ved å forbanne ham, og det blir sagt at hver den som gjør dette, selv skal bli forbannet av Herren. Det samme finner vi også forutsatt og uttalt i løftene her, i ordene: «Din ætt skal ta sine fienders porter i eie.»

Disse ordene sikter først og fremst til kanaaneerne, så de inneholder en stadfestelse av de tidligere løftene om at Herren ville gi Abrahams ætt Kanaans land. Abrahams ætt skal ta kanaaneernes *porter* i eie ved å erobre byene deres. For den sterkt befestede porten, der alle offentlige forhandlinger fant sted i det gamle Østen, og der byens hovedplass, torget, lå, var det samme som byen selv; når den var inntatt, var byen inntatt. (*1 Mos 12,3; 12,7 osv.; jf. 5 Mos 6,10*)

Men dernest menes også alle de folkene som senere skulle opptre fiendtlig mot Abrahams ætt, enten for å drive den bort fra landet og selv ta det i eie, eller bare for å undertrykke den. Deres planer skal slett ikke lykkes, eller bare for en tid, og før eller senere føre til det motsatte: at Abrahams ætt beseirer og underkuer dem selv og tar deres eget land i eie.

Endelig må vi ved fiendene også tenke på de ugudelige generelt. De hater Abrahams barn, både dem som er hans barn etter kjødet og etter ånden, og dem som bare er det etter ånden, hans sanne barn. De plager og undertrykker dem på alle måter og prøver å presse dem ut av verden, som de vil eie alene. Men deres strev skal ende med at de mister jorden, og at Abrahams barn får den i eie.

Spådommen vår ble senere gjentatt flere ganger av profetene, for eksempel av Mika i disse ordene: «Når Assur kommer inn i vårt land, og når han trer inn i våre palasser, så reiser vi mot ham sju hyrder, ja, åtte fyrster. De skal herje Assurs land med sverd og Nimrods land i dets *porter*.»

Den ble også gjentatt i ord om at den gudfryktiges ætt, de som venter på Herren, og de saktmodige skal arve landet eller jorden. Den fikk en foreløpig oppfyllelse gjennom Moses, Josva og David. Sin endelige og fullkomne oppfyllelse skal den få når det siste verdensriket i sin siste skikkelse er falt, og med det verdensriket som sådan. (*Mika 5,4–5; jf. Jes 28,5–6; Sal 25,13; 37,9.11; Matt 5,5*)

Rekken av løfter slutter med det store løftet som er toppunktet for alle løftene til Abraham: at alle jordens folk skal velsignes i hans ætt. Dette løftet hadde han bare fått én gang før, da han ble kalt. Vi møter det altså bare to ganger i Abrahams historie, ved begynnelsen og ved slutten av hans egentlige trosliv.

Rik over all måte vender Abraham glad tilbake til tjenesteguttene sine og til Be'er-Sjeba, med Isak, som han hadde fått tilbake, og med løftene, som nå var stadfestet med en guddommelig ed. (*I 1 Mos 18,18 gjentar Herren det bare for seg selv. At Abraham skal bli et stort og tallrikt folk, og at alle jordens folk skal velsignes i ham, er på dette stedet det som beveger Gud til å fortelle ham at han vil ødelegge Sodoma, og slik gjøre ham til medviter om sine rådslutninger og til sin fortrolige (jf. Amos 3,7 og Jer 23,18). Se ellers om løftene til Abraham artikkelen «Abrahams kallelse og begynnelsen av hans vandringer i Kanaan», Luthersk Kirketidende, gamle rekke, bd. III, nr. 1, 3 og 5–6*)

Isak, forbilde på Guds Sønn

Vi har nå gått gjennom beretningen om Abrahams prøvelse. Ved denne makeløse hendelsen står det bare ett punkt igjen som vi må omtale: det *forbilledlige* ved den.

Riktignok har vi allerede her og der gjort en og annen bemerkning om dette. Men vi har ennå ikke gitt en framstilling der alle de forbilledlige trekkene er stilt sammen.

Det er derfor en slik framstilling vi nå kort skal forsøke å gi.

Isak er som Abrahams eneste, elskede sønn et forbilde på vår Herre Jesus Kristus som Guds enbårne, elskede Sønn. Abraham, som ofrer Isak, sin eneste, elskede sønn, er et forbilde på Gud, som gir hen Kristus, sin enbårne, elskede Sønn. Isak, som blir ofret av Abraham, er et forbilde på Kristus, som blir gitt hen av Gud, og ofringen av Isak er et forbilde på at Kristus ble gitt hen. Og endelig: At Isak blir gitt tilbake til Abraham liksom fra de døde, er et forbilde på Kristi oppstandelse fra de døde. Ved den fikk hans Far ham liksom tilbake fra døden. (*Se ovenfor*)

Men Isak var ikke bare et forbilde på vår Herre for så vidt som han var *Guds enbårne, elskede Sønn*, men også for så vidt som han var *Abrahams sønn*. Isak er Abrahams *eneste* sønn. Men også Kristus er i en viss forstand hans eneste sønn. Han er nemlig den ætten av Abraham som vårt kapittel sier at alle jordens folk skal velsignes i. Abrahams første eneste sønn, Isak, er altså et forbilde på den

andre, Kristus: Den ene er et forbilde på den ene. (*Se ovenfor*; 1 Mos 22,18; *jf.* 1 Mos 28,14 *og Gal 3,16*)

Abrahams ætt begynner med den første eneste sønnen, Isak, for så gjennom ham å utvikle seg til en mangfoldighet, det israelittiske folket eller Israel etter kjødet. Denne mangfoldigheten munner igjen ut i en enhet, Kristus, for så gjennom ham på ny å bli til en mangfoldighet.

Eller sagt på en annen måte: Av mangfoldigheten trer det igjen fram én person, Kristus, og også han blir til en mangfoldighet, Israel etter Ånden, som består av jøder og hedninger. Abrahams første eneste sønn, Isak, står i spissen for den første utviklingen og mangfoldigheten, Abrahams andre eneste sønn, Kristus, i spissen for den andre. (*se Jes 53,10: «Når du gjør hans (Kristi) sjel til et skyldoffer, skulle han se etterkommere»*)

Isak er den sønnen som Abraham gang på gang fikk *løfte* om, og som han lenge og lengselsfullt *ventet* på. Men også Kristus er den Abrahams-sønnen som ofte var lovet og lenge ventet med lengsel. Profetene lovet mange ganger at han skulle tre fram av Abrahams ætt, Israels folk. Og skaren av troende i Det gamle testamente, Abrahams sanne, ekte barn, ventet lengselsfullt på hans komme gjennom mange hundre år. Den første Abrahams-sønnen som var lovet og ventet, er altså et profetisk skyggebilde av den andre, som i egentligste forstand kan kalles *den lovede* og *den ventede*. (1 Mos 15,4; 17,16.19; 18,10.14)

Isak ble født ved Guds kraft, ved et under av allmakten. Han var et underbarn, for da de fikk ham, var Abraham hundre år og legemet hans utlevd, og Sara var nitti og morslivet hennes dødt.

Også på dette punktet var han et profetisk skyggebilde av vår Herre. Han ble unnfanget av Den Hellige Ånd og født av en jomfru. I ham er Ordet blitt kjød og Gud blitt menneske. Han er det personlige underet, *Underet*. Derfor sier Jesaja om ham, der han jublende forkynner hans fødsel: «For et barn er oss født, en sønn er oss gitt … og han skal få navnet *Under*, Rådgiver, Veldig Gud, Evig Far, Fredsfyrste.» (*Derfor begynte også Gud nettopp med ordene «Jeg er Gud Den Allmektige» (1 Mos 17,1) den åpenbaringen der han for første gang forkynte for Abraham at den lovede sønnen skulle fødes ham av Sara, åpenbaringen i 1 Mos 17. Og ved den åpenbaringen der han gjentok dette budskapet, åpenbaringen i 1 Mos 18, sier Herren, da Sara hadde tatt imot budskapet med vantro: «Skulle noen ting være umulig for Herren?» (1 Mos 18,14; Caspari: «Skulle noe være for underlig for Herren?»); Jes 9,6*)

Isaks fødsel ble en grunn til *latter* for foreldrene hans og for alle som fikk høre om den. Det var *forundringens* latter over den underlige, ja latterlige hendelsen at en hundre år gammel mann og en nitti år gammel kvinne hadde fått en sønn, og det var *gledens* latter. Derfor ble han med rette kalt *Isak*, det vil si «*Man ler*». (1 Mos 17,17; 18,12 *ff.*; 21,6)

Slik er også Jesus Kristus blitt en grunn til latter for alle mennesker. Den vantro verden ler av at et menneske skal være unnfanget av Den Hellige Ånd og født av en jomfru, og at Gud skal ha tatt på seg den menneskelige natur og blitt menneske. Den ler av det som av noe fullstendig urimelig og latterlig, noe den verken kan eller vil tro.

De som tror på Jesus Kristus, ler av glede over hans fødsel. For i ham er en Frelser født for dem, og dermed en kilde til stor glede, ja kilden til all glede og til evig glede. Ved hans fødsel fylles munnen deres med latter og tungen med jubel, for Gud har nå gjort ende på deres åndelige fangenskap. (*jf. Luk 2,10 f.; Sal 126,1–2*)

Men dermed erkjenner også de at hans fødsel og person er høyst forunderlige og strider helt mot den menneskelige fornuften. Likevel, ja nettopp derfor, er begge deler gjenstand for deres tro. Jesus Kristus, som på denne måten får hele verden til å undre seg og le, er den rette «Man ler», den rette Isak. Abrahams og Saras sønn var bare et svært svakt forbilde på ham. Jesus Kristus er den aller mest forunderlige, og fra ham kommer all gledeslatter. Utenfor ham finnes det ingen sann glede, bare gråt.

Offeret på Moria, forbilde på Golgata

Abraham skal gå til *Morias* land og ofre Isak der som brennoffer. Også Kristus ble ofret i *Morias* land. Ofringen av Isak i dette landet, på Moria-fjellet, var et forbilde på Kristi ofring i det samme landet, på Golgata-høyden. (*Se ovenfor.*)

Abraham fikk Guds befaling om å bringe ham Isak som brennoffer. *Den tredje dagen* kom han fram til offerstedet. Der gjorde han alle forberedelsene som offeret krevde, rakte ut hånden og tok kniven for å slakte sønnen sin. Fra det øyeblikket han fikk befalingen, og til dette øyeblikket, var Isak død for ham. I hele denne tiden, disse *tre dagene* og *tre nettene*, lå han for ham i graven. Men patriarken var i troen viss på at Gud både kunne og ville reise ham opp fra de døde.

På samme måte var Guds Sønn for sin himmelske Far virkelig død i *tre dager og tre netter* og lå i jordens hjerte, selv om det var bestemt at han etter denne tiden, *den tredje dagen*, skulle reises opp fra de døde. Også her har vi et forbilledlig trekk. (*1 Mos 22,4; Matt 12,40*)

«Så tok Abraham *veden til brennofferet og la den på Isak, sin sønn*. Selv tok han ilden og kniven i hånden, og så gikk de sammen, de to» (til Moria-fjellet). «De førte så Jesus bort. Han bar selv *sitt kors* og gikk ut til det stedet som heter Hodeskallestedet, på hebraisk Golgata.»

Hvem kan her unngå å se at Isak, som *selv bærer veden* han skal legges på for å ofres, er et forbilde på Kristus, *som selv bærer korset*? Skriften kaller jo flere ganger korset *treet*, og på det skal han henges opp og nagles fast for å ofres. (*1 Mos 22,6; Joh 19,16 f.; se Apg 5,30; 10,39; 13,29; Gal 3,13; 1 Pet 2,24*)

Abraham *bandt Isak*, sin sønn (på hender og føtter), og la ham bundet slik på alteret, oppå veden.

Jesus ble først bundet av «vakten og høvedsmannen og judeernes tjenere» og ført bundet til Annas, og Annas sendte ham bundet videre til Kaifas. Den tredje gangen ble han ført *bundet* til Pilatus av yppersteprestene og lederne i det jødiske folket. Pilatus skulle dømme ham til døden, og siden romerne i et slikt tilfelle straffet med korsfestelse, skulle han la ham korsfeste. Og han ble *korsfestet*, *naglet fast* med hender og føtter til korset, *hans* alter, det alteret som *han* ble ofret på. Enda et forbilledlig trekk. (*1 Mos 22,9; Joh 18,12.24; Matt 27,2; Mark 15,1; Joh 18,31–32*)

Jødene taler mye om det de kaller «*Isaks binding*», det vil si at Abraham bandt Isak og la ham på alteret for å ofre ham. De ser i dette en gjerning som til alle tider er fortjenstfull for Israel og kommer folket til gode hos Gud. Derfor ber de også ofte: «Kom oss i hu Isaks binding, han som ble bundet på alteret», og: «(Vær oss nådig) for Isaks bindings skyld.»

Her kommer det til uttrykk en viss anelse om hva Isaks binding betyr. Men jødene som ber slik, tillegger Abraham det som tilkommer Gud, og skyggen det som tilkommer «tingenes virkelige skikkelse», «legemet». (*Hebr* 10,1 *og Kol* 2,17)

Da Isak ble lagt på alteret for å ofres, var han naturligvis ikke fri for synd, men han var likevel en from og uskyldig gutt. Han ante ikke at han selv skulle være lammet, da han spurte sin far: «Se, her er ilden og veden, men hvor er lammet til brennofferet?» Hvor tydelig vitner dette spørsmålet om barnlig uskyld!

Men hva var Abrahams offer, med all sin fromhet og uskyld, mer enn en skygge av Guds offer? Det var en skygge av ham som kunne spørre sine fiender: «Hvem av dere kan overbevise meg om synd?» Peter kaller ham «Den Hellige og Rettferdige» og «et feilfritt og lyteløst lam», og om ham bruker han ordene: «han som ikke gjorde synd, og det ble ikke funnet svik i hans munn». Og om ham sier Paulus: «Ham som ikke visste av synd, har Gud gjort til synd for oss.» (*Joh* 8,46; *Apg* 3,14; 1 *Pet* 1,19; 2,22; 2 *Kor* 5,21)

Isak er helt passiv under ofringen. Vi tar nok ikke feil når vi antar at han i lydig underordning under Guds og sin fars vilje lot seg binde og legge oppå veden uten å streve imot, og at han lå der på alteret som et stille, tålmodig lam. Slik viser han seg også senere i livet som en mann som alltid gir etter for andre og lider tålmodig.

Men også i dette var han bare et svakt forbilde på ham som det heter om: «Han ble mishandlet, og han ble plaget, men han opplot ikke sin munn, lik et lam som føres bort for å slaktes, og lik et får som tier når de klipper det. Han opplot ikke sin munn.» Og: «han som ikke skjelte igjen når han ble utskjelt og ikke truet når han led, men overlot det til ham som dømmer rettferdig». Om ham sies det også: «For å oppnå den gleden som ventet ham, led han tålmodig korset, uten å akte vanæren», og at han «utholdt en slik motstand fra syndere». (*Jf. ovenfor; se* 1 *Mos* 26,15–17.19–22.27; *Jes* 53,7; *Apg* 8,32 *ff.*; 1 *Pet* 2,23; *Hebr* 12,2–3. *Jf. det som er sagt ovenfor, med det som er framsatt her.*)

I Isaks sted blir en vær ofret. Gud selv hadde gitt Abraham denne væren, og den var det lammet Gud selv ville se seg ut til brennoffer, slik patriarken hadde sagt til sønnen sin. Væren var det første av dyreofrene som ble brakt på Moria, og forbildet for alle de senere. Og i likhet med dem var den et forbilde på Kristi offer.

For Kristi sjel ga seg selv som skyldoffer for Israel og hedningefolkene. Han kom for å gi sitt liv som løsepenge for mange, for alle, og hans blod ble utøst for mange til syndenes forlatelse.

Ham, sin enbårne Sønn, ga Gud i sin store kjærlighet til verden, for at hver den som tror på ham, ikke skal gå fortapt. Ham sparte han ikke, men ga ham for alle. Og endelig var det ham Gud bestemte til å være det feilfrie og lyteløse

lammet før verdens grunnvoll ble lagt, og ved hans dyrebare blod ville Gud løse ut både jøder og hedninger. (1 Mos 22,13.7; *Jes* 53,10; *Matt* 20,28; *Mark* 10,45; 1 *Tim* 2,6; *Matt* 26,28; *Mark* 14,24; *Luk* 22,20; *Joh* 3,16; *Rom* 8,32; 1 *Pet* 1,18–20)

Væren sitter fast med hornene i krattet, så den ikke kan unngå offerdøden. Slik ble også Kristus viklet inn i tornekrattet av menneskenes synd, så han måtte lide offerdøden. Det skjedde ved at Gud gjorde ham som ikke visste av synd, til synd for oss, og ved at han selv tok verdens synd på seg og bar den. (2 *Kor* 5,21; *Jes* 53,12; *Joh* 1,29; 1 *Pet* 2,24; *jf. steder som* 2 *Sam* 23,6 *f.*; *Mika* 7,4; *Esek* 2,6; *Matt* 7,16; 13,7.22. *Også tornekronen som Kristus måtte bære fordi han ble viklet inn i tornene av menneskenes synd* (*Matt* 27,29), *minner oss om det vi leser i* 1 Mos 22,13.)

Etter at Abraham hadde ofret Isak, ble Gud fra «*Gud*» til «*Herre*», det vil si fra menneskets allmektige Skaper og ubetingede Herre til nådens og frelsens Gud. Det samme skjedde også etter at Gud hadde gitt sin enbårne Sønn hen og Sønnen hadde ofret seg selv på korset. Da ble nemlig Guds vrede over menneskeslekten stilnet, og hans nåde mot den trådte fram igjen. Da ble den strenge «Gud» igjen til den nådige «Herre». Men det som skjedde etter Isaks offer, var likevel ikke mer enn en svak skygge av det som skjedde etter Jesu offer. (*Se ovenfor*)

Gud hadde åpenbart seg for Abraham om natten og gitt ham befaling om å ofre ham Isak. Siden den gang hadde Abraham vært i en natt. Denne natten ble til dag for ham ved den åpenbaringen han fikk om dagen, etter at han hadde fullført befalingen, og der han fikk sønnen sin tilbake fra de døde. Selve denne åpenbaringen var for ham morgengryet til denne dagen, en oppstandelsesmorgen. Også i dette ligger det noe forbilledlig.

Så lenge Kristi offer ennå ikke var brakt, lå det natt over menneskeslekten. Etter at det var brakt, ble natten til dag for den, og denne dagen grydde med oppstandelsesmorgenen, da også Gud liksom fikk sin Sønn tilbake fra de døde. Isaks offer fører til at Abraham får alle løftene høytidelig stadfestet. På samme måte fører Kristi offer til at alle løfter blir fullkomment oppfylt: for ham selv, for dem som er av Abrahams tro, og for Gud. (*Se ovenfor*)

Jakobs kamp med Gud

Synden som fulgte Jakob

I livet til flere gudsmenn i Det gamle testamente møter vi enkelte syndige handlinger eller fall som ble avgjørende for hele resten av livet deres, eller i alle fall for en stor del av det. Følgene av dem trer fram overalt i dette livet og behersker det.

En slik handling var det for eksempel da Moses i Kadesj med vantro ord to ganger slo med staven sin på den klippen som han etter Guds befaling skulle ha talt til i tro (4 Mos 20,9 ff.). Denne ene handlingen gjorde at den store lovgiveren og gudsmannen ikke kom inn i Det hellige land, men bare fikk se det fra fjellet Nebo før han døde.

Et slikt fall var Davids ekteskapsbrudd med Batseba og mordet på Uria. En hel rekke forferdelige straffedommer rammet ham etter dette fallet, enda han hadde reist seg fra det og fått tilgivelse! Og alle kom de fra hans egen familie, fra hans egne barn.

Et slikt fall var det også da Jakob tok velsignelsen på egen hånd ved å bedra sin far og sin bror. Det gjorde han av vantro frykt for at faren skulle gi Esau den velsignelsen som etter Guds ord tilkom ham selv.

Denne synden tvang ham til å flykte fra far og mor. Den førte ham ut i et langt opphold i utlendighet, langt borte fra løftets land. Den førte ham i hendene på morbroren Laban, en bedrager som gjengjeldte ham det han hadde gjort mot broren, med en gjerning av nøyaktig samme slag (1 Mos 29,23 ff.).

Som gjengjeld for bedraget mot sin *bror* Esau ble Jakob selv bedratt av sin *bror* Laban. Laban kaller ham nemlig rett ut sin bror når han sier til ham: «Skulle du tjene meg for ingen ting fordi du er min *bror*?» (1 Mos 29,15).

Synden påførte ham også tjue års tjenestetid, full av tung kamp med den egennyttige Laban, av slit ute og plager i huset. Man skulle tro at han nå var straffet nok for det han hadde forbrutt. Men 1 Mos 32 viser oss at det slett ikke var tilfellet.

Her befinner han seg i landet øst for Jordan, i Gilead, ikke langt fra elven Jabbok, som deler dette landet i to halvdeler. Dermed er han kommet i nærheten av sin bror Esau, den broren han hadde krenket så dypt, og som en gang hadde villet hevne krenkelsen ved å drepe ham. Og når han nå vender hjem til faren, skal han komme ham enda nærmere. Hvordan Esau nå er sinnet mot ham, vet

han ikke. Han vet bare at broren bor i landet Se'ir, sørøst for Kanaan, og er blitt en mektig høvding.

Men da moren oppfordret ham til å flykte til broren hennes, Laban, hadde hun lovet ham å sende bud og hente ham hjem fra Karan (1 Mos 27,43 ff.). At hun ikke har gjort det, varsler ikke noe godt. Han må anta at Esau fremdeles bærer det gamle nag mot ham i hjertet.

Gjennom de tjue årene i utlendighet og trelldom i Karan er han ikke kommet et skritt videre i forholdet til broren. På dette punktet står han fremdeles der han sto den gang han flyktet til Mesopotamia. Det er som om han ikke hadde lidd noe for sin skyld, men først nå skulle bøte for den.

Ja, han er nå enda verre stilt enn han var i begynnelsen. For hva har han ikke nå å miste! Gods og hustruer og barn, Herrens rike og kostelige gaver, førstegrøden og pantet på at løftet skal bli oppfylt! Og Esau har jo nå også langt større makt til å ødelegge ham enn han hadde for tjue år siden. Først nå kan han for alvor hevne seg på ham.

Jakob står ved et knutepunkt, ved et stort og avgjørende vendepunkt i livet sitt. Ja, vi kan si at han står ved *livets* knutepunkt, ved livets store og avgjørende vendepunkt. Han har selv knyttet den knuten som nå må løses. For nå kan det ikke være snakk om annet enn at han vender tilbake til Kanaan; egentlig står han allerede på kanaaneisk grunn. Tjue år hadde ikke klart å løse knuten, hans livs knute. Løsningen hadde egentlig ligget stille i denne tiden, ja, på en måte var knuten blitt enda strammere. Nå må den løses.

Likevel har patriarken ennå ikke et helt riktig syn på knuten. Han ser den ikke i sin helhet, eller han ser den ikke i dens rette skikkelse. For hans øye står bare *Esau*, Esaus vrede og det oppgjøret som *han* antakelig nå vil holde med ham.

Han aner ikke at også *Herren* nå vil tre fram som hans fiende og kreve ham til regnskap. Det er først og fremst mot Herren han har syndet, ja, etter det synet på alle synder mot mennesker som David legger fram i Salme 51, har han egentlig syndet mot Herren alene. Jakob står ved et større knutepunkt og vendepunkt enn han selv vet.

Engleleiren ved Mahanajim (1 Mos 32,1–2)

> «[1]Jakob dro da sin vei videre, og Guds engler møtte ham. [2]Og Jakob sa, da han så dem: Dette er Guds leir! Og han kalte stedet Mahanajim.» (1 Mos 32,1–2)

Patriarken er nå berget fra Labans hånd og har tatt avskjed med morbroren. Dermed har han fått rom til å vende blikket framover, mot *Esau*. Mens han er opptatt med spørsmålet om hva han kan vente seg av broren, begynner han å bli bekymret.

Da lar Herren *engler*, en *engleleir*, møte ham for å trøste og styrke ham. Ja, med denne hendelsen vil Herren egentlig komme hans framtidige angst i forkjøpet, snarere enn å befri ham fra den han allerede har. For ennå hadde patriarkens angst bare så vidt begynt. Bare de første engstelige tankene hadde reist seg i hjertet hans.

Englemøtet ved Mahanajim svarer helt til drømmesynet i Betel, som han hadde hatt da han flyktet til Karan. Det stadfester det Herren hadde sagt til Jakob gjennom dette drømmesynet. Den gang Jakob skulle til å forlate Kanaan, hadde Herren latt engler følge ham ut av det lovede landet. Nå, da han igjen er i ferd med å sette foten i landet, sender Herren engler ham i møte. Det er som om han vil ønske ham velkommen tilbake og forsikre ham om at han heller ikke her vil ta sin beskyttelse fra ham.

Når patriarken begynner å bli engstelig for den nye, store faren som truer ham, den største i livet hans, lar Herren ham på ny se engler. Samtidig minner Herren ham dermed om englesynet han hadde fått før, og om løftene som fulgte med det.

Men i Betel hadde Jakob sett englene enkeltvis stige opp fra ham til Gud og ned fra Gud til ham. Her ser han *en hel engleleir*. Det første englesynet hadde et fredelig preg. Dette har derimot et krigersk preg, for «leir» er et militært uttrykk.

I Betel hadde Gud villet si ham at han vandret under englenes beskyttelse og omsorg, og at han aldri skulle mangle en engel eller engler som skulle bevare ham og sørge for ham. Her vil Gud derimot si ham at han ikke trenger å frykte *Esaus flokker*, *hans leir*. *Hans egen leir* er ikke den eneste som drar Esau i møte, og som Esau vil få å gjøre med om han skulle angripe. Denne leiren har en usynlig *engleleir* ved sin side; en *legion engler* følger den.

Jakob forstår også straks hva Gud vil si med engleleiren, for han kaller stedet der han så den, *Mahanajim*, det vil si «*dobbeltleir*». Med denne dobbeltleiren mener han sin egen leir og englenes. Den gang gikk det David sier i Salme 34, i oppfyllelse for Jakob: «Herrens engel slår leir rundt omkring dem som frykter ham.»

For øvrig ser patriarken engleleiren bare en kort stund. Den forsvinner snart igjen for øynene hans. Han skal øves i troen og ikke spares for angsten.

Det var ikke mulig at engleleiren skulle følge leiren hans slik at han hele tiden hadde den for øynene. Da hadde han ikke hatt noe å tro, og senere kunne han ikke ha blitt så redd. At han ser den en kort stund, skal hjelpe ham til å tro. Det skal holde oppe og styrke troen hans. Den forsvinner snart igjen, for at troen hans ikke skal bli overflødig.

Vi kan spørre om Jakob så engleleiren med sitt ytre, legemlige øye, eller med sitt indre, åndelige øye, i et syn. Begge deler er *mulig*. Hvis han så den med sitt indre, åndelige øye, lignet synet hans det som fortelles om profeten Elisja i Annen Kongebok.

Den syriske kongen Benhadad hadde sendt en hær til Dotan for å ta Elisja til fange. Da profetens tjener fikk øye på syrerne som lå i leir rundt byen, spurte han full av angst: «Å, min herre, hva skal vi gjøre?» Elisja svarte ham: «Frykt ikke! De som er med oss, er flere enn de som er med *dem*.»

Så ba han til Herren og sa: «Herre! Åpne øynene hans så han kan se!» Og videre heter det: «Og Herren åpnet guttens øyne, og han fikk se at fjellet var fullt av hester og vogner av ild rundt omkring Elisja» (2 Kong 6,15 ff.).

Hvis Jakob derimot så engleleiren med sine legemlige øyne, må vi sammenligne med 1 Mos 18 og 19. I disse kapitlene ser nemlig Abraham, Lot og sodomittene engler med sine ytre, legemlige øyne.

Jakobs natur taler for at det han så, var et indre syn. Han var, som en stor skriftfortolker sier, mottakelig for enhver berøring med den høyere verden og hadde et eget anlegg for å se himlene åpne og Guds engler stige ned og opp. Drømmesynet i Betel taler også for det.

Andre ting taler derimot for at han så engleleiren med sitt ytre, legemlige øye. Han trengte her det kraftigste vitnesbyrd om at Guds engler skulle være med ham og hjelpe ham mot Esau. Herrens engel i vårt kapittel kjemper, som vi senere skal se, legemlig med ham. Og vi har ingen antydning om at Jakob hadde et syn.

Før vi kan forlate de to første versene i kapitlet vårt, må vi også nevne et sted i Salomos høysang som henger sammen med dem og viser tilbake til dem. Gjennom det blir vi gjort oppmerksomme på en betydningsfull omstendighet som ikke uttrykkelig nevnes i Første Mosebok, og som ellers ville ha gått oss hus forbi. Stedet jeg tenker på, lyder slik: «Vend om! Vend om, Sjulammit! Vend om! Vend om, så vi får se deg! Hvorfor vil dere se på Sjulammit? En dans som i *Mahanajim*!» (Høys 6,13).

Sjulammit, det vil si «hun som har funnet fred», er den gammeltestamentlige, israelittiske menigheten etter at den er omvendt. Hun er den himmelske Salomos, Messias', første brud.

De som roper sitt firedobbelte «Vend om!» og sitt «så vi får se deg» til henne, er Messias' øvrige bruder, menighetene blant hedningene. De lengter inderlig etter å se det gammeltestamentlige Israel i hele dets opprinnelige herlighet, i hele dets opprinnelige forhold til Gud. Derfor lengter de etter at omvendelsen skal bli fullført. For omvendelsen er allerede begynt: Den gammeltestamentlige menigheten har fått fred, den er blitt en Sjulammit.

Når menigheten så spør dem hva det egentlig er de vil se på den, svarer de: «(en dans) som i Mahanajim», det vil si en glede som den gangen engleleiren møtte Jakobs leir. De ønsker å se hvordan den omvendte gammeltestamentlige menigheten igjen kommer i den inderligste forbindelse med den usynlige verden, med englenes verden, hvordan den blir fulgt og beskyttet av den, og hvordan begge parter gleder seg over denne forbindelsen.

Englene gleder seg fordi den gammeltestamentlige menigheten nå er fullt omvendt. Gleder de seg allerede over én synder som omvender seg, hvor mye mer må de ikke da glede seg over at den store synderen, Israel, er fullt omvendt! De gleder seg fordi harmonien mellom dem og Guds folk, som Israels frafall hadde ødelagt, er gjenopprettet, og fordi de nå kan utføre sin tjeneste som tjenende ånder for denne menigheten.

Den israelittiske menigheten gleder seg fordi den ikke lenger vandrer alene, men har englenes himmelske menighet ved sin side. Dansen er ikke en dans med føttene, men en fryd i hjerter som hopper og springer av glede. Det vi altså får vite av stedet i Høysangen, er at møtet ved Mahanajim fylte begge leirene som møttes, ikke bare Jakobs, men også englenes, med fryd og glede.

Bud til Esau (1 Mos 32,3–6)

> «[3]Så sendte Jakob bud foran seg til Esau, sin bror, i landet Se'ir, på Edoms mark. [4]Han bød dem og sa: Dere skal si til min herre Esau: Så sier din tjener Jakob: Jeg har oppholdt meg hos Laban og vært der helt til nå. [5]Jeg har fått okser, esler og småfe, treller og trellkvinner. Nå sender jeg bud til min herre for å fortelle dette, og for å finne nåde for dine øyne. [6]Sendebudene kom tilbake til Jakob og meldte: Vi kom til din bror, til Esau. Nå kommer han selv i møte med deg, og fire hundre mann med ham.» (1 Mos 32,3–6)

Etter englemøtet sender Jakob bud foran seg til Esau i landet Se'ir for å gi ham beskjed om at han er kommet tilbake. Han vil både prøve å få vite *hvordan* Esau nå er sinnet mot ham, og gjøre ham vennlig stemt. At han vet seg fulgt og beskyttet av en englehær, gjør det i hans øyne ikke overflødig å bruke de menneskelige midlene som kunne mildne brorens sinn og forsone ham.

Dessuten hadde englemøtet nok bare for en liten stund klart å rive all frykt ut av hjertet hans. Bekymringen var snart kommet tilbake. Frykt og tro kjempet i hans indre. Til dette kom uten tvil også at han, i følelsen av sin skyld mot Esau, ville ydmyke seg for ham og på alle mulige måter gjøre godt igjen det han hadde forbrutt mot ham. Den selvydmykelsen som hans skyldbevisste og angerfulle hjerte driver ham til, viser seg i at han kaller broren sin *herre* og seg selv hans *tjener*.

Men med dette, og med hele sin framferd ellers, vil han nok også fjerne enhver mistanke hos Esau om at han ville bruke velsignelsen han hadde fått, og som han med list hadde tatt fra broren, til å kreve et kjødelig herredømme over ham. Slik forsto han ikke velsignelsen. For ham talte den bare om et herredømme som hørte en fjern framtid til, og som var av åndelig art.

Han bøyde seg gjerne for Esau og anerkjente ham som sin overmann og herre. Han ga villig slipp på den overordnede stillingen som velsignelsen kunne se ut til å gi ham personlig, og lot broren få den. Den ytre, verdslige makten og anseelsen – nettopp det Esau la mest vekt på og var mest ømfintlig for – hadde ingen verdi i Jakobs øyne.

At Jakob uten videre sender bud til Se'ir, viser oss at han visste hvor broren da bodde. Og han visste det fordi frykten hans hadde drevet ham til å finne ut hvor broren holdt til, og hvilken stilling han hadde.

Esau i Se'ir

Men hvordan var Esau nå kommet til Se'ir og til den høvdingstillingen han tydeligvis hadde da? Etter at han hadde mistet velsignelsen, ble han og faren, som tidligere hadde hatt et inderlig forhold til hverandre, mer og mer fremmede for hverandre. Han ble vred i hjertet på Isak fordi faren hadde latt seg bedra av Jakob og ikke ville ta tilbake velsignelsen han hadde gitt ham, eller i det minste velsigne også Esau.

Og for Isak var hendelsen i kapittel 27 blitt et vendepunkt i forholdet til Esau. Jo lenger det gikk, desto mer fikk han øynene opp for hvordan hans eldste sønn egentlig var. Moren hadde lenge kjent dette vesenet og hatet det, ja, det hadde hun alltid gjort.

I begynnelsen prøvde Esau ennå å gjenopprette eller holde oppe forholdet mellom seg og foreldrene. Han tok seg, i tillegg til sine to kanaaneiske hustruer, også en datter av sin farbror Ismael til kone (1 Mos 28,6 ff.). Men det var forgjeves, for han handlet bare i halv lydighet og av misunnelse mot Jakob, og – det viktigste av alt – han forble den samme.

Slik ble oppholdet i farens hus mer og mer ubehagelig for ham. I det fredelige hyrdeteltet hadde han, den ville jegeren, aldri riktig trivdes, for den stille ånden som rådet der, var ikke etter hans sinn. Utsikten til å eie Kanaan var stengt for ham, for faren hadde tilsagt Jakob det lovede landet, og Esau regnet dette tilsagnet som bindende.

Derfor så han seg om etter et annet land. Snart hadde han funnet det. Det var det ville og for en stor del øde fjellandet Se'ir, et land som svarte helt til hans eget vesen og derfor dro ham til seg med magisk kraft (1 Mos 36,6 ff.).

Men han kunne ikke føre et liv her slik patriarkene levde i Kanaan, og bo her som fremmed. Det var eiendom og herredømme her og nå han traktet etter.

Men Se'ir hadde allerede sine innbyggere, horittene (1 Mos 36,20 ff.). Skulle han få landet i eie, måtte de først drives ut eller utryddes. For å kunne sette dette ut i livet trengte han hjelp, og den fant han hos sine kanaaneiske og ismaelittiske svogre og slektninger. Sammen med dem dro han nå til Se'ir og begynte en utryddelseskrig mot horittene. Da Jakob kom tilbake fra Mesopotamia, var han nettopp midt i denne krigen.

Når Jakobs sendebud kommer til Esau og legger fram ærendet sitt for ham, gir han dem ikke noe svar. Han stiller seg taus i spissen for fire hundre mann og drar med dem Jakob i møte.

Hvorfor gjorde han det? Spørsmålet er vanskelig å svare på. Han kan ha gjort det fordi han nå ville ta den hevnen han for tjue år siden hadde tiltenkt Jakob. Han kan videre ha gjort det fordi han ville drive en grusom spøk med broren og straffe ham for det han en gang hadde gjort mot ham, i alle fall med den angsten han lot ham gjennomgå.

Endelig kan han også ha gjort det for å fryde seg over den skjærende kontrasten mellom den nåværende virkeligheten og den lovede framtiden, som han ikke hadde noen særlig tro på, og for å ydmyke Jakob med denne kontrasten.

Den sistnevnte hensikten kan i alle fall ikke ha vært den eneste. For hadde den vært det, hvorfor ga Esau da ikke Jakobs sendebud noe svar? Den førstnevnte hensikten er lite sannsynlig. Det stemmer ikke godt med Esaus lettlivde, sangvinske karakter at han i tjue år skulle ha nært tanker om hevn. Og nå kunne han desto mindre ha lyst på hevn fordi den stillingen han hadde oppnådd, sikkert tilfredsstilte ham i høy grad. Full av ringeakt for løftene foretrakk han den langt framfor Jakobs stilling.

Hvorfor skulle han nå hevne det gamle ranet på ham? Det Jakob hadde tatt fra ham, var ikke mye verdt. Ranet hadde ikke kunnet hindre at Esau selv var blitt en mektig høvding, en fyrste som broren, tross alle løftene han eide, måtte ydmyke seg for, slik man nettopp nå kunne se.

Det rimeligste er derfor å anta at Esau hadde både den andre og den tredje hensikten. Han ville drive en rå og grusom spøk med broren og samtidig straffe

ham med angst for hans gamle skyld. Og han ville også fryde seg over kontrasten mellom den synlige virkeligheten og den innbilte herlige framtiden, og ydmyke broren med denne kontrasten.

Kanskje var tanker om virkelig hevn heller ikke helt fremmede for sjelen hans. Han har kanskje villet la det komme an på omstendighetene om han likevel ikke skulle straffe Jakob med noe mer enn bare angst og ydmykelse. Da han dro ut, var han nok ikke selv helt klar over hvor langt han ville gå. At Rebekka ikke hadde sendt bud til Mesopotamia og hentet Jakob hjem, kom nok av at Esau senere aldri hadde sagt noe om planene sine mot Jakob.

Jakobs frykt og bønn (1 Mos 32,7–12)

> «[7]Da ble Jakob meget forferdet. Han delte folket som var med ham, og småfeet, storfeet og kamelene i to leirer. [8]For han sa: Om Esau kommer til den ene leiren og slår den, så kan den leiren som er igjen, få berge seg unna. [9]Og Jakob sa: Min far Abrahams Gud og min far Isaks Gud! Herre, du som sa til meg: Vend tilbake til ditt land og din slekt, og jeg vil gjøre vel imot deg! [10]Jeg er uverdig til all den miskunnhet og trofasthet som du har vist mot din tjener. For med staven min gikk jeg over Jordan her, og nå er jeg blitt til to leirer. [11]Jeg ber deg, fri meg fra min brors hånd, fra Esaus hånd! For jeg er redd for ham, at han skal komme og slå i hjel meg og mine, både mor og barn. [12]Du har jo selv sagt: Jeg vil gjøre vel imot deg! Jeg vil la ætten din bli som havets sand som ikke kan telles for mengde.» (1 Mos 32,7–12)

Da Jakobs sendebud kom tilbake og meldte at Esau ikke hadde gitt dem noe svar, og at han kom ham i møte med fire hundre mann, ble Jakob grepet av en svært stor angst. Det var nettopp denne angsten Esau hadde villet vekke hos ham. Men i dette var han bare et redskap for Herren, som nå på én gang ville straffe patriarken for hans gamle skyld, drive ham til bønn og øve ham i troen.

Alle de løftene patriarken hadde fått, drømmesynet i Betel og det løftet Herren hadde gitt ham der, alle de erfaringene av nåde han hadde gjort gjennom hele livet, særlig i Karan og for kort tid siden på Gilead-fjellet, og endelig engleleiren som nettopp hadde møtt ham: Alt dette klarte ikke å drive bort angsten hans i møte med den overhengende faren som nå truet ham. Den truende virkeligheten la seg imellom alt dette og sjelen hans og skjøv det til side. Han kom i dyp anfektelse.

Likevel går han ikke under i den. Han mister verken besinnelsen eller troen. Besindig og omtenksom som han er, griper han først til et klokt menneskelig tiltak. Han deler folket sitt og buskapen sin i to leirer. Når Esau kommer til den ene leiren og slår den, tenker han, kan den andre, som Esau ikke har angrepet, berge seg ved å flykte. Slik kan i det minste den ene halvdelen av folket og godset hans bli berget.

Men dette kloke menneskelige tiltaket stiller ham slett ikke tilfreds. Esau kan jo også dele sine fire hundre mann i to flokker og angripe og slå begge leirene. Eller han kan sette etter den leiren som flykter, og innhente og tilintetgjøre også den. Og selv i beste fall mister han halvparten av folket og godset sitt. Han kjenner at hans egen kraft og klokskap ikke vil strekke til. Derfor gir han helt opp all tillit til dem, kaster seg i Guds armer og søker hans hjelp i inderlig bønn.

Jakobs bønn hører til de vakreste bønnene i Den hellige skrift og lar oss se dypt inn i sjelen hans. Den alene er nok til å gjendrive dem som av vantro sverter eller av uforstand misforstår denne patriarkens vesen.

Jakob begynner bønnen med å tiltale Gud som sine fedres Gud. «Min far Abrahams Gud og min far Isaks Gud!» sier han. Det er til denne Gud han vil be: den Gud som har utvalgt og kalt Abraham, som har åpenbart seg mange ganger for ham og for Isak, som har gitt dem de herligste løftene og vist dem tusen nådegjerninger under deres vandring på jorden. Han bygger håpet om bønnhørelse først og fremst på det Gud har vært for fedrene hans. Fedrenes Gud kan umulig fornekte seg selv overfor sønnen.

Deretter griper han fatt i et løfte som Gud har gitt ham selv i Karan, da han oppfordret ham til å vende hjem, og holder det fram for ham: «Herre, du som sa til meg: Vend tilbake til ditt land og din slekt, og jeg vil gjøre vel imot deg!»

Han mener: Du kan umulig svikte det ordet du ga meg da du befalte meg å dra tilbake til Kanaan, ordet om at «når du etter min befaling drar tilbake til ditt land, så vil jeg gjøre vel imot deg». Hva slags velgjerning mot meg ville det være om du nå lot Esau slå meg og mine i hjel, etter at jeg i lydighet og tillit har handlet etter ditt ord og er vendt tilbake? Derfor *må* du nå berge meg fra hans hånd. For du har lovet meg det, og du er sannferdig og trofast.

Slik har han nå holdt Herren fast både ved det han har vært og gjort for fedrene hans, og ved det løftet han har gitt ham selv i Karan. Det lå nærmest for ham å løfte fram nettopp dette løftet, for på det bygde den hjemreisen han var på. Og med dette har han vist en sterk og fast tro.

Så går han over til en ydmyk bekjennelse av alt det Herren har gjort mot ham i Karan: «Jeg er uverdig til all den miskunnhet og trofasthet som du har vist mot din tjener. For med staven min gikk jeg over Jordan her, og nå er jeg blitt til to leirer.»

Med denne bekjennelsen vil han for det første vise at Herren ikke ville kaste bort velgjerningen sin på et utakknemlig menneske om han berget ham – og at han derfor godt *kan* gjøre det.

Men dernest antyder han også med dette at han bare kan vente, og virkelig bare venter, sin redning fra Gud alene og ikke fra seg selv. Har han nemlig Gud alene å takke for alt han har vunnet i Karan, så har han ikke klart noe med egne krefter, og han klarer heller ikke noe nå. Derfor må Gud hjelpe ham også nå.

Begynnelsen av bønnen røper en sterk og fast tro; fortsettelsen røper takknemlighet og ydmykhet, ja, at han har gitt seg selv helt opp. Vi ser her at Jakob ikke tilskrev det minste til sitt trofaste og møysommelige arbeid, til sin klokskap eller til de mindre redelige kunstene som klokskapen stundom hadde forledet ham til. Alt tilskriver han Guds velsignelse.

Først nå kommer han med selve bønnen: «Jeg ber deg, fri meg fra min brors hånd, fra Esaus hånd! For jeg er redd for ham, at han skal komme og slå i hjel meg og mine, både mor og barn.» Bønnen hans er likefram; han kaller tingen ved dens rette navn. Han skammer seg ikke over å bekjenne frykten sin. Han er ikke så hovmodig at han later som han har et naturlig mot som han ikke har.

Han hadde begynt bønnen med å gripe Guds løfte og holde det fram for ham, og slik slutter han den også: «Du har jo selv sagt: Jeg vil gjøre vel imot deg! Jeg vil la ætten din bli som havets sand som ikke kan telles for mengde.» Han vender tilbake dit han begynte. Bønnen hans er så å si omgitt av løftet på begge sider, eller rettere av at han påberoper seg løftet. Det er egentlig Guds løfte han bygger på.

Men i slutten av bønnen er det ikke et enkeltstående løfte han støtter seg til, men det store grunnløftet som både fedrene hans og han selv hadde fått, han selv i Betel. Han mener: Hvordan kan dette gå i oppfyllelse om jeg og mine hustruer og mine barn nå omkommer? Du kan altså ikke annet enn berge meg, så sant du er trofast, og jeg tror visselig at du vil gjøre det.

Gaven til Esau (1 Mos 32,13–21)

> «[13]Han ble der den natten. Og så tok han ut av det som han eide en gave til Esau, sin bror: [14]To hundre geiter og tjue bukker, to hundre sauer og tjue værer, [15]tretti melkekameler med sine føll, førti kuer, ti okser, tjue eselhopper og ti esler. [16]Han ga dem i sine tjeneres hånd, hver flokk for seg, og han sa til tjenerne: Dra nå foran meg, og la det være god avstand mellom hver flokk! [17]Han bød den første og sa: Når Esau, min bror, møter deg og han spør deg: Hvem hører du til, og hvor skal du hen? Hvem eier disse dyrene som du driver foran deg? [18]da skal du si: Dette tilhører din tjener Jakob. Det er en gave han sender til min herre Esau, og snart kommer han selv etter. [19]Slik befalte han også den andre og den tredje og alle dem som drev fram flokkene. Han sa: På denne måten skal dere tale til Esau når dere møter ham. [20]Dere skal si: Se, også din tjener Jakob kommer etter oss. For han tenkte: Jeg vil forsone ham med den gaven som jeg sender foran meg. Og siden vil jeg selv møte ham ansikt til ansikt. Kanskje han da vil ta nådig imot meg? [21]Så dro de i forveien med gaven, men selv ble han denne natten i leiren.» (1 Mos 32,13–21)

Etter at Jakob har sendt denne bønnen opp til Herren, sender han samme kveld en gave til sin bror Esau. Det var samme dag som alt det som fortelles i 1 Mos 32,6–12, hadde skjedd. Han vil mildne vreden hans og vekke vennlige, broderlige følelser hos ham.

Gaven er en ekte nomadisk gave; nomadene pleide – og pleier fremdeles – å betale skatt i buskap. Den er svært anselig, for den besto av ikke mindre enn fem hundre og femti dyr. Den viser hvor overmåte rik Jakob må ha vært, og i hvor høy grad Herren hadde velsignet ham, han som ikke hadde hatt mer enn en stav da han gikk over Jordan.

Patriarken sendte ikke dyrene av sted i én stor flokk, men delte dem i fem mindre, én for hvert dyreslag, og overga hver flokk til en egen tjener. Disse tjenerne befalte han å dra foran ham med flokkene sine. De skulle likevel ikke følge tett etter hverandre, men la det være avstand mellom seg og flokkene de drev foran seg.

Hver enkelt fikk dessuten beskjed om at når Esau møtte ham og spurte hvem han selv og flokken hans hørte til, skulle han svare at dyrene tilhørte Jakob, som kom etter, og at de var en gave til hans herre Esau.

Ordene antyder hva han ville oppnå med disse ordningene: «For han tenkte: Jeg vil forsone ham med den gaven som jeg sender foran meg. Og siden vil jeg selv møte ham ansikt til ansikt. Kanskje han da vil ta nådig imot meg?» Slik skulle gaven vise seg i all sin størrelse. I Orienten pleier man, når man sender gaver, å bruke riktig mange personer og lastedyr for å vise hvor anselig gaven er.

Og slik skulle Esaus vrede bli mildnet desto sikrere og sterkere. Trinn for trinn ville den bli dempet. De stadig nye gavene som møtte ham, skulle vitne om hvor dypt Jakob følte hans vrede, hvor gjerne han ville oppnå Esaus tilgivelse, og hvilke offer han var villig til å kjøpe den med. Slik ville de røre Esaus hjerte og gjøre det umulig for ham å hevne seg. De gjentatte gavene som stanset Esau på veien til Jakob, var som gjentatte bønner, der Jakob ba ham om tilgivelse og minnet ham om den broderlige kjærligheten han skyldte ham.

Hele Jakobs framgangsmåte vitner om hvilken virksom besinnelse og oppfinnsom klokskap patriarken handlet med. Klokskapen var en naturlig egenskap hos ham. Den virksomme besinnelsen var derimot en frukt av troen, som igjen var en frukt av bønnen hans. Jakobs bønn hadde styrket ham mektig i troen. Ved troen hadde ånden hans fått tilbake sin fulle likevekt og spennkraft, og med dem ro, besinnelse og handlekraft.

Men Jakobs framgangsmåte vitner samtidig om hvor sunn hans fromhet er, hvor langt den er fra alt svermeri. Han setter, som bønnen viser, all sin lit til Herren alene, til hans allmakt, nåde, sannferdighet og trofasthet. Likevel lar han heller ikke nå være å gjøre det som står i hans makt, i den tanke at Gud vil legge sin velsignelse til og la det utrette det det er bestemt for. I Jakobs framferd ser vi den vakreste foreningen av ubetinget tillit til Gud og klok, handlekraftig bruk av de midlene Gud har gitt.

Nettopp fordi de tiltakene han setter i verk etter bønnen, vitner om alt dette og derfor er så betydningsfulle og lærerike, har Den Hellige Ånd skildret dem så utførlig, og det rett før den mektige teksten om patriarkens kamp med Gud.

Ved Jabbok (1 Mos 32,22–32)

«[22]Samme natt sto Jakob opp og tok sine to koner, de to trellkvinnene og sine elleve sønner, og gikk over vadestedet ved Jabbok. [23]Han tok og satte dem over elven, og førte også over alt det han eide. [24]Jakob ble så alene tilbake. Da kom det en mann og kjempet med ham helt til morgenen grydde. [25]Da mannen så at han ikke kunne overvinne ham, rørte han ved hofteskålen hans, og Jakobs hofteskål gikk av ledd mens han kjempet med ham. [26]Og han sa: Slipp meg, for morgenen gryr! Men Jakob sa: Jeg slipper deg ikke uten at du velsigner meg. [27]Da sa han til ham: Hva er navnet ditt? Han svarte: Jakob. [28]Han sa: Du skal ikke lenger hete Jakob, men Israel, for du har kjempet med Gud og med mennesker og vunnet. [29]Da sa Jakob: Jeg ber deg, si meg ditt navn! Men han svarte: Hvorfor spør du om mitt navn? Og han velsignet ham der. [30]Jakob kalte stedet Pniel, for, sa han, jeg har sett Gud ansikt til ansikt, og enda berget livet. [31]Og solen rant nettopp som han var kommet forbi Pnuel. Men han haltet på hoften sin. [32]Derfor er det så til denne dag, at Israels barn aldri eter spennesenen som er på hofteskålen, fordi han rørte ved Jakobs hofteskål på spennesenen.» (1 Mos 32,22–32)

Det var kveld da Jakob valgte ut gavene til Esau og sendte de fem tjenerne av sted med dem. Tjenerne skulle straks legge i vei, mens han selv ville overnatte der han var, og følge etter dem neste morgen. Etter at de hadde dratt, la han seg til hvile *midt i leiren*, for å kunne være for hånden straks om det kom et plutselig overfall. Ellers pleier nomadehøvdingene å tilbringe natten alene, atskilt fra buskapen og tjenerskapet sitt.

Hvilen hans ble likevel bare svært kort, om den store uroen i sjelen hans overhodet lot ham sovne. Etter nomadenes skikk, og av frykt for å bli overrumplet, brøt han opp allerede om natten, få timer etter at han hadde lagt seg. Først førte han sine to hustruer, sine to tjenestekvinner og sine elleve sønner, og deretter alt godset sitt, over vadestedet ved Jabbok.

Jabbok dannet først grensen mellom rikene til de amorittiske kongene Og og Sihon, og senere mellom områdene til stammene Manasse og Gad. Den renner fra øst mot vest gjennom en dyp klippedal og munner ut i Jordan omtrent midt mellom Gennesaretsjøen og Dødehavet.

Elven har fått navnet Jabbok fordi den bryter seg vei gjennom klippene og kjemper seg fram; «Jabbok» betyr nemlig «en som bryter», en kjemper. I dette navnet lå det på en måte et forvarsel om den underfulle brytekampen, den store kampen, som elven skulle bli vitne til, og som skulle utspille seg på dens nordre bredd.

Nå kalles den Esserka, den blå elv, etter sitt speilklare, mørke vann. Vadestedet der Jakob førte alle sine og alt sitt over, ligger ikke langt fra stedet der Jabbok renner ut i Jordan mellom to fjell, og flere reisende i nyere tid har gått over det.

Etter at Jakob hadde latt den siste delen av godset sitt bli ført over elven, *ble han alene tilbake*. Hvorfor gjorde han det? Han overlot jo dermed sine og sitt til seg selv og utsatte dem for fare. Uten tvil for å kunne *be* og *kjempe med Gud i bønnen* uforstyrret.

For neste dag skulle han, eller kunne han i alle fall, møte Esau. Nå gjaldt det det ytterste. Han sto rett foran det mest avgjørende øyeblikket i hele sitt liv. Derfor kjente han trang til å være helt alene med sin Gud en liten stund. I leiren var han omgitt av tjenerskapets og familiens engstelse og klager, og det tynget sinnet hans.

Kampen om natten

I den dype nattlige ensomheten der Jakob befinner seg, utspiller det seg nå en underfull kamp. Nettopp da Jakob er i ferd med å be til sin Gud, kjempe med ham i bønnen og gå løs på ham i den, står det plutselig en mann hos ham som angriper ham selv. Vi får ikke vite hvor han kommer fra, eller hvem han er, og det ser ut som han vil patriarken til livs.

Jakob må forsvare livet sitt mot ham. De to mennene bryter med hverandre. Og denne brytekampen varer lenge. For det var sikkert ennå en god del av natten igjen da den begynte, og den fortsetter helt til morgenrøden bryter fram. Mannen klarer ikke å nå sitt mål; han kan ikke overvinne Jakob. Da han merker det, rører han ved hofteskålen hans, så den går av ledd, og Jakob blir lam.

Likevel blir patriarken ikke overvunnet av ham. Tvert imot: Når han tross lammelsen fortsetter kampen av all kraft, blir han til og med herre over motstanderen sin. Han får ham i sin makt, for angriperen må be ham om å la ham gå. Han kan ikke fortsette kampen lenger, sier han til ham, fordi morgenrøden har brutt fram, og han ikke kan kjempe om dagen.

Men Jakob vil nå utnytte seieren sin; han vil nyte frukten av den. Han erklærer derfor at han ikke vil slippe ham uten at han velsigner ham. Med dette viser han at han kjenner igjen et høyere vesen, ja, Gud selv, i ham som har angrepet ham, som han har kjempet med og vunnet over.

Angriperen spør ham da om navnet hans og forandrer det fra *Jakob*, «den som holder i hælen, som med list bringer til fall, den listige», til *Israel*, det vil si «den som dristig, kraftig og med hell kjemper med Gud». Grunnen er, som han sier, at Jakob hadde kjempet både med Gud og med mennesker og vunnet. Dermed erklærer han selv at han er Gud.

Når Jakob på sin side spør sin overvunne motstander om navnet hans, avviser motstanderen spørsmålet, men oppfyller hans første bønn og velsigner ham. Deretter forsvinner han. Full av glede kaller Jakob stedet der kampen hadde stått, Pniel, det vil si «Guds ansikt», fordi han der hadde sett Gud ansikt til ansikt uten å dø. Solen går opp for ham idet han forlater stedet, men han halter på hoften sin.

Moses slutter beretningen sin med denne bemerkningen: At Jakobs hofteskål gikk av ledd i den nattlige kampen, er grunnen til at etterkommerne hans til denne dag ikke eter spennesenen på hofteskålen.

Hvem kjempet med Jakob?

En lang rekke spørsmål reiser seg ved denne hemmelighetsfulle og høyst merkelige fortellingen. Vi vil prøve å besvare dem og slik trenge inn i fortellingen og forstå den. Historien om Jakobs nattlige kamp kan ikke selv forstås uten kamp.

Det *første* spørsmålet vi må svare på, er dette: *Hvem var mannen som angrep Jakob, som Jakob kjempet med, og som han overvant*? Noe *menneske* var han ikke. For ikke bare ber Jakob om å bli velsignet av ham; den ukjente kaller også Jakobs seier over ham en seier over *Gud*. Patriarken kaller stedet «*Pniel*», det vil si «*Guds ansikt*», fordi han, som han sier, hadde sett Gud ansikt til ansikt.

Og profeten Hosea sier om Jakob i sin profetbok: «I mors liv holdt han sin bror i hælen, og i sin manndomskraft kjempet han med *Gud*. Han kjempet med *engelen* og vant» (Hos 12,4–5).

Men den som kjempet med Jakob, var heller ikke en *skapt engel*, slik noen kunne være tilbøyelige til å tro ut fra de siste ordene. Som alt dette viser, var han *Gud selv*. Han var Guds åpenbarer eller den åpenbare Gud (til forskjell fra den skjulte), «Ordet» før det ble kjød, det Ord som senere ble kjød i Jesus Kristus. Han var Sønnen, den andre personen i Gud, den uskapte engelen. (Ordet «engel» betyr egentlig bare «*sendebud*», og derfor bruker Skriften det også om *Ordet* eller *Sønnen*, for så vidt som han ble *sendt* av Gud.)

Han er «*Herrens engel*», som han kalles i Første Mosebok, «*hans åsyns engel*», som han heter hos Jesaja (Jes 63,9), og «*engelen*», som Hosea kaller ham. Han

er den samme som gjestet Abraham i teltet hans, og som Abraham ba til for Sodoma. Det var han som ropte til Abraham fra himmelen da Abraham sto klar til å ofre Isak, og han som sto øverst på stigen i Jakobs drøm i Betel.

Og det var om ham Jakob sa, da han velsignet Josefs sønner, Efra'im og Manasse: «Den *Gud* som var Abrahams og Isaks Gud – for hans åsyn vandret de – den *Gud* som var min hyrde fra jeg ble til og inntil denne dag, den *engel* som forløste meg fra alt ondt, han velsigne guttene!»

Og det var *han* som senere, da han var blitt menneske i Jesus Kristus, selv kjempet hardt med Gud, sin Far, i Getsemane hage. Der bar han med sterkt skrik og tårer fram bønner og nødrop til ham som kunne frelse ham (Hebr 5,7). I Getsemane var han den angrepne; ved Jabbok var han angriperen.

Bare en indre kamp?

Det *andre* spørsmålet vi må svare på, er dette: Foregikk Jakobs kamp i et drømmesyn eller i et nattlig syn i våken tilstand? Var den altså en *visjonær* kamp, en *rent indre*, *åndelig* kamp, en sjelekamp som ikke satte legemet hans i bevegelse? Eller var den på én gang en *legemlig* kamp som hørte til den ytre virkeligheten, og en *indre*, *åndelig* kamp, en sjelekamp?

Eller er fortellingen vår kanskje bare en historisk ramme rundt en faktisk hendelse, nemlig at Jakob den natten ble anfektet av den store synden mot Gud som han hadde begått da han bedro sin far og sin bror? En slik anfektelse var jo naturlig like før møtet med Esau; ja, den måtte nesten nødvendigvis melde seg da. Gjennom en heftig indre kamp skulle han i så fall ha overvunnet anfektelsen ved at han til slutt i troen tok imot Guds tilgivelse for synden.

Kan ikke denne indre kampen allerede for Jakobs egen ånd ha stått fram som et angrep fra Gud på ham, en kamp mellom Gud og ham, en kamp der han til slutt seiret over Gud? Og kan ikke dette ha gitt anledning til den måten Moses senere fremstilte hendelsen på?

Den siste oppfatningen må vi utvilsomt forkaste. Jeg vil ikke bygge på at hele fortellingen så sterkt framhever at angrepet på Jakob og kampen mot ham kom *utenfra*. Det lar seg jo vanskelig forene med at det ikke skulle ha vært noe angrep eller noen kamp utenfra. Egentlig strider hvert ord i teksten på dette punktet mot den nevnte oppfatningen.

Men dette må jeg spørre om: Hvordan kan Jakob ha fått sitt nye navn, Israel, i en kamp der Gud bare kjempet med ham gjennom de tankene han ved sitt ord og sin Ånd vakte i hans sjel, uten å være personlig til stede og personlig angripe ham? (Da måtte han jo ha gitt seg selv navnet etter en slags indre innskytelse!) Og hvordan kunne han etter en slik kamp si at han hadde sett Gud *ansikt til ansikt*?

Og framfor alt: Hvordan skulle hofteskålen hans i en slik kamp ha gått av ledd, så han haltet? Dette faktum gjorde et så overordentlig sterkt inntrykk på hans etterkommere og grov seg så dypt inn i deres bevissthet at det ga opphav til en skikk som har holdt seg hos dem gjennom fire årtusener inntil denne dag: De eter ikke spennesenen på hofteskålen.

Ved en heftig indre anfektelseskamp kan et menneske nok bli legemlig utmattet og svekket. Men at hofteskålen hans av den grunn skulle gå av ledd, så han begynner å halte, er da urimelig.

Og hvis kampen fortellingen taler om, var en vanlig anfektelseskamp, ville fortellingen vår jo også stå helt alene i patriarkenes historie. For overalt ellers der denne historien taler om en åpenbaring fra Gud, finner en slik åpenbaring også virkelig sted, enten Gud åpenbarer seg for det indre, åndelige øyet (i et drømmesyn eller i et syn i våken tilstand) eller på en ytre måte for det ytre øyet. Og også vår fortelling taler om en åpenbaring fra Gud, for Jakob sier jo at han har sett Gud ansikt til ansikt.

Bare dette kan være riktig: Guds angrep på Jakob og kamp med ham knyttet seg til anfektelsestanker som patriarken hadde hatt på forhånd. Angrepet forutsatte slike tanker og forsterket dem.

Et syn eller en virkelig kamp?

Den oppfatningen at Jakobs kamp foregikk i et drømmesyn eller i et syn i våken tilstand slik at han bare kjempet en indre, åndelig, sjelelig kamp mens legemet hans forble ubeveget, har mange og store forsvarere. Tre av dem skal få tale for seg selv. Den første sier:

> En mystisk dunkelhet hviler over denne hendelsen. Med en særegen enfoldighet blir den ikke fremstilt som et drømmesyn, noe den uten tvil var, men som en historisk begivenhet. Men den kan også med full rett gjelde som en slik. For skulle bare det legemlige, det vi kan se og føle på, høre til historien? Er det vi ikke kan gripe og begripe, utelukket fra den?

En annen sier:

> At kampen bare var indre, ser vi av det femte verset i det tolvte kapitlet av profeten Hoseas bok: «Han (Jakob) kjempet med engelen og vant, han gråt og ba om nåde.» For i en ytre kamp og brytning seirer man ikke ved bønn og tårer.

Og en tredje sier:

> Jakobs sans for det høyere, åndelige var fra barnsben av altfor åpen og vakt til at det guddommelige skulle ha trengt å stige ned til de fem sansers område overfor ham og bli så håndgripelig.

Så langt motstanderne. Av disse ordene ser vi hva som blir gjort gjeldende til forsvar for den oppfatningen at Jakobs kamp var en indre, åndelig kamp, som han førte i et drømmesyn eller i et syn i våken tilstand. Det er Jakobs natur og de anførte ordene fra Hosea. Men verken det ene eller det andre har noen beviskraft.

Det er riktig, slik de sier, at Jakob var «mottakelig for hver berøring med den høyere verden og hadde et eget anlegg for å se himlene åpne og Guds engler stige ned og opp». Og det er riktig at han «fra barnsben av hadde et sinn som var svært åpent og vakt for det høyere, åndelige».

Men var Abrahams sinn mindre åpent og vakt for dette? Var denne patriarken på noen måte åndelig svakere enn Jakob? Riktignok åpenbarte Gud seg for ham for det meste i syner, men én gang, da han besøkte ham i teltet hans, åpenbarte han seg likevel i et menneskelig legeme som var synlig for det ytre øyet.

Det blir sagt at Jakob fikk alle sine øvrige åpenbaringer i syner, i drømmesyner og i syner om dagen i våken tilstand. Men selv om vi ser bort fra at det er et åpent spørsmål om han ikke så engleleiren ved Mahanajim med legemlige øyne: Er ikke kampen med Gud ved Pniel en enestående begivenhet i hans liv? Danner den ikke livets midt- og høydepunkt? Og kan ikke Gud ved denne anledningen unntaksvis ha åpenbart seg *legemlig* for ham?

Eller er kanskje også åpenbaringen i 1 Mos 18 en indre, åndelig åpenbaring fordi den ville stå alene og være uten sidestykke i Abrahams liv hvis den var legemlig?

Ja, må vi ikke si at omstendighetene den gangen Gud kjempet med Jakob, nesten krevde en legemlig åpenbaring, en virkelig håndgripelig, ja den mest håndgripelige åpenbaringen som var mulig? Jakob var da sterkt anfektet. Han fryktet at Esau skulle hevne det han hadde gjort mot ham, og ødelegge ham og hans hus. «Jeg er redd for ham, at han skal komme og slå i hjel meg og mine, både mor og barn», sier han i bønnen sin.

Nå ville Gud la seg overvinne av patriarken, for at han skulle bli fullkommen viss på at han hadde Gud på sin side, og at Esau, som han var så redd for, følgelig ikke kunne gjøre ham noe ondt. Nettopp derfor gikk Gud inn i en kamp med ham.

Var det da ikke svært viktig at seieren over Gud var virkelig håndgripelig og ubestridelig, og at kampen derfor også var det? Først i en slik seier ville patriarken i sin dype anfektelse ha et fullkomment, sikkert og utvilsomt pant på at han skulle bli frelst fra Esaus hånd.

At Gud åpenbarer seg legemlig for Jakob og kjemper en legemlig kamp med ham (det vil si en kamp som *også* er legemlig), var en dyp nedlatenhet overfor patriarkens svakhet. Guds kamp med Jakob har en viss likhet med den måten Gud gir oss sine nådegaver på i sakramentene, gjennom synlige tegn forenet med hans ord.

Men viser ikke Hoseas ord likevel at kampen bare var indre og åndelig? Han skriver: «Han kjempet med engelen og vant, han gråt og ba om nåde.» Profeten sier jo ikke noe om en legemlig kamp, men taler bare om en kamp som besto i gråt og bønner.

Men Hosea vil ikke tale om *hele* Jakobs kamp, om *alt* det den besto i. Han vil bare framheve dens hovedside, dens vesentligste del. Og det var den åndelige kampen, Jakobs tårer og bønner. Det var først og fremst – ja, i grunnen – ved *dem* patriarken vant sin seier.

Som jeg senere skal vise nærmere når jeg går inn på enkelthetene i teksten vår, var Jakobs kamp i det første øyeblikket rent legemlig. Men like etter at den hadde begynt, ble den også åndelig. Og jo lenger den varte, desto sterkere trådte den åndelige siden fram, og til slutt var det den som dominerte.

Det er altså ingenting som tvinger oss til å anta at Jakobs kamp skulle ha vært en indre, åndelig kamp i et drømmesyn eller i et syn i våken tilstand. Derimot finnes det omstendigheter som utelukker denne oppfatningen og tvinger oss til å anta at kampen hadde en legemlig side, og det en sterkt fremtredende legemlig side.

Noen av disse omstendighetene har jeg allerede nevnt: Jakobs kamp er midt- og høydepunktet i livet hans; patriarken var i en særegen situasjon da Gud angrep ham og kjempet med ham, en situasjon som førte ham inn i anfektelse; og endelig var han generelt svak. Strengt tatt *krever* likevel ingen av disse omstendighetene at Gud også kjempet legemlig med patriarken. De *taler* bare *for* det og gjør det begripelig for oss at Gud den gangen kunne kjempe med ham på denne måten.

Gud trådte inn i Abrahams telt som et menneske som kunne ses med legemlige øyne og føles på med legemlige hender, og der lot han føttene sine vaske og spiste av rettene Abraham og Sara gjestfritt hadde laget i stand for ham. Men heller ikke dette *krever* at Gud også har kjempet legemlig med Jakob. Det viser bare at en slik kamp *godt kan* ha funnet sted. For vi har en hendelse som ligner på den, og den hører nettopp til patriarkenes historie.

Derimot *krever* det jeg nå vil anføre, at Gud og Jakob også har kjempet legemlig med hverandre. Overalt der Første Mosebok taler om en åpenbaring i en drøm eller i et syn, et syn om natten eller om dagen, blir dette uttrykkelig sagt på en eller annen måte.

Slik heter det for eksempel i begynnelsen av kapittel 15: «Etter at dette var skjedd, kom Herrens ord til Abram i *et syn*.» I kapittel 17: «Da Abram var nittini år gammel, åpenbarte Herren seg (i et syn) for ham … Så sluttet han å tale med ham, og *Gud for opp* fra Abraham.» I fortellingen om Jakobs drøm i Betel i kapittel 28: «Da hadde han en *drøm*. Se, en stige var reist på jorden.»

I beretningen om den andre åpenbaringen Jakob hadde i Betel, åpenbaringen etter at han var kommet tilbake til Kanaan, heter det i kapittel 35: «Gud *åpenbarte seg* på nytt (i et syn) for Jakob da han kom fra Mesopotamia … Så *for Gud opp* fra ham på det stedet hvor han hadde talt med ham.» Og om den siste åpenbaringen i Jakobs liv, den han har i Be'er-Sjeba da han drar ned til Egypt, heter det i kapittel 46: «Da sa Gud til Israel i et syn om natten.»

I *vår* fortelling derimot savner vi enhver antydning om at kampen som utgjør innholdet i den, har funnet sted i en drøm eller i et syn, og at den har hørt til en annen virkelighet enn de begivenhetene det tales om før og etter. Moses har fortalt om begivenheter som hører til den vanlige, ytre virkeligheten: Jakob sto opp samme natt og førte sine to koner, de to trellkvinnene, sine elleve sønner og alt det han eide, over vadestedet ved Jabbok, og ble selv alene tilbake.

Så fortsetter han uten videre, uten den aller minste bemerkning om at han nå går over fra den vanlige, ytre, legemlige virkelighetens område til den høyere, indre, åndelige, visjonære: «Da kom det en mann og kjempet med ham helt til morgenen grydde.»

Og etter at han så har skildret hele den nattlige kampen, forteller han igjen uten videre om begivenheter som hører til den vanlige, ytre, legemlige virkeligheten, uten med et eneste ord å antyde at han nå forlater den høyere, indre, åndelige, visjonære virkeligheten. Han sier: «Og solen rant nettopp som han var kommet forbi Pnuel. Men han haltet på hoften sin.»

Til denne omstendigheten kommer ytterligere to: Den ukjente taler til Jakob om noe som hører til den ytre virkeligheten når han sier til ham: «Slipp meg, *for morgenen gryr*!» Og Jakobs hofteskål går av ledd i kampen.

Med hensyn til det siste punktet har noen riktignok vist til den erfaringen at en mektig bevegelse i det indre livet, i sjelen (både i drømmer og i henrykkelser), iblant har etterlatt lignende virkninger på det beslektede legemlige området, virkninger som har vart ved også etter at den våkne tilstanden er vendt tilbake. Men disse tilfellene er usikre, for i dem er det for det meste heller omvendt: Det er den begynnende legemlige lidelsen som gir drømmen dens skikkelse.

Etter alt det jeg har lagt fram, trenger det ikke å bevises at Jakobs kamp med Gud ikke *bare* er en legemlig kamp som hører til den ytre virkeligheten.

Hvorfor Gud angrep Jakob

Men *hvorfor* angriper Gud nå patriarken? Og hva vil han oppnå med kampen sin med ham? Hvilken betydning har denne underlige kampen?

Jakob er svært redd for Esau. Det som gjør ham så redd, er bevisstheten om hva han har gjort mot ham; det er hans dårlige samvittighet overfor broren. Han føler levende og dypt at Esau har rett til å være vred på ham.

Men én ting føler han ikke, eller rettere ikke dypt nok, og i sjelen hans viker den for bevisstheten om synden mot *Esau*: bevisstheten om den synden han har begått mot *Gud selv* ved å tilegne seg velsignelsen gjennom å bedra sin bror og sin far. Dermed har han gjort seg skyldig i *vantro*. Dermed har han overtrådt Guds bud, *grovt* overtrådt dem, særlig det fjerde. Riktignok var budene den gangen ennå ikke *kunngjort* fra *Sinai*, men de var likevel *skrevet* i *hjertet*, og den troende Jakob *hadde* dem tydelig skrevet i sitt hjerte.

Og disse syndene mot Gud veide desto tyngre hos Jakob fordi Guds nåde mot ham hadde vært så stor, og fordi han sto så høyt. Særlig var synden mot faren stor på grunn av farens høye åndelige stilling. Ja, også selve syndene mot faren og broren var i grunnen synder mot Gud selv. For faren hans var en mann som tilhørte Gud på grunn av løftene, pakten og troen. Og broren hans hadde ennå ikke helt sluttet å være en paktens sønn, og han tilhørte Gud også som skapning.

Som jeg allerede har antydet tidligere, er alle synder mot mennesker i grunnen synder mot Gud alene. Dette uttaler David i Salme 51 med ordene: «Mot *deg alene* har jeg syndet.» Da David sa disse ordene, hadde han sannelig syndet grovt mot mennesker: mot Batseba, mot Uria, mot sin hærfører Joab, som han hadde forført til å la Uria falle for ammonittenes sverd, mot de israelittene som hadde falt sammen med Uria, og endelig mot sitt folk, som han hadde gitt stor forargelse. Likevel sier han til Gud: «Mot *deg alene* har jeg syndet.»

Dette er en sannhet som på én gang er forferdelig og trøsterik. Den er forferdelig fordi synder mot Gud er de tyngste, og han er den Hellige, en fortærende ild. Den er trøsterik fordi vi kan holde oss til Gud alene når mennesker av uforsonlighet ikke vil tilgi, eller ikke lenger kan tilgi fordi de er døde. Hos ham er miskunnheten og tilgivelsen og full forløsning (Sal 130,4.7).

Men bevisstheten om synden han hadde begått mot Gud, og dermed også frykten for Gud på grunn av denne synden, trådte tilbake hos Jakob. Øyet hans

stirret stadig på trusselen fra Esaus side, og på synden mot broren, som var årsaken til denne faren. Nettopp derfor kunne han heller ikke komme til full fred og ro. Nettopp derfor var sjelen hans så redd og forble det, og nettopp derfor virket Betel og Mahanajim så lite på ham.

Hadde han hatt et åpent øye for sin skyld overfor Gud, ville han snart ha fått ro, fasthet og mot. Da ville han først og fremst ha kjempet en veldig kamp med Gud om tilgivelse og sikkert fått den. Gud var på den ene siden den han hovedsakelig, ja i en viss forstand alene, hadde krenket, den han først og fremst sto i gjeld til. På den andre siden var Gud hans mektigste motstander, hans hovedmotstander, som han derfor først og fremst måtte forsone og stille tilfreds, og som han måtte frykte mest, eller rettere alene.

Hadde han først fått fred med Gud og vunnet *ham* for seg, ville han lett ha blitt ferdig med Esau og kunnet møte ham med full frimodighet. Da ville han ha overvunnet Esau i og med Gud. For da ville han ha hatt tilgivelse for den gamle skylden og for alle sine synder, og dermed en ren og glad samvittighet, også overfor broren, selv om han ennå måtte be ham om tilgivelse. Og om Esau ikke hadde villet tilgi ham, men hadde søkt å hevne seg på ham, ville han ha hatt den allmektige Gud som forbundsfelle. Hvordan skulle Esau da ha kunnet måle seg med ham og skade ham?

Men nå blir Jakob ikke selv riktig oppmerksom på sin synd *mot* Gud. Han går ikke den veien som kan føre ham til seier over Gud og over broren og til ro, mot og frimodighet, nemlig å begynne en veldig kamp med Gud om tilgivelse for den gamle skylden.

Derfor må Gud komme hans svakhet til hjelp og selv begynne en kamp med ham. Gjennom denne kampen bringer Gud ham til en levende, dyp og gjennomtrengende bevissthet om hans skyld overfor ham og tvinger ham til å føre en strid på liv og død om tilgivelse. Dette må Gud gjøre for å kunne la seg overvinne av ham og skjenke ham full tilgivelse, og med den fred og ro, et frimodig mot og hjelp mot Esau.

Og det er denne kampen som blir fremstilt for oss i vårt avsnitt. Før kampen sto det ennå noe uoppgjort mellom Herren og Jakob. Jakob vil ikke gjøre det opp; derfor må Herren tvinge ham til det.

Jeg må likevel tilføye noen bemerkninger til dette. De vil kaste enda mer lys over Guds kamp med Jakob.

Gud hadde selv på en måte sin del i at det sto slik til med patriarken på den tiden da han skulle møte Esau. I kapittel 28 til 31 i Første Mosebok hører vi nemlig ikke at Gud direkte, med ord og tale, i en særskilt åpenbaring har krevd Jakob til regnskap for synden hans mot faren, mot broren og mot Gud selv. Slik hadde han tidligere krevd våre første foreldre til regnskap for at de overtrådte hans bud, og Kain for brodermordet. Og slik krevde han senere David til regnskap gjennom profeten Natan for synden hans mot Batseba og mot Uria.

Tvert imot ser vi Gud i kapittel 28 gi Jakob løfter og love ham sin beskyttelse i hele tiden han skulle være i utlendighet, uten å nevne synden hans med et eneste ord, som om han slett ikke hadde begått den. Vi ser ham der stadfeste Isaks velsignelse, som om Jakob ikke hadde tatt den i besittelse ved et stygt

bedrag. Videre ser vi ham i kapittel 31 åpenbare seg for Jakob i Karan for annen gang, oppfordre ham til å vende tilbake til det lovede land og på nytt love ham beskyttelse.

Vi ser også hvordan Gud i kapittel 32, ved Mahanajim, lar patriarken se en hel engleleir dra fram ved siden av hans egen leir. Det skjer i det øyeblikket da Jakob er i ferd med å dra inn i Kanaan og må vente at Esau vil møte ham som fiende, og slik forsikrer Gud ham om sin beskyttelse mot broren.

Endelig ser vi i kapittel 29–31 hvordan Gud i Karan gjør Jakob til far til elleve sønner. Dermed legger han grunnvollen for oppfyllelsen av alle de herlige løftene og gir ham et pant på den. Han skjenker ham også store rikdommer, og både der og på Gilead-fjellet tillater han ikke Laban å undertrykke og ødelegge ham. Alt dette kunne lett føre til at Jakob i noen grad, ja i ikke liten grad, mistet synden sin av syne, særlig synden mot Gud, og anså den for tilgitt og glemt.

Det er sant at Gud, som vi har sett, lot patriarken møte mange lidelser og mye motgang. De kunne og skulle gjøre ham oppmerksom på skylden hans; de var en alvorlig tale til ham om den. Ja, også Guds løfter og velgjerninger var i seg selv en kraftig botspreken.

Men at Gud aldri hadde bebreidet ham synden med et eneste ord, kunne i hans øyne likevel lett være et sterkt bevis for at Gud i sin nåde ikke brydde seg noe særlig om den. Og fordi Gud tidde, var velsignelsene han øste over ham, godt egnet til å styrke ham i denne tanken.

Lidelsene Gud sendte ham, måtte han riktignok regne som en straff for synden sin. Men hva var de, når han holdt dem opp mot alle de guddommelige nådebevisene han hadde erfart og fremdeles erfarte? Når alt kom til alt, hadde Gud handlet slik med ham at han måtte anta at den gamle synden ikke lenger sto mellom Gud og ham.

Men hva ville Gud oppnå ved ikke straks å kreve Jakob til regnskap for synden, men i stedet gi ham løfter og øse velsignelser over ham?

Han ville prøve om han ved mildere midler (ved det mildere middelet som en indirekte tale er) kunne bringe ham til en dyp, gjennomtrengende og fullkommen erkjennelse av det han hadde gjort.

Eller rettere sagt, siden han visste på forhånd at han ikke ville nå målet på den måten: Han så til en viss grad gjennom fingrene med Jakobs skyld og ville foreløpig ikke gripe til det strengeste middelet. Han ville ikke direkte og personlig kreve ham til regnskap fordi patriarken ennå ikke kunne tåle det, og fordi det best egnede øyeblikket for dette ennå ikke var kommet. Det øyeblikket var da Jakob skulle møte broren han så dypt hadde krenket.

Først ville Gud ta mildere midler i bruk. Først når Jakob gjennom sin skolegang, gjennom hele sin oppdragelse i Karan, var blitt sterk nok til å tåle det strenge middelet, og når det rette øyeblikket for å bruke det var inne, ville han gripe til det. Jakob skulle ikke bli spart for det. Det var nødvendig for at han skulle bli lutret, og for at han kunne bryte igjennom til full tro på Gud, til full fred med ham, til et fullt liv i ham og til det fullkomment rette forholdet til ham. Gud gjemte det bare til det tidspunktet som passet best.

Moses på veien til Egypt (2 Mos 4,24–26)

Før jeg går inn på enkelthetene i Jakobs kamp, vil jeg dvele et øyeblikk ved et avsnitt i Moses' historie som har en god del likhet med patriarkens kamp, og som derfor er egnet til å kaste noe lys over den.

Jeg sikter til det som blir fortalt oss i 2 Mos 4,24–26 med disse ordene: «Mens de var på veien, på et hvilested, skjedde det at Herren kom mot ham og ville ta livet av ham. Da tok Sippora en skarp stein, med den skar hun bort sin sønns forhud og kastet den for Moses' føtter og sa: Du er meg en blodbrudgom. Så lot Herren ham være. Da sa hun: En blodbrudgom for omskjærelsens skyld.»

Moses er her på vei til Egypt for å føre Israels sak for farao og selv føre folket ut av Egypt. Underveis, på hvilestedet, det vil si et sted der karavanene og de reisende pleier å overnatte, kommer Herren mot ham og vil drepe ham, akkurat som han i vår fortelling angriper Jakob for å drepe ham. Hvorfor? Fordi Moses, som er bestemt til å være Israels frelser og dets lovgiver og paktsmellommann, selv har brutt pakten av svak ettergivenhet overfor sin midianittiske hustru.

I Midian hadde han giftet seg med Sippora, datteren til presten Jetro, og fått en sønn med henne, Gersjom. Etter Guds bud til Abraham i 1 Mos 17 burde han ha omskåret sønnen og slik tatt ham opp i omskjærelsens pakt. Men Sippora ville ikke tillate den blodige handlingen. Og Moses, han som en gang på egen hånd hadde villet frelse Israel, han som før hadde vært så ivrig for Israels frelse, er lunken og svak nok til å gi etter for henne.

Nå blir han kalt til å være Israels frelser, til tross for paktsbruddet, et brudd som etter 1 Mos 17 egentlig skulle ha ført til at han ble utryddet fra Guds menighet. Nå skulle vi vente at han husket sin plikt etter pakten. Men det gjør han ikke. Han drar til Egypt for å utføre det oppdraget som er lagt på ham, som om alt i hans forhold til Gud var i sin beste orden.

Da kommer Herren mot ham på hvilestedet underveis for å drepe ham. Vi kan ikke si hvordan det skjedde, om direkte og personlig eller indirekte gjennom en eller annen stor fare som han styrter ham ut i; det hviler en viss dunkelhet over dette, ja, over hele hendelsen.

Likevel er det like lite Guds egentlige hensikt her å drepe ham som det tidligere hadde vært hans hensikt å drepe Jakob. Han vil bare gjøre Moses klar over skylden hans og slik løse ham fra det bannet som lå på ham, og gjøre ham skikket til å utføre det store oppdraget han har gitt ham.

Og Moses forsto straks hva Herren ville med angrepet. Under slike omstendigheter må han slutte at det kommer av en synd han har begått, og samvittigheten og sønnen som er med ham, lar ham straks forstå hvilken: Han har ikke omskåret sønnen sin. Nå befaler han sin hustru å omskjære gutten på stedet – eller hun gjør det selv, beveget av den åpenbare livsfaren Moses er i, og av at han sier at faren skyldes at han ikke har gjort det.

Men hun gjør det med uvilje og kaller ham sin «blodbrudgom», fordi hun så å si må vinne ham tilbake ved å utøse sønnens blod. Da Gud angrep Moses, var han så godt som tapt for henne. Med sønnens blod kjøper hun livet hans; hun får ham igjen, så å si fra de døde; hun gifter seg med ham på nytt. Han var i sannhet

blitt hennes blodbrudgom. Så snart sønnen er omskåret, lar Herren ham være, og livsfaren er over.

På begge steder har vi altså en skyld som Gud kommer for å straffe ved å angripe den skyldige. På begge steder vil han likevel egentlig ikke drepe ham, men bare gjøre ham klar over skylden hans: der, hos Jakob, for at han skal søke tilgivelse, her, hos Moses, for det samme og for at han skal oppfylle loven. På begge steder oppnår Gud sin hensikt. Over begge hviler den samme dunkelheten.

Angrepet

Vi vil nå gå inn på alle enkelthetene i kampen og forsøke å forklare dem ut fra de allmenne synspunktene vi tidligere har stilt opp for hvordan beretningen skal forstås. Vi vil prøve å føre disse synspunktene gjennom hele fortellingen. Her skal de stå sin prøve. Her vil det vise seg om de fører til sannheten.

Jakob hadde ført hele familien sin og alt han eide over vadestedet ved Jabbok, og selv var han blitt alene tilbake på den nordre bredden. Som vi så, ville han samle seg i nattens ensomhet og en stund være uforstyrret alene med sin Gud. Han ville be til ham, kjempe med ham i bønnen, storme ham med bønner om hjelp mot Esau og på den måten styrke seg. Neste dag skulle han jo møte sin bror.

I sjelen hans var det tro, men denne troen var ennå blandet med frykt. Frykten hadde sin grunn i at han manglet den rette, fulle erkjennelsen av synden: av hvor tungt han hadde syndet mot Gud den gangen han bedro sin far og sin bror, og av hvor mye Gud var imot den uoppriktigheten som lå i hans natur, og som var kilden til dette bedraget. Denne mangelen skilte ham ennå fra Gud og hindret ham i å ha full tillit til ham og fullt samfunn med ham.

Mens Jakob nå er i ferd med å gå løs på Gud, kommer Gud ham i forkjøpet og går selv løs på ham for å gi ham det han ennå manglet. Jakob hadde valgt natten og ensomheten til sin kamp, og Gud gjør det samme.

Han velger natten fordi Jakob ikke kan tåle å se ham fullt ut uten å dø, og ensomheten fordi denne kampen ikke tåler noe vitne eller noen tilskuer. Det oppgjøret det her gjelder, er jo mellom Jakob og Gud alene. Og hvordan skulle noen som ikke er bestemt til å se Gud, kunne se Gud, og det mens Gud kjemper med et menneske?

Kjente Jakob straks Gud i angriperen? Og hvilke tanker og følelser hadde patriarken i det øyeblikket han ble angrepet? Det første spørsmålet må vi svare nei på. Han trodde angriperen var et menneske, et vanlig menneske. Det er dette uttrykket «Da kom det en *mann* og kjempet med ham» peker på, og det går uten tvil tilbake til Jakobs egen oppfatning og forestilling.

Likevel fikk nok patriarken straks en følelse av at det som nå hendte ham, var noe uvanlig, ja, noe hemmelighetsfullt. Det var noe gåtefullt ved hvordan mannen kom til ham og så plutselig sto der, og Jakob skjønte ikke hvorfor han gikk løs på ham. Patriarken var jo så mottakelig for enhver berøring med den høyere verden. Skulle ikke da Guds nærvær i det minste ha fylt ham med en dunkel, ubestemt anelse om at han i angriperen hadde et høyere vesen foran seg?

Så til det andre spørsmålet, hvilke tanker og følelser som rørte seg i Jakob i det øyeblikket han ble angrepet. Hans første tanke var vel at angrepet var skammelig, og at han her måtte sette inn all sin kraft for å forsvare livet sitt. For han så straks at motstanderen ville drepe ham.

Men dernest måtte han også komme til å tenke på familien sin, på barna og konene, på tjenestefolket og eiendelene. Om han bukket under for den uventede angriperen, og angriperen nådde sitt mål, var de alle fortapt. Da mistet de i ham sitt overhode og sitt vern, og da måtte de falle i Esaus hender. Da var det slutt med løftene, eller i alle fall så det svært ille ut for dem.

Og enda en tredje tanke måtte våkne i sjelen hans, den viktigste av alle. Det som nå hendte ham, kunne ikke hende ham *uten* Gud. Ja, det måtte komme *fra* Gud og måtte derfor være en *straff* for hans synd. Han skulle nå møte Esau, og det møtet var svært farlig og betenkelig for ham. Derfor hadde han nettopp bedt Herren om å bli frelst fra Esaus hånd, og nå var han nettopp i ferd med å gjenta denne bønnen. Da ble han selv angrepet av en ukjent.

Den nye faren, som truet både ham selv, hele familien og løftene, skjøv trusselen fra Esau og tanken på ham helt i bakgrunnen. I stedet for å få hjelp mot Esau, som han *hadde* bedt om og nå *ville* be om, hadde han fått å gjøre med en ny, helt uventet og underlig fiende.

Denne fienden var mer fryktinngytende enn Esau. For det var tross alt uvisst om Esau ville gjøre ham noe ondt. Han var jo hans bror, og derfor kunne broderlige følelser lett få overtaket hos ham. Jakob hadde dessuten prøvd å formilde vreden hans med gaver. Men her gikk en motstander løs på ham som helt sikkert ville drepe ham, en som var ham helt fremmed, og som bare en kamp på liv og død kunne frelse ham fra.

Kunne et slikt angrep skje uten Gud? Ja, måtte ikke Gud selv ha sendt ham denne nye fienden? Måtte det ikke være Gud selv som gikk løs på patriarken i ham? Måtte ikke Gud selv egentlig være angriperen? Men hva skulle så dette angrepet fra Gud bety? Hva kunne grunnen til det være? Hva annet enn Guds vrede? Og hva skulle Gud være vred over, om ikke over hans gamle synd og over uoppriktigheten hans generelt? Dette måtte stå som en skillevegg mellom Gud og ham.

Vi tar sterkt feil om vi mener at Jakob før kampen *slett* ikke hadde oppfattet synden sin som en synd mot Gud og ikke var blitt anfektet av den som en slik synd. Helt fram til det øyeblikket han ble angrepet, hadde han uten tvil denne oppfatningen, og like før angrepet gjorde den seg nok sterkere gjeldende enn før.

Følelsen av at han hadde syndet mot Gud, hadde til da bare *trådt sterkt tilbake* for følelsen av at han hadde syndet mot sin far og sin bror. Denne bevisstheten hadde til da mer slumret og vært svakere. Nå ble den vekket med kraft og sterkt forsterket ved at den fremmede mannen så plutselig gikk løs på ham.

Og med dette begynner patriarken også å rope innvortes til Gud om miskunn. Det begynner en indre, åndelig kamp om syndenes tilgivelse og samtidig om hjelp mot angriperen. Kampen med angriperen blir straks også en kamp med

Gud. I begynnelsen skiller Jakob skarpt mellom de to, for han vet ennå ikke at de er én og den samme.

Det første stadiet: forsvar

Kampen som nå var begynt, varer svært lenge, helt til morgenen grydde, som teksten vår sier. Vi kan og må skille mellom to stadier i den. Det *første* varer til det øyeblikket da mannen ser at han ikke kan overvinne Jakob så lenge patriarkens kroppskraft er ubrutt, og derfor rører ved hofteskålen hans så den går av ledd, for å bryte denne kraften. I dette stadiet kjemper patriarken med full, ubrutt kroppskraft.

Det *andre* varer fra dette øyeblikket til morgenen gryr og mannen ber Jakob om å slippe ham. I dette stadiet kjemper Jakob med brutt kraft, med halve kroppskraften.

Til disse to stadiene kommer så et t*redje*, seierens stadium. Det begynner når mannen ber Jakob om å slippe ham, og Jakob svarer at han ikke vil slippe ham før han har velsignet ham. Så får Jakob navnet Israel av ham og den velsignelsen han ba om.

I det første stadiet blir patriarkens anelse stadig tydeligere: at det er et høyere vesen, ja, Gud selv, han kjemper med. Likevel kommer han ikke til en klar erkjennelse av det eller til visshet om det. Det er noe ved motstanderens person som stadig sterkere vekker tanken hos ham om at det er Gud selv han har foran seg. Og det er noe ved hele angrepet og kampen som stadig mer styrker ham i denne tanken.

Nå skulle vi jo tro at tanken på at han kjempet med Gud selv, måtte ha lammet patriarken både på sjel og kropp. Men det var slett ikke tilfellet. For det første *kunne* han ikke stanse midt i kampen, for motstanderen trengte hardt inn på ham, så han måtte kjempe for livet. For det andre var han jo ikke viss på at det var Gud han kjempet med. Og endelig fikk han til og med kraft til kampen av tanken på at det var Gud han hadde foran seg.

Ved angrepet viste Gud seg riktignok som hans fiende, som en som var vred på ham, og en vred og allmektig Gud var en fryktelig motstander. Men som Jakob så, brukte han likevel ikke allmakten sin mot ham. Han møtte ham bare med vanlige menneskelige krefter. Og han var jo også den barmhjertige og nådige – det var bedre å falle i hans hender enn i menneskers hender – og slik hadde han vist seg mot ham ved løfter og mange velgjerninger.

Var den ukjente Gud selv, slik Jakob måtte formode, kunne Jakob bruke andre våpen mot ham enn kroppens krefter: bønnen, bønnen om nåde og miskunn og om tilgivelse for det som hadde fått Gud til å gå imot ham og kjempe med ham. Og var den ukjente motstanderen Gud, kunne Jakob slett ikke bukke under i kampen. For det kunne umulig være Guds vilje at han skulle dø; Gud hadde nok bare begynt kampen for å la seg overvinne av ham. Jakobs tro grep nåden midt i vreden.

Allerede i dette første stadiet ble patriarkens kamp mer og mer også en åndelig kamp, en bønnekamp med Gud om tilgivelse og om hjelp mot motstanderen. Og jo tydeligere det ble for ham at denne motstanderen var Gud selv, desto mer

ble bønnen hans rettet mot motstanderen selv. Det var en indre bønn, for den åndelige kampen hans var taus. Han ba *til* ham *mot* ham.

Resultatet av kampen i det første stadiet var at angriperen ikke var i stand til å overvinne Jakob («Da mannen så at han ikke kunne overvinne ham», heter det i v. 25). Hadde han, Gud, villet bruke hele sin kraft, ville patriarken naturligvis ha vært tilintetgjort på et øyeblikk, allerede før kampen hadde begynt, og da kunne det ikke ha vært tale om noen kamp.

Men han som etter apostelens ord ikke lar noen bli fristet over evne, brukte bare *det* målet av kraft som svarte til Jakobs, det vil si en *menneskelig* kraft. Slik møtte han ham jo også som en mann («Da kom det en *mann* og kjempet med ham», heter det i v. 24).

Det som ga patriarken kraft til å stå imot angriperen, var ikke hans naturlige kroppsstyrke, for der var motstanderen nok overlegen. Det var hans indre rop til Gud, et rop som han, jo lenger kampen varte, rettet mer og mer til motstanderen selv. Og motstanderen ga ham den kraften han trengte for å kunne stå imot ham: Gud hjalp Jakob mot seg selv.

Hofteskålen går av ledd

Men patriarken hadde en enda hardere prøve i vente enn den han nå hadde holdt ut. Da angriperen så at han ikke kunne overvinne ham med makt, grep han nemlig til en list. Den lignet den listen som Jakob har fått navnet sitt etter: en som holder en annen i hælen og slik får ham til å falle.

Slik gjengjeldte han ham så å si med samme mynt og minnet ham om hans egen måte å gå fram på når han kjempet med mennesker. Han rørte ved Jakobs hofteskål så den gikk av ledd. Dermed kunne Jakob nesten ikke kjempe videre; i alle fall mistet han mer enn halvparten av kraften sin.

Dette var et hardt slag for patriarken. For hvordan skulle han nå stå imot angriperen og unngå å gå under? Da ville jo hele familien gå under med ham, og løftene ville falle.

Og enda langt verre enn hans egen undergang: Var ikke det som var skjedd, en guddommelig erklæring om at Herren ikke hadde hørt hans brennende bønner, at han ikke ville tilgi ham synden hans, og at han fremdeles var vred på ham? Patriarken kunne ikke se det motstanderen hadde gjort med ham, som noe annet enn en slik guddommelig erklæring. Måtte han ikke da miste all kraft til den åndelige kampen, all kraft til bønnen, all tro, og bli fylt av fortvilelse? Måtte han ikke nå bli like avmektig på kropp og sjel og bli et kraftløst bytte for angriperen?

Men det er nettopp det motsatte vi ser hos ham. I stedet for at motstanderen nå får bukt med ham, er det tvert imot Jakob som får ham i sin makt. Fra å stå imot går han over til å angripe, og angrepet hans fører til seier. For når motstanderen sier til ham: «*Slipp meg*, for morgenen gryr!», må jo Jakob ha fått overtaket på ham og holdt ham fast.

Men hvordan gikk det så til at den lammede Jakob maktet mer enn den Jakob som hadde full kroppskraft? Og hvordan kunne patriarken unngå å bli slått ned

av det han måtte oppfatte som en guddommelig erklæring, nemlig at motstanderen hadde gjort ham nesten ute av stand til å fortsette kampen?

Mot denne tilsynelatende erklæringen satte han sin *tro*. I denne troen holdt han det for umulig at Gud kunne ville tilintetgjøre ham. Gud hadde gitt ham de store løftene og lovet ham vern. Hvordan kunne han da nå svikte sitt ord? Han hadde velsignet ham rikt og så mange ganger hjulpet og vernet ham. Hvordan kunne han nå komme i strid med seg selv ved å forlate ham? Vreden hans var riktignok virkelig og velfortjent, men den kunne likevel ikke være uovervinnelig. Den kunne ikke være en vrede til døden.

Og det Jakob hadde mistet av kroppskraft ved motstanderens kunstgrep, vant han mer enn tilbake ved å doble bønnene sine. Først nå skjedde for alvor det Hosea taler om med ordene: «han gråt og ba om nåde». Nå ble Jakobs kamp først og fremst en åndelig kamp, en kamp som besto i gråt og bønn. Og angriperen selv ble nå mer og mer den han kjempet denne åndelige kampen med, for det ble nå klarere og klarere for ham at angriperen ikke var noen annen enn Herren selv.

Nå ropte han ydmykt og inderlig til ham om miskunn, om tilgivelse for sin gamle synd mot ham og for hele sitt uoppriktige, naturlige vesen, som han nå så helt klart i lyset av angrepet og kampens forferdelige alvor. Og han ba ham om å gi ham krefter mot ham selv og seier over ham selv, og i denne seieren et pant på at syndene hans var tilgitt.

Og han fikk alt han ba om. Han fikk krefter, så han kunne gå over fra forsvar til angrep, et kraftig, glødende angrep som ga ham makt over den som var både hans motstander og hans Gud. Og i dette fikk han et pant på at også bønnen hans om syndenes tilgivelse var bønnhørt. Nå hadde han en fullkomment forsonet Gud; ingenting skilte ham lenger fra ham, han hadde ham helt på sin side, og Gud var helt og fullt for ham.

Seieren: «Jeg vil ikke slippe deg»

1 Mos 32,26–29 skildrer så seierens stadium. Det begynner med angriperens «Slipp meg», som viser at han er overvunnet av patriarken og erkjenner det. Når han legger til: «for morgenen gryr», mener han at han må fjerne seg før dagen bryter fram, fordi Jakob ikke kan se ham i dagslyset uten å dø. Nettopp derfor har han, som vi allerede har sett, åpenbart seg for patriarken om natten.

Men kom han ikke til *Abraham* midt på dagen? Vi må nok si at Abraham ikke kunne ha sett ham slik han åpenbarte seg for Jakob, i den skikkelsen han da viste seg i. Åpenbaringen for Jakob i kap. 32 hadde noe svært alvorlig ved seg, noe som var forferdelig for det syndige mennesket. Åpenbaringen for Abraham i 1 Mos 18 har derimot et mildt og vennlig preg.

I det ene tilfellet er det den vrede Gud som kommer til synderen for å kreve ham til regnskap. I det andre er det vennen som kommer til vennen, som han nylig hadde inngått pakt med, for å gjeste ham og bringe ham et gledelig budskap.

For øvrig hadde Gud også en gang skjult skikkelsen sin for Abraham, og det fullstendig. Det var ved den første paktslutningen i 1 Mos 15, da han fór fram

mellom offerstykkene i en rykende ovn og luende ild og åpenbarte seg som den hellige Gud, som ville straffe alle som våget å forstyrre hans pakt med Abraham.

Jakob svarer angriperen på bønnen om å slippe ham: «*Jeg vil ikke slippe deg uten at du velsigner meg*.» Her gir han til kjenne at han ser på seg selv som seierherre. Det hadde han rett til, både fordi kampen var endt med at han holdt motstanderen fast i armene sine, og fordi motstanderen selv hadde sagt: «*Slipp meg*».

Samtidig gir han til kjenne at han nå klart har erkjent at den han har kjempet med og overvunnet, er et høyere vesen («Nå kan ingen nekte», heter det i Hebreerbrevet, «at det er den ringere som blir velsignet av den høyere»), ja, at han er Gud selv.

Men når han vet at den han holder i armene, er Gud selv, hvordan kan han da si: «*Jeg vil ikke slippe deg*»? Kunne han da holde den allmektige Gud fast? Han taler slik fordi Gud, da han lot seg overvinne av ham, selv hadde gitt ham makt over seg. Han bruker bare den makten Gud selv har gitt ham.

Når han ikke vil slippe ham før han har velsignet ham, gjør han bare Guds egen vilje. For ved å la seg overvinne av ham har Gud også erklært at han ville gjøre Jakobs vilje, siden den overvunne jo må gjøre seierherrens vilje, og at han altså ikke ville forlate ham uten å ha velsignet ham.

For øvrig er Jakobs ord bare i formen en seierherres viljeserklæring. I sin dypeste grunn er det en inderlig bønn og et uttrykk for en sterk tro: Å, forlat meg ikke! Du kan og vil umulig forlate meg uten først å ha velsignet meg! For patriarken visste meget godt at Herren i *sin store nåde* hadde gitt ham makt over seg.

Men hadde ikke patriarken allerede i seieren over Gud alt han ønsket seg? Hvorfor vil han da i tillegg bli velsignet av ham? Og hva mener han med denne velsignelsen? Riktignok hadde Jakob i seieren over Gud alt han ønsket seg: syndenes tilgivelse, fred med Gud, at Gud sto på hans side og var for ham, og Guds vern mot Esau og mot alle fiender og farer.

Men så langt hadde Gud gitt ham alt dette bare ved en *kjensgjerning*, ved å gi ham seier over seg, og ennå ikke ved noen *muntlig erklæring*. Til nå hadde han bare sagt dette ene ordet: «Slipp meg, for morgenen gryr!» Det var en slik muntlig erklæring Jakob ville ha av Gud – en uttrykkelig stadfesting av kampens frukt. Han ville bli velsignet av ham.

Men det lå nok enda noe mer i denne bønnen hans. For tjue år siden hadde han tilegnet seg farens velsignelse ved *synd*, og den var ett med Guds velsignelse. Til nå hadde det heftet synd ved den, og det var nettopp dette som hadde ført ham inn i den kampen han nettopp hadde gått seirende ut av. Nå som Gud hadde tilgitt ham denne synden, ønsket han at Gud skulle gi ham den gamle velsignelsen på ny og stadfeste den, slik at han nå fikk den *uten* synd og det ikke lenger heftet noen synd ved den.

Gud vil komme løs fra Jakob, som har overvunnet ham, og går derfor inn på det vilkåret Jakob setter for å gi ham fri. Eller rettere: han går inn på patriarkens ydmyke og inderlige bønn om at han for all del ikke må forlate ham før han har velsignet ham. Da spør han Jakob hva han heter, for til svaret vil han knytte det

nye navnet *Israel*. Både med det nye navnet og med en uttrykkelig velsignelse vil han oppfylle Jakobs bønn.

Det nye navnet: Israel

Når patriarken har svart at han heter Jakob, foretar Gud den forandringen han hadde i tankene. Samtidig oppgir han grunnen til at Jakob skal bære det nye navnet: «Han sa: Du skal ikke lenger hete *Jakob*, men *Israel*, for du har kjempet med Gud og med mennesker og vunnet.»

Navnet Israel betyr «en som kjemper med Gud». Jakob skal heretter bære dette navnet i stedet for det gamle fordi han har kjempet med Gud, og det så veldig at han vant seier over ham. At et menneske kjemper med Gud, og det med seier, er en overmåte stor, en makeløs gjerning. Navnet «Israel», «Gudskjemper», er derfor et hedersnavn, et av de største, edleste og herligste navnene et menneske kan bære.

Men hvordan kunne Gud si at patriarken heretter skulle hete Israel fordi han med seier hadde «kjempet med Gud *og med mennesker*»? Han hadde jo *nå* bare kjempet med *Gud*. Og de gamle kampene hans med Esau og Laban kunne da ikke gi ham det nye navnet Israel. De hadde jo helt eller i alle fall delvis vært *Jakob*-kamper, det vil si kamper der han brukte sin egen kraft, sin egen klokskap og list.

Vi må si det slik: *I og med at* Jakob hadde kjempet med Gud og seiret over ham, hadde han også kjempet med mennesker og seiret. I den ene kampen lå de andre kampene allerede innesluttet. Med den var de alle utkjempet, og med denne ene seierrike kampen hadde han overvunnet alle sine motstandere. For hvordan skulle den som hadde maktet å overvinne den *allmektige* Gud, ikke kunne overvinne *svake* mennesker?!

Og videre: Ved sin seier hadde patriarken vunnet Gud, den allmektige Gud, helt for seg. Han hadde ved den fått ham helt over på sin side, og fra nå av hadde han ham derfor som sin stadige hjelper. Hver gang en menneskelig fiende heretter skulle angripe ham, trengte han bare å rope til Gud om hjelp, så fikk han den.

Og om Gud skulle nøle med hjelpen eller se ut til ikke å ville hjelpe ham, trengte han bare å bruke det samme våpenet som han nå hadde seiret med: å kjempe med ham i bønnen på ny, og da måtte Gud hjelpe ham. Og hvilken motstander kunne ødelegge eller skade ham når Gud var hans hjelper? Hvilken fiende kunne da stå seg mot ham? «Er Gud for oss, hvem er da imot oss?»

Gud legger til ordene «*og med mennesker*» for å gjøre Jakob oppmerksom på at han nå også hadde overvunnet Esau, som han til nå hadde vært så redd for, og at han ikke lenger trengte å frykte ham. Det var jo også delvis for å fri ham fra denne frykten at Gud hadde begynt den nattlige kampen med ham og latt seg overvinne av ham i den.

At Jakob får et nytt navn, viser at han i og ved kampen har fått et nytt vesen og er blitt et nytt menneske. Dermed er han også kommet inn i et nytt forhold til Gud og inn i det andre, nye stadiet av sitt liv. Når det gjelder hans indre, åndelige vesen og hans forhold til Gud, faller Jakobs liv i to stadier: tiden da han var og

het *Jakob*, og tiden da han var og het *Israel* – Jakob-stadiet og Israel-stadiet. Den nattlige kampen ved Jabbok var overgangen fra det ene til det andre.

I det første stadiet var han på ingen måte uten tro. Men troen var ennå sterkt blandet med vantro. Denne vantroen drev ham stadig til å ta sin tilflukt til sin egen kraft og til å prøve å hjelpe Gud ved egne gjerninger.

En slik gjerning var allerede i seg selv en *mis*gjerning, for enhver egen gjerning som springer ut av vantro, er en *mis*gjerning. Men den ble det i enda høyere grad, en misgjerning i vanlig forstand, fordi Jakob ut fra sin medfødte listighet og uoppriktighet grep til uredelige midler. Det var nettopp dette som gjorde Jakobs første livsperiode til Jakob-perioden.

I dette stadiet trengte han heller ikke igjennom til en dyp og grundig erkjennelse av sin synd, sin vantro og uoppriktighet og fruktene av dem. Derfor tok han heller ikke sin tilflukt til Guds nåde alene. Alt dette gjorde at det ennå sto en skillevegg mellom Gud og ham. Det var ennå ingen fullkommen forening og ikke noe fullkomment samfunn mellom dem. Jakob hadde ennå ikke en fullt forsonet Gud, og Gud hadde ennå ikke fullt velbehag i Jakob. Derfor fantes det heller ikke full fred, ro og fasthet i Jakobs sjel.

Den nattlige kampen ved Jabbok forandret dette. I denne kampen brast alle naturlige støtter for Jakob: Hans egen kraft ble gjort til intet, og han, den listige, ble selv overlistet. Derfor måtte han også kaste seg helt i Guds armer og søke sin hjelp hos ham alene. Den gamle Jakob døde så å si i denne kampen. I den fikk han også se sin synd i dens rette, fulle lys, og derfor lærte han å ta sin tilflukt til Guds barmhjertighet alene.

Kort sagt: I denne kampen lærte han for første gang å tro med en full og hel tro, og ved en slik tro å tilegne seg forlatelse for alle synder og overvinne sin fiende. Dermed kom et nytt vesen inn i sjelen hans, og han ble en ny, en annen mann. Dermed ble også Guds forhold til ham et nytt, et annet, og hjertet hans fikk fred og ro.

Nettopp derfor ble kampen så banebrytende i hans liv. Den ble det ene store vendepunktet i det. Nå var banen brutt. Fra nå av trengte han bare å gå videre på den veien han hadde slått inn på.

Han trengte bare å kjempe med Gud igjen og igjen om hjelp mot sine ytre fiender og mot sin indre fiende, sin synd, på samme måte som han første gang hadde kjempet med ham om dette. Men nå var kampen naturligvis ikke lenger både legemlig og åndelig, men bare åndelig. Og fra nå av var dette lettere for ham, for han hadde jo nå fått et nytt, et annet vesen, som han bare trengte å bevare.

Hele denne store forandringen hadde skjedd ved hans seierrike kamp med Gud. En slik kamp var middelet, ja, det eneste middelet, til at det som var begynt hos ham, skulle og kunne utvikles videre. Og allerede hans gamle navn Jakob («den som holder motstanderen i hælen og slik får ham til å falle») betegnet ham som en kjemper, en kjemper med list. Derfor ble det nye navnet han fikk, nettopp navnet *Israel*, *Gudskjemper*. Hele livet igjennom var patriarken en *kjemper*, en stridsmann, og det han kjempet for, var *velsignelsen*.

Forskjellen mellom de to stadiene i livet hans var bare at han i det andre brukte andre våpen og en annen måte å stride på enn i det første, og at han kjempet med en annen person enn dem han hadde kjempet med før. I det første stadiet hadde han kjempet med sine egne, kjødelige krefters våpen, med klokskap og list, og på en svikefull, uredelig måte. I det andre kjempet han med troens bønn. I det første hadde han kjempet med mennesker. I det andre kjempet han bare med Gud, og bare i ham også med mennesker.

Når vi sammenligner Jakob med Abraham, ser vi at Jakob først i sin nattlige kamp med Gud løftet seg opp på det standpunktet der Abraham allerede sto ved begynnelsen, da han ble kalt. Abrahams liv fra kallet og fram til ofringen på Moria er en jevn utvikling av troen, steg for steg, gjennom prøvelse. Hos Jakob var det derimot fra begynnelsen av en sterk blanding av tro og vantro. I tillegg var han av naturen uoppriktig og tilbøyelig til svik. Han måtte derfor først oppdras til den rene, fulle troen, og han nådde den først midt i sin utvikling.

Jakob og Israel side om side

Gud sier til Jakob at han heretter ikke skal hete Jakob, men Israel. Vi venter derfor at Moses fra nå av ikke lenger vil bruke det første navnet, men bare det siste. Etter at Gud hadde forandret Abrams og Sarais navn til Abraham og Sara, bruker Moses jo aldri mer de gamle navnene, men alltid de nye. Men denne forventningen vår blir gjort til skamme. Fra kapittel 33 av finner vi nemlig begge navnene, Jakob og Israel, brukt om hverandre, det siste særlig der talen har en viss høytidelighet.

Hva er grunnen til dette? Hvorfor kaller Moses den første patriarken og hans hustru aldri mer Abram og Sarai fra kapittel 17 av, men alltid Abraham og Sara, mens han etter kapittel 32 betegner Jakob snart med det gamle, snart med det nye navnet hans?

Grunnen er at navnene Abraham, «far til en mengde folk», og Sara, «fyrstinne», hviler på den faste, urokkelige, uforanderlige grunnvollen i Guds bestemmelse og løfte. Navnet Israel, «Gudskjemper», hviler derimot på den vaklende grunnvollen i menneskets tro.

Når Gud først hadde sagt at Abram og Sarai fra nå av ikke lenger skulle hete Abram og Sarai, men Abraham og Sara fordi han skulle bli far til en mengde folk og hun stammor til konger, kunne Moses umulig bruke de gamle navnene lenger. For «Gud er ikke et menneske så han skulle lyve, heller ikke et menneskebarn så han skulle angre. Skulle han si noe og ikke gjøre det? Skulle han tale og ikke sette det i verk?» «Gud angrer ikke sine nådegaver og sitt kall.» «Hans vilje er uforanderlig.»

Derimot er det helt i sin orden at Moses fortsatt bruker navnet Jakob ved siden av Israel etter at navnet var forandret. Den gamle Jakob, patriarkens gamle menneske, fantes jo fortsatt i ham ved siden av den nye Israel, hans nye menneske. Og det gamle mennesket viste seg også av og til, selv om det aldri mer fikk herredømmet over ham.

På den ene siden var Israel riktignok et navn som Jakob fra nå av skulle bære og virkelig bar («Du skal ikke lenger hete Jakob, men Israel», sier Gud). For han

skulle fra nå av aldri mer miste sitt vesen som gudskjemper. Dette vesenet skulle fortsatt være det herskende i ham, det som utgjorde hans åndelige egenart og ga ham hans åndelige preg.

Men på den andre siden var Israel også et navn som Jakob stadig på ny måtte tilkjempe seg og virkelig tilkjempet seg. Han fikk det på ny etter hver kamp, det ble stadfestet for ham etter hver kamp, og det kunne så å si vokse og vokste virkelig i ham.

Dette ser vi særlig av det som skjedde senere: Da Jakob var kommet tilbake til Betel, hadde bygd et alter der og kalt stedet «El-Betel», «Betels Gud», ga Gud uttrykkelig og høytidelig patriarken navnet på ny. «Gud sa til ham», heter det i kapittel 35: «Ditt navn er Jakob. Heretter skal du ikke mer kalles Jakob, men Israel skal være ditt navn. Og han kalte ham Israel.»

Her taler Gud som om Jakob ikke allerede ti år tidligere hadde fått navnet Israel, men først fikk det nå. Gud tar ikke noe hensyn til at han allerede hadde gitt ham det etter den minneverdige natten.

Hva er grunnen til dette? Grunnen er at Jakobs vesen som gudskjemper hadde utviklet seg kraftig i tiden som var gått mellom kampen ved Jabbok og ankomsten til Betel. Han var nå Israel i høyere grad enn han hadde vært det den gangen han fikk navnet første gang. Den gangen var han blitt *født* som Israel, eller Israel var blitt *født* i ham. Nå var Israel blitt voksen og sterk i patriarken.

At Jakob fra kapittel 33 av *så ofte* kalles med sitt gamle navn, kommer av at det nye navnet på Moses' tid allerede var blitt navnet på det folket som stammet fra ham. Når en ville tale om stamfaren, brukte en derfor som oftest hans første, opprinnelige navn.

«Hvorfor spør du om mitt navn?»

Gud hadde spurt Jakob om navnet hans. Nå spør Jakob på sin side Gud om *hans* navn. «Da sa Jakob», heter det i vers 29: «Jeg ber deg, si meg ditt navn!» Jakob spør her mannen han hadde kjempet med og overvunnet, og som nå hadde forandret navnet hans, hva han selv het.

Dette må ikke forstås som om patriarken slett ikke visste hvem hans hemmelighetsfulle motstander var, og gjerne ville få vite det fordi det var viktig for ham å vite om det var Gud eller en engel eller et vanlig menneske han hadde kjempet med.

Allerede da han sa til motstanderen: «Jeg vil ikke slippe deg uten at du *velsigner* meg», visste han jo at det var Gud. Og hvordan kan han ha vært uvitende om dette etter at motstanderen hadde sagt at Jakob hadde kjempet med *Gud*? Dermed hadde han jo rett ut gitt seg til kjenne som Gud. Jakob sier jo også etterpå at han hadde sett *Gud* ansikt til ansikt.

I kampen med Jakob hadde Gud åpenbart seg for ham på en ny og særegen måte. Dette vakte et ønske hos Jakob om et nytt gudsnavn som svarte til denne åpenbaringen og kort, i ett eneste ord, uttrykte den. Da kunne han holde den fast i sin erkjennelse og stadig på ny stille den fram for sitt åndelige øye.

Vi må sammenligne steder som 2 Mos 3,13–15 og 6,3. På det første stedet heter det nemlig:

> «[13]Da sa Moses til Gud: Men når jeg nå kommer til Israels barn og sier til dem: Deres fedres Gud har sendt meg til dere! – og de så spør meg: Hva er hans *navn*? – Hva skal jeg da svare dem? [14]Da sa Gud til Moses: *Jeg er den jeg er*. Og han sa: Så skal du si til Israels barn: JEG ER har sendt meg til dere. [15]Så sa Gud til Moses: Så skal du si til Israels barn: *Herren* (Caspari: «*Han som er*»), deres fedres Gud, Abrahams Gud, Isaks Gud og Jakobs Gud, har sendt meg til dere. Dette er mitt navn til evig tid. Det skal de kalle meg fra slekt til slekt.» (2 Mos 3,13–15)

Og på det andre stedet sier Gud til Moses:

> «Jeg åpenbarte meg for Abraham, Isak og Jakob som Gud Den *Allmektige*. Men ved mitt navn *Herren* (Caspari: «*Han som er*») var jeg ikke kjent av dem.» (2 Mos 6,3)

Navnet *Herren*, «*Han som er*», betegner Gud både som den evige og uforanderlige, han som alltid er og alltid er den samme, klippen, og samtidig som den levende, selve livet. Det skal være Israel en garanti for at løftene trofast blir oppfylt og frelsesverket sikkert fullført.

Men Gud går ikke inn på patriarkens ønske. «Hvorfor spør du om mitt navn?» svarer han. Det er ikke nødvendig, mener han, at du kjenner mitt navn, at du så nøye vet hvem jeg er – altså etter hvilken side av mitt vesen jeg nå har åpenbart meg for deg. Det er nok at du vet at det er Gud som har åpenbart seg for deg.

Men hvorfor ville Gud ikke oppfylle Jakobs bønn? Vi leser i Dommernes bok at Samsons far Manoah spurte Herrens engel, som hadde åpenbart seg for ham og forkynt at Samson skulle bli født: «Hva er ditt navn?» Og Herrens engel svarte ham: «Hvorfor spør du om mitt navn? *Det er et underfullt navn!*» Ut fra dette kunne Gud også her ha nektet å oppfylle Jakobs ønske fordi hans navn var underfullt, det vil si ufattelig for det dødelige mennesket.

Men Jakob ber jo ikke om å trenge inn i det innerste dypet av Guds vesen. Han vil bare ha et gudsnavn som uttrykker den siden av Guds vesen som var åpenbart for ham. Vi må derfor heller si at Gud ikke går inn på Jakobs bønn fordi han vil at patriarken fortsatt skal være fylt av følelsen av det overmåte hemmelighetsfulle og underfulle ved hele hendelsen. Slik kunne hendelsen virke desto sterkere på sjelen hans.

Til slutt velsignet Gud Jakob («Og han velsignet ham»). Hva denne velsignelsen gikk ut på, kan vi slutte av den velsignelsen Abraham fikk etter at han hadde villet bringe Gud Isak som offer.

Og særlig kan vi slutte det av den velsignelsen som Gud velsignet Jakob selv med i Betel, etter at han på ny hadde gitt ham navnet Israel: «Jeg er Gud Den Allmektige. Et folk, ja, en mengde med folkeslag skal stamme fra deg, og konger skal utgå av dine lender. Og det landet som jeg ga til Abraham og til Isak, til deg vil jeg gi det, og til din slekt etter deg vil jeg gi landet.»

Pniel og solen som rant

Da Gud var borte, ga Jakob stedet der kampen hadde funnet sted, navnet «Pniel» eller «Pnuel», det vil si «Guds ansikt». Slik ville han bevare minnet om den underfulle kampen for alltid. For der hadde han, som han sa, sett Gud ansikt til ansikt uten at sjelen hans hadde bukket under for den guddommelige høyheten

og overmakten, som den naturlige, menneskelige kraften ikke kan holde stand mot. På samme måte hadde han tidligere kalt stedet der Gud og hans engler hadde åpenbart seg for ham i drømme, «Betel», Guds hus.

De to merknadene vi leser i vers 31, at solen rant for Jakob da han var kommet forbi Pnuel, og at han haltet på hoften, er svært betydningsfulle. Jakobs kamp hadde funnet sted om natten. Men under kampen hadde det ikke bare vært natt *omkring* ham, men også *i* ham, selv om denne natten, i likhet med den ytre, vek mer og mer bort jo lenger han kjempet.

Ved slutten av kampen, da han seiret, var begge nettene borte, den indre og den ytre. Nå var det lyst både inne i ham og rundt ham. Solen var gått opp både i hjertet hans og for øyet hans.

Slik det ytre mørket hadde svart til hans indre mørke og speilet det, slik svarte nå også det ytre lyset til hans indre lys og speilet det. Dermed kastet det ytre lyset, den oppgående solen, lys over hele hendelsen for ham. Det sa ham at han nå hadde trengt gjennom åndelig mørke fram til Guds underfulle lys.

Men gudskjemperen som den indre og den ytre solen strålte over, haltet på hoften. Dette var den eneste skaden han hadde fått i kampen, og den beholdt han for alltid. Den var et bilde på hans brutte naturlige kraft. Den minnet ham om at denne kraften ikke hadde holdt ut i kampen, at han bare hadde seiret ved troen og bønnen, ved troens bønn, og at han derfor aldri mer kunne bruke sin naturlige kraft i kampene sine slik som før.

I lammelsen av hoften lå det en guddommelig dom over hans tidligere måte å kjempe på. Men samtidig var denne legemsskaden også et pant på at kampen var virkelig, og dermed også seieren og alle dens frukter. Den var derfor en salig og gledesrik skade.

Den merknaden Moses avslutter fortellingen med, viser hvor overmåte dypt inntrykk Jakobs kamp må ha gjort på folket som stammet fra ham: «Derfor er det så til denne dag, at Israels barn aldri eter spennesenen som er på hofteskålen, fordi han rørte ved Jakobs hofteskål på spennesenen.» Uttrykket «til denne dag», som Moses bruker om *sin* tid, gjelder også *vår* tid. For jødene lar den dag i dag være å spise dyrenes spennesene. Jakobs etterkommere har altså nå i nesten fire tusen år bevart denne skikken, og i den minnet om Jakobs kamp!

Foruten det dype inntrykket hendelsen gjorde på det israelittiske folket, må også en annen omstendighet ha bidratt til at skikken ble holdt i hevd blant dem: Ved denne hendelsen hadde folket fått sitt åndelige hedersnavn. Skikken og navnet hang altså inderlig sammen. Formålet med skikken var å holde minnet om hendelsen levende.

Og meningen med den var vel denne: Ved å røre ved Jakobs spennesene hadde Gud direkte helliget den, og indirekte alle dyrs spennesener, ja, alle spennesener, spennesenen som sådan. Men Israel kunne ikke spise det hellige. Derfor skulle spennesenen på de dyrene Israel hadde lov til å spise, ikke spises.

Israel, folkets navn

Navnet «Israel» gikk fra stamfaren over til etterkommerne hans. Det ble det navnet som betegnet dem som Guds utvalgte folk, deres åndelige navn. Allerede

Jakobs sønner bruker det i 1 Mos 34, riktignok ennå ikke om *folket* Israel, for noe slikt folk fantes jo ikke ennå den gangen, men om *familien* Israel, spiren og begynnelsen til folket. De sier nemlig at Sikem, Hamors sønn, hadde gjort en skammelig gjerning mot *Israel* ved å krenke Dina, Jakobs datter.

Navnet uttrykte den høye bestemmelsen som hele folket og hvert enkelt medlem av det hadde. Det minnet dem alvorlig om at de måtte gå i stamfarens fotspor dersom de ville bære dette navnet med rette. De måtte gi opp all tillit til egen kraft og kjempe seierrike kamper med sin Gud i troens bønn.

Men helt fra begynnelsen av svarte størstedelen av folket ikke til navnet sitt. Fra begynnelsen av var «ikke alle som stammer fra Israel, virkelig Israel». Derfor kaller allerede Asaf i Salme 73 bare de *rene av hjertet* for Israel («Bare god er Gud mot *Israel*, mot *de rene av hjertet*»). Slik utelukker han alle de andre fra å ha noen del i dette navnet.

Han antyder tanken om et dobbelt Israel: et rent ytre, kjødelig Israel, som i grunnen ikke er Israel, et Israel bare av navn, og et åndelig, sant Israel. Det siste er den gammeltestamentlige menigheten eller kirken i egentlig forstand, de helliges samfunn i Det gamle testamente.

Profetene minner ofte folket på en gripende måte om navnet deres og den bestemmelsen og det løftet som ligger i det. Slik gjør Jesaja i disse ordene: «En *okse* kjenner *sin* eier, og et *esel sin herres krybbe*. Men *Israel* kjenner ingen ting, mitt folk har ikke forstått noe.»

Og særlig gjør Hosea det i det tolvte kapitlet av sin bok:

> «[3]Herren har trette med Juda. Han skal hjemsøke *Jakob* for hans ferd og betale ham etter hans gjerninger. [4]I mors liv holdt han sin bror i hælen, og i sin manndomskraft kjempet han med Gud. [5]Han kjempet med engelen og vant, han gråt og ba om nåde. I Betel møtte han ham, der talte han med oss. [6]Og Herren, hærskarenes Gud – Herren er det navnet han skal kalles med. [7]Og du – til din Gud skal du vende om. Hold fast ved miskunnhet og rett, og vent stadig på din Gud! [8]I kremmerfolkets hånd (Caspari: «*Kanaan* – i hans hånd») er det falsk vekt. Det er hans lyst å gjøre urett. [9]Og *Efra'im* sier: Ja, jeg er blitt rik, jeg har vunnet meg gods. Men i alt mitt strev skal ingen kunne finne noen urett, noen synd.» (Hos 12,3–9)

Profetens tankegang er denne: Herren vil straffe både Juda og Jakob, det vil si tistammeriket, og altså hele Jakob eller hele Israel. Folket har to navn. Det ene er navnet *Jakob*, som stamfaren fikk fordi han allerede i mors liv holdt broren sin i hælen, som et varsel om de senere hendelsene under Guds ledelse. Det andre er navnet *Israel*, som han fikk fordi han hadde kjempet med Gud og seiret over ham.

I disse to navnene, som er blitt folkets egne, har det en stor spådom, store løfter, store pant på frelse. Og denne spådommen, disse løftene og pantene på frelse kan gå i oppfyllelse når som helst. For etter *sitt navn* er Herren *den evige, uforanderlige og levende*.

Det kommer bare an på om folket vil la det som ligger i navnene, bli oppfylt, om det vil bli en sann Jakob og en sann Israel. Når det oppriktig vender om til sin Gud, kan det trøstig vente på ham, og da skal det få frelse. Men Israel er ikke

lenger *Israel*. Det er blitt til *Kanaan*. I stedet for å kjempe med Gud og mennesker og seire søker det, slik som det kanaaneiske kremmerfolket, sin fordel ved bedrageri og urett, og forener dette med en hyklersk selvrettferdighet.

Men Israels seere holdt ikke bare fram for folket navnene Jakob og særlig Israel, der dets bestemmelse og frelse var uttrykt. Folket var jo blitt utro mot sin bestemmelse og sto i fare for å miste den lovede frelsen.

Seerne spådde også at det en gang skulle komme en som på en fullkommen måte ville oppfylle denne bestemmelsen og den spådommen og det løftet som lå i navnet Israel. Han skulle oppfylle det mer fullkomment enn alle fromme israelitter og stamfaren selv hadde maktet. Derfor ville han være den fullkomne Israel. Patriarken og *de* av hans etterkommere som gikk i hans fotspor, og som Asaf kaller *Israel*, var bare svake forbilder på ham. Denne ene er «Herrens tjener», Messias, Kristus.

Dette gjør særlig profeten Jesaja i kapittel 49 av sin profetiske bok. Der heter det nemlig:

> «[1]Hør på meg, fjerne kyster, og gi akt, dere folk i det fjerne! Herren har kalt meg fra mors liv av, han har nevnt mitt navn fra min mors skjød. [2]Han har gjort min munn til et skarpt sverd og skjult meg i sin hånds skygge. Han har gjort meg til en blank pil og gjemt meg i sitt kogger. [3]Han sa til meg: Du er min tjener, du er *Israel*, på deg vil jeg åpenbare min herlighet. [4]Men jeg sa: Forgjeves har jeg arbeidet meg trett, og til ingen nytte har jeg fortært min kraft. Men min rett er likevel hos Herren, og min lønn er hos min Gud. [5]Og nå sier Herren, som fra mors liv har dannet meg til sin tjener, for å føre Jakob tilbake til ham og samle Israel for ham – og jeg er æret i Herrens øyne, og min Gud er blitt min styrke – [6]han sier: Det er for lite at du er min tjener til å gjenreise Jakobs stammer og føre den frelste rest av Israel tilbake. Så vil jeg da gjøre deg til et lys for hedningefolkene, for at min frelse må nå til jordens ende. [7]Så sier Herren, Israels gjenløser, Israels Hellige, til ham som er foraktet av hver sjel, til ham som er avskydd av folkene, ham som er herskeres tjener: Konger skal se det og reise seg, fyrster skal se det og kaste seg ned, for Herrens skyld, som er trofast, for Israels Helliges skyld, som utvalgte deg.» (*Jes* 49,1–7)

Her kaller Messias, som er den som taler i de første versene, seg selv *Israel*. Eller rettere: Han sier at Gud har kalt ham med dette navnet.

Jakobs kamp og Jesu kamp

I *Jesus fra Nasaret* kom så denne *Israel*. *Han* var den sanne, fullkomne gudskjemper. Hans første og største forbilde, Jakob selv, «kjempet med engelen og vant, han gråt og ba om nåde». Slik har også Jesus «i sitt kjøds dager, med sterkt skrik og tårer, båret fram bønner og nødrop til ham som kunne frelse ham fra døden. Og han ble bønnhørt for sin gudsfrykt.»

Men særlig var patriarkens kamp ved Jabbok et forbilde på Jesu kamp i Getsemane hage. Den var høydepunktet i de kampene med Gud som gikk gjennom hele hans liv. Disse kampene antydes i evangelistenes beretninger om hans bønner i nattens ensomhet (Matt 14,23–25; Luk 6,12; 9,18), og i hans egne ord hos Johannes (kap. 12): «Nå er min sjel forferdet! Og hva skal jeg si? Far, frels meg fra denne time! Men nei, derfor er jeg jo kommet til denne time.»

Begges kamp, Jakobs ved Jabbok og Jesu i Getsemane hage, var en *nattlig* og en *ensom* kamp. I Getsemane hadde Jesus latt de fleste av disiplene sine bli igjen utenfor hagen, slik Jakob hadde ført familien sin over Jabbok. Og fra de tre som han hadde tatt med seg, rev han seg løs og gikk omtrent et steinkast bort. Da han sto opp fra bønnen og kom til dem, fant han dem sovende.

Begge ble angrepet av *Gud*, Jakob av den samme som i Getsemane hage var den angrepne. Begge lå under *Guds vrede*, Jakob for sine *egne synders* skyld, Jesus for *menneskeslektens synders* skyld, som han hadde tatt på seg. Begges sjel var *bedrøvet* og *full av angst*, Jesu sjel helt *inntil døden*, så svetten hans ble som bloddråper som falt ned på jorden. Begges kamp var *utholdende*. Begge ofret Gud sin *vilje*, Jakob ved at han ga slipp på all egen kraft og all egen rettferdighet og kastet seg i armene på Guds nåde og barmhjertighet.

Begge ble *bønnhørt* og *frelst*: Jakob ved at hofteskålen hans riktignok ble vridd av ledd, men han selv beholdt livet, Jesus ved at han riktignok måtte dø, men likevel ble reist opp fra de døde. Jakob fikk et *nytt navn* og *velsignelsen* som lønn for sin kamp. Jesus fikk som lønn for sin kamp *det navnet som er over alle navn*, herredømmet over himmelen og jorden, og oppfyllelsen av det store løftet om at alle jordens folk skulle velsignes i hans navn.

Jakobs kamp var også et forbilde på Jesu kamp på korset i de siste tre timene, da solen mistet sitt skinn, så det ble mørke over hele landet. For da var Jesus ensom. Nesten alle disiplene hans hadde forlatt ham, og kjenningene hans sto på avstand, slik profetene og salmistene hadde forutsagt. Da hang Jesus ensom og forlatt på korsets tre mellom himmel og jord i et ytre og indre mørke og stred sin siste, tunge, men seierrike strid.

Solen som rant da Jakob kom forbi Pnuel, var et forbilde på solen på oppstandelsesmorgenen, den skjønneste og mest fryderike solen jorden noen gang har sett («da klarnet det opp i østerlid til deiligste morgenrøde», som det heter i salmen «Den signede dag»).

Og slik Jakob haltet da han gikk forbi Pnuel, og fortsatte å halte hele livet igjennom, slik sto Jesus opp med sine dype sår, med såret i siden og naglemerkene i hendene («Rekk fingeren din hit, og se hendene mine. Og rekk hånden din hit, legg den i min side», sa den oppstandne til Tomas). Disse merkene, minnet om *vår* synd og om *hans* kjærlighet, bærer han til trøst for oss den dag i dag, og han skal bære dem i all evighet. Med sine gjennomborede hender styrer han sitt rike gjennom alle tider.

Et forbilde for de troende

Men Jakobs kamp var ikke bare et forbilde på Jesu egen kamp, og særlig på hans kamp i Getsemane hage. Den er også et forbilde på kampene til dem som *tror* på ham. Apostelen Paulus kaller dem jo «*Israel etter Ånden*» og «*Guds Israel*».

Den er et forbilde på alle deres kamper med Gud i bønnen, for eksempel på slike bønner og forbønner som apostelen taler om i disse ordene: «Jeg formaner dere, brødre, ved vår Herre Jesus Kristus og ved Åndens kjærlighet: *Strid sammen med meg i deres bønner for meg til Gud*», og i disse: «Epafras, som er en

av deres egne, hilser dere. Han er en Kristi Jesu tjener som *alltid strider for dere i sine bønner*, for at dere kan stå fullkomne og fullvisse i all Guds vilje.»

Men særlig er Jakobs kamp et forbilde på den kampen som visse sjeler kjemper. Til nå har de riktignok ikke vært helt uten syndserkjennelse og tro. Men de har heller ikke trengt igjennom til en fullkommen erkjennelse av sin synd og sin avmakt, og derfor heller ikke til å gi seg selv fullstendig opp og tro fullt og helt på Gud, på hans nåde og barmhjertighet i Kristus.

Når Guds Ånd har åpnet øynene deres for hvor dyp synden deres er, for at de selv ikke formår noe som helst åndelig og for den skjulte uoppriktigheten i deres natur, kjemper de kraftig og utholdende med Gud om forlatelse for sin synd. Og av denne kampen går de fram som seierherrer og som nye mennesker.

I slike kamper møter Gud mennesket slik han møtte Jakob, som et *menneske*, *menneskelig*, om jeg tør bruke det uttrykket. Han bruker ikke hele sin guddommelige kraft mot det, men bare så mye av den som det kan tåle. Han lar det ikke se sin synd slik han selv ser den, for da måtte det gå til grunne. Og han blander sine anklager med sine liflige løfter for å holde kjemperen oppe når han står i fare for å segne.

Også det andre som skjedde i Jakobs kamp, hender da. Gud vrir det kjempende menneskets hofteskål av ledd. Det vil si at han gjør alle dets naturlige støtter, all dets egen rettferdighet og hellighet til intet. Han viser det den fullstendige avmakten i dets natur og tvinger det dermed til bare å be, til å tigge om nåde. Men idet han slik gjør det svakt, ja, fullstendig hjelpeløst i seg selv, gjør han det nettopp sterkt. For han driver det inn i en kraftigere bønn og hjelper det fram til seier.

Følgen av at Jakobs hofteskål ble vridd av ledd, var varig: Jakob haltet hele livet igjennom. Også dette gjentar seg ofte ved og etter en kamp som Jakobs. En slik kamp bryter av og til ned eller svekker i alle fall den seirendes legemlige kraft og etterlater seg slik varige spor hos ham, et minne om hans synd og om Guds nåde.

Om Carl Paul Caspari

1814–1892

Carl Paul Caspari (1814–1892) ble født i Dessau i Tyskland av jødiske foreldre. Som ung student ble han vunnet for den kristne tro og døpt i 1838. Han ble en fremstående kjenner av orientalske språk og av Det gamle testamente.

I 1847 kom han til Norge som lærer ved universitetet i Christiania, der han senere ble professor i Det gamle testamente. Han virket i Norge resten av livet og var en av de sentrale lutherske teologene i sin tid, med arbeider om profetbøkene og om historien til den apostoliske trosbekjennelse.

Skriftene her er populære foredrag og betraktninger over gammeltestamentlige tekster.